NASZA HISTORIA

JÓZEF MARECKI
LUCYNA ROTTER

HISTORIA, CUDA, KULT

RELIKWIE

LEKSYKON

eSPe

RELIKWIE

NASZA HISTORIA

JÓZEF MARECKI
LUCYNA ROTTER

RELIKWIE

LEKSYKON

HISTORIA,
CUDA, KULT

KRAKÓW
2012

eSPe

Copyright © 2012 by Wydawnictwo eSPe

REDAKTOR PROWADZĄCY I KOREKTA: Anna Matusiak

ADIUSTACJA JĘZYKOWO-STYLISTYCZNA: Agnieszka Stęplewska

REDAKCJA TECHNICZNA I PROJEKT OKŁADKI: Paweł Kremer

NIHIL OBSTAT

Przełożony Wyższy Polskiej Prowincji Zakonu Pijarów,

L.dz. 59/12 z dnia 23 lutego 2012 r.

O. Józef Matras SP, Prowincjał

Wydanie I | Kraków 2012

ISBN: 978-83-7482-487-3

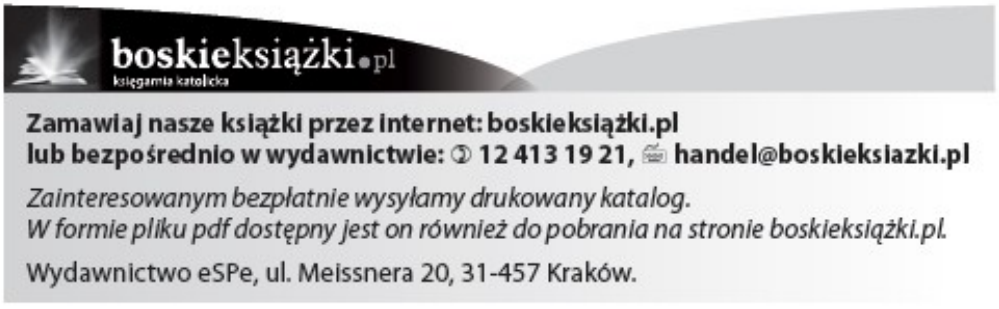
boskieksiążki.pl
księgarnia katolicka
Zamawiaj nasze książki przez internet: boskieksiążki.pl
lub bezpośrednio w wydawnictwie: 12 413 19 21, handel@boskieksiazki.pl
Zainteresowanym bezpłatnie wysyłamy drukowany katalog.
W formie pliku pdf dostępny jest on również do pobrania na stronie boskieksiążki.pl.
Wydawnictwo eSPe, ul. Meissnera 20, 31-457 Kraków.

Publikację elektroniczną przygotował

Wstęp

Kult świętych i błogosławionych, a tym samym także kult związanych z nimi relikwii[1], to zagadnienie budzące równie dużo kontrowersji, emocji, co pytań. Poświęcono mu wiele tomów opracowań naukowych, publikacji popularnonaukowych czy książek dewocyjnych. Niesłabnący od wieków kult świętych, przejawiający się między innymi w adoracji ich relikwii (oprawianych często w relikwiarze, będące wybitnymi dziełami sztuki), prowokuje jednak do kolejnych przemyśleń związanych z tym zagadnieniem, w sposób szczególny poświęconych samym relikwiom.

Nie sposób podać liczby tych, którzy dostąpili zbawienia — zostali świętymi. Dlatego Kościół katolicki, wierząc w świętych obcowanie, wspomina także w dniu 1 listopada wszystkich zbawionych. Niektórzy z nich w sposób szczególny wpisali się w historię Kościoła. Ich życie, postawa, idee stały się

szczególnym drogowskazem dla żyjących, którzy pragną dostąpić łaski oglądania oblicza Boga. Ideał świętości zmieniał się w ciągu wieków. W pierwszych wiekach pragnieniem wielu chrześcijan było ponieść śmierć męczeńską. Oddanie życia za wiarę, Chrystusa i Kościół nie było traktowane jak coś szczególnie heroicznego. Była to raczej naturalna kolej rzeczy, wynikająca z wyboru drogi wskazanej przez Chrystusa. Męczennicy — jako ci, którzy nie zaparli się wiary i Boga — byli czczeni przez członków gmin chrześcijańskich w sposób szczególny. Wspominano w dniu ich śmierci, czyli narodzin dla nieba. W IV wieku pojawił się nowy model świętości: wyznawcy, wygnańcy i obrońcy wiary. Popularne było także wybieranie drogi życia w ascezie lub w odosobnieniu, która najczęściej przyjmowała formę życia pustelniczego. Kolejna fala pojawienia się męczenników chrześcijańskich przypada na okres ekspansji wyznawców islamu rozpoczętej w VII wieku. Obrońcy wiary chrześcijańskiej, uczestnicy wypraw krzyżowych oddawali życie w obronie miejsc uświęconych obecnością Jezusa czy samej wiary. W wiekach średnich jawi się także całkiem nowy typ świętości. Pobożny, prawy władca, miłosierne i żyjące

nad wyraz skromnie królowe i księżne czy fundatorzy świątyń i klasztorów. Także w kręgach duchowieństwa pojawia się ideał pobożnego ascetycznego biskupa, uduchowionego mnicha lub mniszki. Szczególny rys świętości nakreślił w tym czasie św. Franciszek z Asyżu (1182-1226), ukazując możliwość życia w ubóstwie, ale równocześnie w radości wynikającej z obcowania z Bogiem i dziełami Boga. Inną drogę ukazał natomiast św. Dominik (1172-1221), kładąc nacisk na działalność ewangelizacyjną opartą na gruntownych studiach. W czasach nowożytnych rozwinął się kult reformatorów Kościoła oraz odnowicieli życia zakonnego. Pojawili się także święci misjonarze lub działacze dobroczynni. Współcześnie ideał świętości to społecznik, patriota lub osoba oddająca się pracy charytatywnej, dydaktycznej czy pedagogicznej. Pojawiają się coraz częściej także małżonkowie, poświęcający się bez reszty zarówno swoim dzieciom, jak i prowadzonym przez siebie dziełom prospołecznym. Należy jednak zaznaczyć, że nadal nie brakuje męczenników ginących za wiarę[2].

Od pierwszych wieków spisywano imiona świętych, by pamięć o nich nie umknęła i by nie ulegli

zapomnieniu przez kolejne pokolenia. Przekazy te przyjmowały formę *vita* — opisów życia świętych, *passio* — opisów męczeńskiej śmierci lub *kalendarzy*, w których pod kolejnymi datami spisywano imiona wspominanych w danym dniu świętych. Pierwsi chrześcijanie oddawali cześć męczennikom — jak wspomniano — w dniu ich „narodzin dla nieba", czyli w rocznicę ich męczeńskiej śmierci. Odprawiano uroczystą Mszę, na której gromadziła się cała gmina chrześcijańska. W czasie liturgii były głoszone kazania lub odczytywane opisy męczeństwa. Informacja o takim obrzędzie znajduje się między innymi w *Opisie męczeństwa Perpetuy, Felicyty i ich towarzyszy*. Można tam przeczytać: „Sięgając wiernie do wspomnień, czytajcie więc w kościele, bracia, dla wspólnego zbudowania, owe dzieje tych najsłynniejszych i błogosławionych męczenników […]. Czytajcie je wzywając imienia Pana, aby poprzez ich i wszystkich świętych modlitwy miał nad nami zmiłowanie"[3]. W pierwszych wiekach uznanie zmarłej osoby za świętą odbywało się na mocy decyzji ludu. Przyczynkiem mógł być cud, powszechnie znana opinia świętości życia lub jakieś wydarzenie wskazujące na świętość (np. śmierć męczeńska).

Pojawienie się procesu wynoszenia na ołtarze datujemy na przełom IV i V wieku[4]. By proces mógł się odbyć, konieczne było udokumentowanie cudu dokonanego za przyczyną kandydata na ołtarze. Osobą odpowiedzialną za wynoszenie na ołtarze był każdorazowy biskup miejsca[5]. Papież Leon IX /1049-1054/, a następnie Aleksander III /1159-1181/ potwierdzili kanonizację jako czynność przynależną jedynie Głowie Kościoła. Innocenty IV /1243-1254/ określił tryb prawny procesu kanonizacyjnego. Od XVI wieku Kongregacja do spraw Wiary miała obowiązek czuwać, by wierni należący do Kościoła nie oddawali publicznie czci osobom, które nie zostały w sposób formalny wyniesione do chwały ołtarza. W 1634 roku papież Urban VIII /1623-1644/ ustalił definicję osoby beatyfikowanej oraz kanonizowanej, uściślając równocześnie prawną formułę przeprowadzania procesu beatyfikacyjnego i kanonizacyjnego. Decyzją papieża Innocentego XII /1691-1700/ zebranie materiałów potrzebnych do przeprowadzenia postępowania beatyfikacyjnego i kanonizacyjnego zostało powierzone lokalnym biskupom. Kolejne reformy przeprowadzane przez

papieży coraz ściślej określały prawne formuły procesów wyniesienia na ołtarze[6].

Szczególną formą oddawania czci świętym praktykowaną w Kościele jest kult relikwii. Znawcy przedmiotu określają początki kultu relikwii na połowę II wieku. Zachował się opis odnoszący się do osoby biskupa Smyrny św. Polikarpa (zm. ok. 155): „Tak więc mogliśmy potem pozbierać jego kości, bardziej drogocenne niż najcenniejsze kamienie i złoto, aby złożyć je w odpowiednim miejscu. Tam, jeśli to tylko będzie możliwe, nasz Pan pozwoli nam zebrać się ochoczo i w radości, aby celebrować rocznicę jego męczeństwa, jego narodzin”[7]. Pierwszą formą oddawania czci relikwiom męczenników był zwyczaj nawiedzania ich grobów w dniu wspomnienia męczeńskiej śmierci. Tak więc ciało, za życia traktowane — w rozumieniu pierwszych chrześcijan — jako zło konieczne przeszkadzające duchowej wzniosłości, po śmierci — dla żyjących członków Kościoła — stawało się cennym skarbem. Miało przypominać o heroiczności cnót zmarłego, ale i miało być przyczynkiem do spodziewanych cudów[8].

W IV wieku nastąpiło ożywienie kultu związanego z czcią dla świętych. Być może przyczyniły się do tego kontakty z ludami spoza Imperium Romanum. Dotychczas w tradycji judaistycznorzymskiej z dużą rezerwą podchodzono do materialnych szczątków zmarłych i osobistego kontaktu z nimi osób żywych. Dla kultur ludów słowiańskich, germańskich czy celtyckich kontakt ze zmarłymi i oddawanie im czci były czymś naturalnym. Nie bez znaczenia była także wyprawa św. Heleny (255-328) i odnalezienie przez nią licznych relikwii związanych z Jezusem i Maryją. Szczególne miejsce zajmowały oczywiście odnalezione relikwie Drzewa Krzyża. Rozwój kultu relikwii wiąże się także z nasilającym się systematycznie ruchem pielgrzymkowym.

Choć jeszcze pod koniec IV wieku obowiązywało prawo zakazu ekshumacji, proces pozyskiwania relikwii i otaczania ich kultem systematycznie się rozwijał. Należy zaznaczyć, że kult relikwii nigdy nie był narzucony przez Kościół. Wręcz przeciwnie — sprzeciwiano się mu. Rozwój kultu następował jednak oddolnie. Pobożność ludowa została z czasem usankcjonowana przez decyzje prawne władz kościelnych[9].

Wielkim propagatorem kultu świętych poprzez oddawanie czci relikwiom był św. Hieronim (340-420), który w liście *Przeciw Wigilancjuszowi* napisał: „Jeśli nie należy czcić relikwii męczenników, to dlaczego czytamy: «Droga przed obliczem Pana śmierć Jego świętych (Ps 116,15)»? Jeśli ich kości kalają tych, którzy się z nimi stykają, to w jaki sposób przez dotknięcie do zwłok Elizeusza umarły został wskrzeszony (por. 2 Krl 13,21) i ciało, które według Wigilancjusza leżało nieczyste, przywróciło umarłemu życie?”.

Fala krytyki kultu relikwii powróciła w XVI wieku. Tym razem decyzje Soboru Trydenckiego ukróciły próby wyeliminowania kultu świętych z życia Kościoła. Postanowienia Soboru wyraźnie potępiły próby odejścia od, tak ważnego zwłaszcza w pobożności ludowej, świętych obcowania.

Problematyka związana z kultem relikwii pojawia się także w dokumentach datowanych na ostatnie lata XX wieku. W dokumencie wydanym w 1992 roku przez Międzynarodową Komisję Teologiczną znajduje się informacja o oddawaniu kultu relikwiom jako o świadectwie wiary w ciała zmartwychwstanie[10].

Katechizm Kościoła Katolickiego Jana Pawła II, kontynuując myśl artykułowaną przez postanowienia Soboru Nicejskiego II[11], który odbywał się w 325 r., oraz Soboru Trydenckiego (1545-1563)[12], podaje w par. 1674: „Poza liturgią sakramentów i sakramentaliów katecheza powinna brać pod uwagę formy pobożności wiernych i religijności ludowej. Zmysł religijny ludu chrześcijańskiego zawsze znajdował wyraz w różnorodnych formach pobożności, które otaczały życie sakramentalne Kościoła. Są to: cześć oddawana relikwiom, nawiedzanie sanktuariów, pielgrzymki, procesje, droga krzyżowa, tańce religijne, różaniec, medaliki”[13].

Relikwie przechowywane w świątyniach[14] przyciągały rzesze pielgrzymów, zwłaszcza że dokumentowano coraz liczniejsze cuda, które dokonywały się przy grobach zmarłych lub przy przedmiotach związanych z Jezusem, Marią lub świętym[15]. Niejednokrotnie cud był warunkiem koniecznym do potwierdzenia autentyczności relikwii. Fakt rozwinięcia się ruchu pielgrzymkowego oraz pojawiające się przekazy o mających miejsce cudach spowodowały, iż wiele ośrodków kościelnych

(klasztory, katedry itd.) oraz osób świeckich (królowie, książęta itd.) zabiegało o pozyskanie relikwii. Działo się to na drodze prawnej lub rabunku — chęć posiadania jak największej kolekcji relikwii była bowiem niezwykle silna i społecznie aprobowana. Szczególnym zainteresowaniem cieszyły się relikwie pasyjne oraz związane z dzieciństwem Jezusa. Równie „atrakcyjne” były relikwie apostołów i innych osób biblijnych. Także rozwijanie się w wiekach średnich sieci kościołów parafialnych i klasztornych spowodowało konieczność pozyskiwania relikwii. Fundatorzy bowiem zwykle pragnęli obdarować ufundowany przez siebie kościół jak najzacniejszymi relikwiami, co miało podnieść znaczenie i rangę owej świątyni (a tym samym i fundatora) w odbiorze społecznym. Zaczęto więc dzielić ciała zmarłych świętych na części[16]. Każdą z tych cząstek oprawiano w cenny, bogato zdobiony relikwiarz i przekazywano do innej świątyni. Istotnym źródłem pozyskiwania relikwii stały się także wyprawy krzyżowe, z których zarówno krzyżowcy, jak i kupcy przywozili mniej lub bardziej prawdziwe relikwie świętych biblijnych oraz męczenników z pierwszych wieków. Po 1204 roku handel relikwiami

oraz ich kradzieże były tak powszechne, iż określanie ich autentyczności i dbanie o godną drogę pozyskiwania było właściwie niemożliwe. Sama idea świętości, przykład wynikający ze zgłębiania życia i działalności świętego, stawała się kwestią drugorzędną. Istotę stanowiła wiara w to, że partykuły relikwii posiadają cudowną moc, a im ich jest więcej i im są „ważniejsze”, tym lepiej wróżyło to miastu, klasztorowi, opactwu — po prostu właścicielowi. Z tego powodu ciała osób zmarłych w opinii świętości często były niemal natychmiast rozgrabiane i oprawiane w relikwiarze. Takie traktowanie ciał zmarłych, choć we współczesnym człowieku budzi co najmniej zgorszenie, wówczas był akceptowane, a nawet pochwalane. Dezaprobaty społecznej nie budziło też wykradanie relikwii. Mieszkańcy Wenecji byli dumni z powodu „pozyskania” relikwii św. Marka, podobnie mieszkańcy Bari, którzy ukradli relikwie św. Mikołaja[17]. Przekonanie, że bliskość relikwii jest konieczna do cudu, powodowała, iż traktowano je jako lek na wszelkie choroby, rozwiązanie wszelkich problemów (nawet militarnych — kto miał relikwie, ten miał większe szanse na zwycięstwo w bitwie), a

także narzędzie do panowania nad siłami natury (miały odwracać grożące klęski)[18].

Pod koniec XII wieku rozpoczął się proces przemian. Nie polegał on na całkowitym odrzuceniu relikwii, ale na nadaniu im właściwego statusu, sprzyjającego rozwojowi duchowemu wiernych. Święty wspominany w miejscu swego pochówku lub przy relikwiach miał być wzorem do naśladowania w drodze do zbawienia. W 1215 roku na Soborze Laterańskim zdecydowano o oddaniu wyłącznie decyzji Stolicy Apostolskiej możliwości oddawania kultu relikwiom.

Bardziej zdecydowany sprzeciw wobec kultu relikwii został wyartykułowany w kręgach wspólnot reformowanych. W czasie walk o podłożu religijnym często celem ataków stawały się same relikwie, które dość spektakularnie niszczono, profanowano, a nawet palono, sarkofagi i relikwiarze zaś rozbijano. Różnice w rozumieniu kultu relikwii przez katolików i protestantów oraz wszelkie konflikty na tym tle, a także szeroko zakrojona praca Kościoła katolickiego nad właściwym pojmowaniem kultu świętych przez ogół wiernych — wszystko to stanowiło drogę do współczesnego ujęcia. Kult relikwii ma jedynie

funkcję służebną w odniesieniu do czci składanej Osobom Boskim.

W kościołach chrześcijańskich można wyodrębnić kilka rodzajów relikwii. Podstawową i najcenniejszą jest całe ciało świętego. Często za cud uznawano brak widocznych znaków rozkładu ciała po śmierci, zwłaszcza gdy ekshumacji dokonywano wiele miesięcy lub nawet lat po śmierci. Zwykle w takich przypadkach ciało świętego eksponowane jest w przeszklonym sarkofagu umieszczonym w ołtarzu, kaplicy lub krypcie.

Inny rodzaj relikwii to partykuły, a więc fragmenty ciała (najczęściej są to kości, czyli relikwie *ex ossibus*) świętego. Spośród nich najbardziej ceni się relikwie czaszki, można jednak spotkać także relikwie z innych części ciała, np. włosów czy paznokci[19]. Partykuły relikwii mogą być bardzo małych rozmiarów. Bywają partykuły mierzące kilka milimetrów. Co oczywiste, za najcenniejsze relikwie uważano przede wszystkim te związane z Jezusem i Maryją. Posiadanie relikwii Ich ciał nie było możliwe, dlatego pojawiły się relikwie Ich paznokci i włosów, a nawet napletka Jezusowego.

Kolejnym rodzajem relikwii są przedmioty, które miały bezpośredni kontakt z osobą świętego. Mogą to być rzeczy należące do niego (np. modlitewnik, pierścień, pastorał, klęcznik), elementy stroju (np. habit, pas) lub całun pogrzebowy. Szczególne miejsce w tej grupie zajmują relikwie związane z życiem i działalnością Jezusa i Jego Matki. Otaczane kultem były zatem relikwie kruszyny chleba z cudu rozmnożenia, szaty Jezusa i Maryi, welon Maryi, pieluszki Jezusa, woda z Jordanu zaczerpnięta w miejscu chrztu Chrystusa lub fragment żłóbka, krzyża czy też stołu z Kany Galilejskiej.

Osobną grupę stanowią relikwie określane terminem *per contactum*. Są to najczęściej niewielkie skrawki płótna, którymi dotknięto właściwych relikwii. W ten sposób także one zyskały miano relikwii. Obecnie takie relikwie rozdaje się wiernym, najczęściej przytwierdzone do obrazka z wyobrażeniem osoby, której dotyczą.

Szczególnym rodzajem relikwii są przedmioty, które ze względu na to, iż są uznane za *acheiropoietos*, czyli za „przedmioty nie ręką ludzką uczynione”, zyskały miano relikwii. Za takie uznaje się między innymi wizerunek na całunie Jezusa, krzyż

z Lucci, Veraikon czy wizerunek Matki Bożej z Guadalupe.

Warto wspomnieć także o relikwiach eucharystycznych. Są to relikwie powstałe w wyniku cudów eucharystycznych. Zanotowano wiele tego typu wydarzeń, kiedy to w czasie liturgii hostia ulegała widocznej przemianie w ludzkie ciało (często był to mięsień sercowy), a wino w krew. Zachowane widome znaki tych cudów są otaczane kultem i traktowane jako relikwie chrystologiczne[20].

Początkowo relikwie nie były oprawiane. Przedstawiano je do kultu w ich naturalnej formie. Zdarzało się więc częstokroć, iż były uszkadzane, bowiem wierni, chcąc pozyskać choć małą cząstkę relikwii, odrywali jej fragment. Stąd pojawienie się relikwiarzy, które miały nie tylko zabezpieczyć relikwię, ale także pokazać, poprzez swoją ozdobność, szczególny kult dla *sacrum*. W ciągu wieków wykształciło się wiele ich form.

Pierwszą i najbardziej oczywistą był grób, w którym święty był pochowany. Formą relikwiarzy były zatem eksponowane we wnętrzu kościoła sarkofagi i trumny ze szczątkami świętych[21]. Przykładem niech będą relikwie św. Ambrożego w Mediolanie, św.

Ojca Pio w San Giovani Rotondo, św. Wojciecha w Gnieźnie czy św. Urszuli Ledóchowskiej w Pniewach.

Inny rodzaj relikwiarzy nawiązuje do form sarkofagowych lub architektonicznych. Mogą one zatem przybierać kształty skrzyni, puszki lub nawiązywać do bryły kościoła bądź ołtarza, np. dyptyku. Przykładem relikwiarzy architektonicznych może być przechowywany w Kolonii relikwiarz Trzech Króli w kształcie trójnawowej bazyliki lub dyptyk elbląski — relikwiarz ufundowany przez komtura Dagistra von Lorich, zawierający między innymi cząstki tzw. relikwii maryjnych. Znacznie bogatszy jest zbiór zachowanych relikwiarzy skrzyniowych i puszkowych. Wymienić spośród nich można relikwiarze: św. Tomasza z Canterbury, św. Stanisława ze Szczepanowa, św. Urszuli, św. Barbary, św. Korduli czy bł. Bronisławy.

Osobną kategorię stanowią relikwiarze antropologiczne. Mogą to być formy nawiązujące do postaci świętego, wśród nich figury woskowe naturalnej wielkości, ubrane w odpowiedni strój — np. orant lub habit, w których są umieszczone relikwie świętego. Taka forma jest bardzo popularna na terenie Włoch i Hiszpanii, np. relikwiarz św.

Dominika Savio, św. Jana Marii Vianney, św. Agnieszki z Montepulciano. Relikwiarze postaciowe mogą być także znacznie mniejszych rozmiarów — to posążki wykonane ze szlachetnych metali — np. relikwiarz św. Emigiusza w Marche. Pewną odmianą tego typu relikwiarzy są hermy — popiersia świętych zawierające relikwie, np. herma św. Doroty we Wrocławiu lub św. Marii Magdaleny fundacji Kazimierza Wielkiego. Relikwiarze przybierały także formy części ciała, zgodne z relikwią, jaką zawierały. Zatem relikwie kości ręki były umieszczane w relikwiarzu w kształcie ramienia, np. relikwiarz św. Bartłomieja we Wrocławiu, św. Klemensa w Lędzinach lub św. Stanisława w Krakowie i Wilnie. Warto wspomnieć także o relikwiarzu św. Andrzeja w kształcie stopy, przechowywanym w Trewirze.

Najpowszechniejsza forma relikwiarza to pacyfikał, który nawiązuje formą do krzyża ołtarzowego i zawiera partykuły relikwii. Z tej grupy można wyprowadzić także relikwiarze nawiązujące do formy monstrancji promienistych lub wieżyczkowych. W znacznej grupie relikwiarzy przeobrażono tę formę w stylizowane kartusze, np. w formie *rocaille*. Do omawianego rodzaju można zaliczyć także wszelkie

inne stylizacje relikwiarzy procesyjnych i ołtarzowych. Ogranicznikiem dla nich jest jedynie fantazja artysty. Przybierają zatem formy kryształowych kul, walców, drzew, kwiatów, kłosów, płomieni, ksiąg itd.

Na zakończenie warto wspomnieć o relikwiarzach będących insygniami władzy. Zaliczamy do nich pierścienie biskupie, pektorały (krzyże napiersne) oraz enkolpiony i panagije (te ostatnie obecnie są w używane Kościołach i obrządkach wschodnich). Umieszczane w nich były partykuły relikwii. Same przedmioty obecnie należy traktować jako insygnia władzy biskupiej. Pierwotnie jednak enkolpiony czy pektorały były noszone także przez dostojników świeckich. Formy takie znane były także w tradycji przedchrześcijańskiej. Wspomnieć tu należy także o insygniach władzy świeckiej, które także mogły zawierać umieszczoną w nich relikwię. Jako przykład niech posłuży włócznia św. Maurycego[22].

Niniejszy leksykon jest próbą pochylenia się nad szerokim tematem relikwii — ich losów, historii czy związanych z nimi cudów. Biogramy świętych i błogosławionych potraktowano zatem bardzo marginalnie, ograniczając się jedynie do podania dat

urodzenia i zgonu oraz bardzo krótkiej charakterystyki życia, działalności lub męczeńskiej śmierci. Przy osobach występujących w opisach podano w nawiasach okrągłych lata życia, a w ukośnych lata panowania lub sprawowania innej wymienionej funkcji. Na końcu zamieszczono także wybraną bibliografię, w której czytelnik odnajdzie szczegółowe informacje na temat wymienionych w leksykonie świętych i błogosławionych.

Oddawany do rąk czytelnika leksykon nie wyczerpuje oczywiście wszystkich zagadnień ani nawet nie wymienia wszystkich miejsc, w których czczone są partykuły relikwii tych, którzy poprzedzili nas w drodze do świętości. Autorzy mają jednak nadzieję, że jego lektura stanie się zachętą do odwiedzania tych miejsc, które, przemodlone przez rzesze pątników, przez wiele wieków wzmacniały i ożywiały wiarę w Jedynego Boga.

Józef Marecki, Lucyna Rotter

LEKSYKON

STAROTESTAMENTALNE

MĘCZENNICY MACHABEJSCY (OK. 167 PRZED CHR.)

Ich śmierć została opisana w 2 Księdze Machabejskiej (2 Mch 7). Siedmiu synów na oczach matki zostało zamordowanych, gdyż nie chcieli się wyrzec wiary w Boga. Następnie zginęła też matka. Według tradycji, ich szczątki znajdowały się w podziemiach kościoła pw. św. Piotra w Okowach w Rzymie. Czaszki braci umieszczono natomiast w kościele pw. św. Andrzeja w Kolonii. Relikwie matki braci Machabeuszów, zwanej Salomeą, są przechowywane w prawosławnej świątyni patriarchalnej pw. św. Jerzego w Fanarze w Stambule.

WĄŻ MOJŻESZA

Na granitowej, wczesnorzymskiej kolumnie, wewnątrz bazyliki pw. św. Ambrożego w Mediolanie

znajduje się tzw. wąż Mojżesza. Jest to rzeźba w brązie podarowana do bazyliki przez cesarza Bazylego II /976-1025/ w 1007 r. Wierzono, że jest to oryginalny wąż wykonany przez Mojżesza.

CHRYSTOLOGICZNE

CAŁUN

Zgodnie z ówczesnym zwyczajem żydowskim ciało Jezusa zostało złożone w grobie. Według Ewangelii św. Mateusza pochowano je w nowym grobie Józefa z Arymatei (Mt 27, 60). Zostało położone na lnianym płótnie, a następnie owinięte w całun lniany i drugi — wykonany z bisioru. Na głowę nałożono dwie chusty: jedną z lnu i drugą z bisioru oraz tzw. czepek. O owinięciu ciała Jezusa przed pochówkiem można odnaleźć informacje we wszystkich czterech ewangeliach. Nie są to jednak precyzyjne opisy. W tekście apokryficznej Ewangelii Hebrajczyków (I wiek) odnajdujemy informację, iż płótna po zmartwychwstaniu zabezpieczył i przechowywał kapłan Puero, utożsamiany ze św. Piotrem.

Obecnie znanych jest sześć relikwii związanych z tkaninami, w które owinięto ciało Jezusa (patrz też Veraikon):

1) Najbardziej znanym jest Całun Turyński.

Całun Turyński jest fragmentem tkanego ręcznie lnianego płótna, o długości 437 cm i szerokości od 113 do 112,5 cm. Jest to płótno, którym zostało owinięte ciało Jezusa. Odciśnięte na płótnie ślady ran odpowiadają ewangelicznym opisom męki. Ślady na płótnie pojawiły się prawdopodobnie na skutek działania energii cieplnej. Po raz pierwszy całun jest wspomniany w dokumencie z 1357 r., gdzie wymieniony został jako własność Małgorzaty — wdowy po rycerzu Gotfrydzie de Charny (XIV w.). Był przechowywany w świątyni w Lirey. Od wspomnianego roku znane są dość szczegółowo dzieje całunu, a wcześniejsze losy płótna zostały odtworzone na podstawie różnych legendarnych przesłanek (zob. Veraikon). W 1453 r. Małgorzata de Charny przekazała całun Annie, żonie Ludwika Sabaudzkiego (1436-1482). Całun umieszczono w kolegiacie w Chambery (Francja). W 1532 r. wybuchł pożar, który strawił większą część kolegiaty. Cenne relikwie zostały uratowane, jednak całun uległ

niewielkiemu nadpaleniu w 48 miejscach. Po tym wydarzeniu naprawiony przez klaryski całun przewieziono do Turynu w 1578 r. Pozostaje tam nieprzerwanie do czasów współczesnych. W 1997 r. miał miejsce pożar świątyni. Całun uratowano; nie odniósł żadnych szkód.

Istnieje wiele hipotez dotyczących pochodzenia i datowania oraz losów całunu. Pierwsze naukowe badania zostały przeprowadzone w 1898 r. Od tej pory zebrano wiele dowodów świadczących o jego autentyczności, jak również potwierdzających jego późniejsze pochodzenie. Kościół katolicki nie potwierdził ani też nie zaprzeczył autentyczności całunu, decyzję o jego kulcie pozostawiając wiernym. Należy wspomnieć, że w 1983 r. ostatni król Italii Humbert II (1904-1983) — właściciel całunu — ofiarował go papieżowi Janowi Pawłowi II /1978-2005/.

2) Inna tkanina uważana za całun, w który owinięto ciało Jezusa, jest przechowywana w Kornelimünster, niedaleko Akwizgranu (Niemcy). Jest to całun (*sudarium*) wykonany z bisioru. Według tradycji, tkaninę tę nałożono w czasie pogrzebu

Jezusa na tę część całunu, która obecnie znajduje się w Turynie.

3) We wspomnianym kościele w Kornelimünster przechowywana jest także lniana chustka, która jako ostatnia z użytych do pochówku miała być nałożona na twarz Jezusa.

4) Relikwiarz, w którym jest przechowywany tzw. czepek, znajduje się w Cahors (Francja). Jest to gaza, którą owinięto głowę Jezusa, nakładając ją bezpośrednio na chustę przechowywaną w Oviedo. Obydwie miały wchłonąć krew wyciekającą z ran.

5) Welon przechowywany w sanktuarium Świętego Oblicza w Manoppello (Włochy), którym opiekują się kapucyni, to chusta, którą położono na twarz Jezusa. W 1999 r. historyk sztuki profesor o. Heinrich Pfeiffer z Uniwersytetu Gregoriańskiego po latach badań wydał opinię, że przechowywana w Manoppello chusta jest autentyczna. Wykonana została z lnu, ma wymiary 24 × 17,5 cm. Chusta do Manopello trafiła w 1638 r. Obecnie przyjmuje się, że może być skradzioną w XV w. relikwią z Rzymu.

6) Santa Arca z Oviedo (Hiszpania) to relikwiarz, w którym przechowywana jest chusta określana też jako *sudarium*. Relikwia ta to lniany materiał o

wymiarach 86 × 53 cm, którym była owinięta głowa Jezusa po śmierci (chusta została nałożona bezpośrednio na głowę Jezusa). Prowadzone w latach 1965, 1979, 1983, 1993 oraz w 2007 r. badania potwierdziły w jej włóknach ślady krwi i płynu płucnego oraz cząstki aloesu, mirry i pyłków roślin występujących w Ziemi Świętej. Według tradycji, chusta w 614 r. została zabrana z Jerozolimy przez mnicha Filipa w czasie podboju Świętego Miasta przez perskiego władcę Chosrowa II Parwiza /591-628/ i przewieziona do Aleksandrii w Egipcie. Dwa lata później, gdy Persowie podbili Egipt, Filip przewiózł chustę do Hiszpanii i przekazał pod opiekę bpa Fulgencjusza z Ecija (zm. przed 633). W okresie inwazji arabskiej na Półwysep Iberyjski w 711 r. chusta została ukryta w górskich pustelniach w Monsacro. Dopiero w 840 r. król asturyjski Alfons II Cnotliwy /791-842/ zdecydował o jej przeniesieniu do Camara Santa (Świętej Izby) wzniesionej w jego pałacu w Oviedo. Camara Santa stanowi obecnie część katedry. Kilka razy w roku: w Wielki Piątek, w Święto Podwyższenia Krzyża (14 IX) i w dniu zakończenia oktawy Święta Podwyższenia Krzyża (21 IX) chusta jest wystawiana na widok publiczny.

CHUSTA WERONIKI — ZOB. VERAIKON

CIAŁO I KREW PAŃSKA

Od 750 r. miało miejsce na świecie około 130 odnotowanych cudów eucharystycznych. Jako pierwszy został uznany cud, który dokonał się w Lanciano (Włochy), gdzie jest przechowywany relikwiarz zawierający cząstkę ciała i krew. Badania wykazały, że jest to cząstka mięśnia sercowego człowieka. W tamtejszym bazyliańskim klasztorze pw. św. Longinusa przebywał kapłan, którego trapiły wątpliwości co do przeistoczenia chleba w Ciało Pańskie. W chwili gdy skończył on wypowiadać słowa modlitwy konsekracyjnej, trzymana w jego dłoniach hostia przemieniła się w owalny fragment ciała, a wino — w krew naturalnej barwy. Mimo upływu lat ciało pozostało nienaruszone, a krew zamieniła się w pięć nierównych bryłek. Z czasem hostię i zakrzepłą krew umieszczono w relikwiarzu wykonanym z kości słoniowej, a w 1713 r. w relikwiarzu na wzór monstrancji, wykonanym ze złota i kryształu. Relikwiarz jest przechowywany w kościele pw. św. Franciszka w ozdobnym tabernakulum. W ciągu wieków wielokrotnie prowadzono badania zachowanych w zmienionych postaciach hostii i wina.

Jedne z ostatnich prowadził prof. Odoardo Linoli. Wykazał, iż ciało jest fragmentem ludzkiego mięśnia sercowego, a krew należy do człowieka mającego grupę AB. To ta sama krew, którą odkryto na Całunie Turyńskim. Skład krwi w pełni odpowiada świeżej krwi ludzkiej, a fragmenty skrzepłej krwi umieszczone w wodzie stają się płynną krwią.

W 1171 r. w Ferrarze, w czasie Mszy odprawianej przez kanonika regularnego Pietra de Nerona w czasie podniesienia z hostii zaczęła płynąć krew, zaś ona sama zamieniła się w cząstkę ciała.

W 1194 r. w Augsburgu pewna kobieta, kierowana pobożnością, nie spożyła podanej jej komunii, a komunikant zabrała do domu i oprawiła w relikwiarz. Po pewnym czasie wyznała swój postępek spowiednikowi i przekazała mu relikwiarz. Gdy ów kapłan otworzył relikwiarz, zobaczył, że komunikant zamienił się w krwawiącą tkankę.

W 1254 r. w Douai (Francja) po zakończeniu Mszy jeden z kapłanów znalazł leżącą na ziemi hostię. Gdy się pochylił, by ją podnieść, hostia sama znalazła się na patenie i przybrała formę dziecka.

W 1263 r. w Bolsenie (Włochy) dokonał się cud, podczas którego kapłan Piotr, pielgrzymujący z Pragi

do Rzymu, podczas odprawiania Mszy, w czasie przeistoczenia, zobaczył hostię ociekającą krwią, której krople spadały na korporał i kamienną posadzkę. Do czasów współczesnych w tamtejszej bazylice jest przechowywany w relikwiarzu kamień z posadzki ze śladami krwi. Początkowo kamienie z posadzki zabezpieczono jedynie kratami, później umieszczono w murze. Obecnie jeden z nich znajduje się w ołtarzu, na którym dokonał się cud, drugi natomiast włożono do relikwiarza, który jest obecnie używany w procesjach. Korporał i hostia zostały przeniesione do Orvieto, gdzie wówczas przebywał papież Urban IV. Ukazanie wiernym korporału ze śladami krwi i obnoszenie go w uroczystej procesji dało początek uroczystościom Bożego Ciała w Kościele. Hostia i korporał zostały w 1339 r. umieszczone w ozdobnym relikwiarzu, który obecnie wystawiony jest w lewej bocznej kaplicy świątyni w Orvieto w oratorium zwanym Kaplicą Korporału. Relikwiarz ten jest uroczyście noszony corocznie podczas procesji Bożego Ciała.

W 1330 r. w Sienie kapłan spieszący do chorego włożył komunikant nie do bursy, lecz pomiędzy kartki brewiarza. Po otwarciu książki okazało się, że na jej

kartach, w miejscu, w którym dotykały one komunikantu, pozostały krwawe ślady.

W 1608 r. w kaplicy kościoła opackiego w Faverney (Francja) wybuchł pożar. Płomienie strawiły wszystko z wyjątkiem monstrancji z *Sanctissimum*, która według świadków w czasie pożaru unosiła się w powietrzu.

Warto odnotować dwa najgłośniejsze wydarzenia z ostatnich lat uważane za cuda eucharystyczne. W 1984 r. komunikant, w trakcie komunii udzielanej pewnej Koreance przez Jana Pawła II, przemienił się w ciało. Niespełna 20 lat później, w 2003 r., w czasie Eucharystii sprawowanej przez salezjanina ks. Giana Paola Faroniego we Florencji, hostia zamieniła się w krwawą tkankę ludzką.

Kilka cudów eucharystycznych odnotowano na ziemiach polskich. Jeden z nich miał miejsce w Poznaniu. Według tradycji, w 1399 r. grupa Żydów namówiła pewną mieszczkę, by wykradła z kościoła hostię. Gdy przyniosła ona do domu trzy komunikanty, Żydzi zaczęli je znieważać. Wówczas zaczęła ciec z nich krew, a w miejscu tym zaczęły się dokonywać cudowne uzdrowienia. Chcąc się pozbyć hostii, Żydzi wrzucili je do studni. Było to

bezskuteczne, bowiem unosiły się one ponad studnią; Żydzi porzucili je więc na bagnach. Hostie zostały jednak odnalezione i przeniesione do jednej ze świątyń, a z czasem umieszczone w poznańskim kościele pw. Bożego Ciała, zbudowanym w XVIII w. w miejscu, gdzie według tradycji były bezczeszczone. W kościele tym odnotowano wiele uzdrowień, a nawet przypadek wskrzeszenia noworodka. W 2005 r. metropolita poznański abp Stanisław Gądecki polecił usunąć z kościoła tablicę upamiętniającą to wydarzenie.

DRZEWO KRZYŻA

Według tradycji, w 325 r. św. Helena (ok. 255-ok. 328) — matka cesarza Konstantyna I Wielkiego /306-337/ — odnalazła w miejscu świątyni Wenery (zbudowanej z polecenia cesarza Hadriana /117-138/ na Kalwarii, by zniechęcić chrześcijan do odwiedzania miejsca śmierci Jezusa), w dołach, do których wrzucano jako „nieczyste” narzędzia kaźni skazańców, belki krzyża, gwoździe, tablicę i koronę cierniową. Jedno z podań głosi, że znajdowały się tam trzy krzyże. Aby się przekonać, który z nich jest krzyżem Chrystusa, święta poleciła położyć na nich zmarłego, z którym kondukt przypadkowo

przechodził obok. Po dotknięciu prawdziwego krzyża zmarły powrócił do życia. Św. Helena odnalezione Drzewo Krzyża podzieliła na trzy części: jedną przesłała do Rzymu, drugą zabrała do Konstantynopola, a trzecią część pozostawiła w Jerozolimie. Według świadectwa mniszki Eterii (IV w.) z 380 r., w Jerozolimie w Wielki Piątek wystawiano do publicznej czci relikwie Krzyża Świętego. W 569 r. (zob.) św. Radegunda z Turyngii (ok. 520-587) uzyskała od cesarza Justyna II /565-578/ sporą część relikwii Krzyża Świętego.

Z czasem największe partykuły relikwii Krzyża znalazły swoje miejsce w bazylice Grobu Świętego w Jerozolimie, w bazylice Świętego Krzyża Jerozolimskiego w Rzymie, w skarbcu bazyliki św. Marka w Wenecji oraz w katedrze Notre Dame w Paryżu.

Relikwie Krzyża przechowywane są też na Cyprze, w monastyrze w miejscowości Stavrovouni (dosłownie Góra Krzyża). Według podania, w pobliżu tej miejscowości zatrzymała się w 327 r. św. Helena, w drodze z Jerozolimy do Konstantynopola, wioząc z sobą fragment Krzyża Chrystusa. Gdy w nocy zaginął, a towarzysze cesarzowej rozpoczęli poszukiwania,

ujrzeli na pobliskim wzgórzu świetlisty znak wskazujący zaginione relikwie Krzyża. Niebawem w miejscu tym wzniesiono klasztor, w którym pozostawiono cząstkę Krzyża.

Partykuła Krzyża znajduje się — jak wspomniano wyżej — w Świętej Kaplicy w pobliżu katedry Notre Dame w Paryżu. Są tam również przechowywane relikwie gwoździ, którymi Jezus został przybity. Zgodnie z tradycją, znajdowały się początkowo w bazylice na górze Syjon w Jerozolimie, co w 409 r. potwierdził (zob.) św. Paulin z Noli (355-431). Z czasem zostały przewiezione wraz z koroną cierniową i fragmentem Krzyża do kaplicy cesarskiej w Konstantynopolu. W 1238 r. relikwie te przekazano w zastaw bankierom weneckim. Rok później wykupił je król francuski (zob.) św. Ludwik IX /1226-1270/ i sprowadził do Paryża. Po rewolucji francuskiej w 1789 r. opiekę nad relikwiami przekazano kanonikom katedry paryskiej i kawalerom Świętego Grobu Jerozolimskiego. Corocznie w Wielki Piątek wystawiane są do publicznej czci.

Najbardziej znanym w Polsce sanktuarium z relikwiami Drzewa Krzyża Świętego jest miejscowość Święty Krzyż w Górach Świętokrzyskich. Według

tradycji, opactwo benedyktyńskie założył tam św. Emeryk (zm. 1031), który ofiarował mu relikwie Krzyża Świętego. Inna tradycja przypisuje fundację królowi Bolesławowi Chrobremu (967-1025). Do XVII w. było to jedno z najważniejszych miejsc pielgrzymkowych na ziemiach polskich. Obecnie opiekę nad sanktuarium sprawują misjonarze oblaci.

Relikwie Krzyża Świętego znajdują się także w Elblągu, w kościele pw. św. Mikołaja, który do rangi sanktuarium został podniesiony w 2000 r. przez miejscowego ordynariusza bpa Andrzeja Śliwińskiego (1939-2009). Relikwie tam się znajdujące otrzymał w 1232 r. od mieszczan weneckich król pruski Fryderyk II /1740-1786/ i oddał je pod opiekę Krzyżakom. W 1233 r. umieścili je w swej kaplicy zamkowej w Elblągu. Po przejęciu miasta przez królów polskich w XV w. relikwiarz z Drzewem Krzyża uroczyście przeniesiono (1454) z zamku do kościoła pw. św. Mikołaja. W czasie II wojny światowej relikwiarz uległ niewielkiemu uszkodzeniu; został jednak odnowiony staraniem mieszkańców Elbląga. Zdobyty na Krzyżakach pod Grunwaldem w 1410 r. relikwiarz z partykułą Drzewa Krzyża ofiarował król Władysław Jagiełło /1386-1434/ do sandomierskiej kolegiaty.

Relikwie Krzyża Świętego znajdują się także w innych polskich świątyniach, m.in. w Strzelnie, w kościele Dominikanów w Lublinie (skradzione w 1991 r.), w sanktuarium na Świętym Krzyżu, w kościele Kapucynów pw. Podwyższenia Krzyża w Krośnie oraz w wałbrzyskiej świątyni pw. Krzyża Świętego — przekazał je Jan Paweł II /1978-2005/ w 2000 r.

Relikwie Krzyża Świętego znajdują się też w katedrze obrządku łacińskiego w Łucku na Ukrainie, zachowane w pięknym pozłacanym relikwiarzu, liczącym niemal metr wysokości. Corocznie w Wielki Piątek peregrynują do niego rzesze katolików i prawosławnych. Cząstka relikwii jest także w Kijowie w soborze Mądrości Bożej. Przekazał je tam Jarosław Mądry (zm. 1054).

W XIX w. pojawiły się liczne opinie stwierdzające, że relikwii Drzewa Krzyża Świętego jest zbyt wiele i większość z nich to falsyfikaty. Jak udowodnił francuski badacz Charles Rohault de Fleury, w opublikowanej w 1870 r. w Paryżu pracy *Mémoire sur les instruments de la Passion* (będącej równocześnie katalogiem relikwii Krzyża z podaniem wymiarów partykuł relikwii), złożone relikwie nie wystarczają na „zbudowanie” nawet jednego całego Krzyża.

GOLGOTA (ŁAC. KALWARIA)

Ukrzyżowanie Jezusa miało miejsce na miejscu zwanym Czaszka (aram. Gulgalta, łac. Kalwaria, gr. Golgota). Miejsca wetknięcia belki krzyżowej w skałę można dotknąć przez otwór umieszczony w posadzce kaplicy Ukrzyżowania w Bazylice Grobu Pańskiego w Jerozolimie.

Na wzór Kalwarii jerozolimskiej wznoszone były w całej Europie liczne kalwarie otoczone stacjami Męki Pańskiej oraz Drogi Krzyżowej, które mniej lub bardziej odwzorowywały realia krajobrazu otoczenia Kalwarii palestyńskiej. Lokalne kalwarie, gdzie można było uzyskać odpusty i duchowe przywileje, nawiedzali pielgrzymi, którzy nie mogli się udać do Ziemi Świętej. Pierwsza Kalwaria została założona w latach 1405-1420 przy klasztorze Dominikanów *Scala Coeli* koło Kordoby (Hiszpania). Kolejna powstała w 1453 r. z inicjatywy włoskiego franciszkanina o. Filipa z Akwili (XV w.). Kalwaria założona w 1487 r. przez kustosza Ziemi Świętej o. Bernardyna Caimo (1425-1500) w Monte Varallo liczyła pierwotnie 38 stacji, by z czasem rozrosnąć się do aż 50.

Do pierwszych kalwarii na ziemiach polskich należy Kalwaria Zebrzydowska, którą założył i

ufundował w swoich dobrach Mikołaj Zebrzydowski (1553-1620) w 1602 r. Celem wiernego odwzorowania terenu, wysłał do Palestyny dworzanina Hieronima Strzałę, by sporządził dokładne plany i modele miejsc świętych. Kolejne kalwarie powstały m.in. w Pakości z inicjatywy Michała Działyńskiego (XVII w.), w Wejherowie w 1648 r. z inicjatywy wojewody Jakuba Wejhera (1609-1657), w pobliżu Pacławia — stąd nazywana Kalwarią Pacławską — ufundowana przez Andrzeja Maksymiliana Fredrę (ok. 1620-1679) oraz na Górze Świętej Anny — założona w 1700 r. przez Jerzego Adama de Gaschin (XVII/XVIII w.). Oprócz wymienionych istnieją pomniejsze: w Głotowie (tzw. Jerozolima Warmińska), Krzeszowie, Piekarach Śląskich, Serpelicach, Ujściu, Wambierzycach i Wielach.

GROTA BETLEJEMSKA

Według tradycji, św. Helena (ok. 255-ok. 328) nakazała wznieść bazylikę w miejscu, gdzie znajdowała się grota, w której przyszedł na świat Jezus. Obecnie skała groty znajduje się w krypcie pod ołtarzem głównym w bazylice Narodzenia Pańskiego w Betlejem. Przez otwór ozdobiony pozłacaną

gwiazdą znajdujący się pod ołtarzem, nad którym pieczę sprawują kapłani prawosławni, można dotknąć bezpośrednio skały, na której zrodziło się Dzieciątko. Obok, pod ołtarzem łacińskim, jest miejsce, gdzie znajdował się żłób, w którym Maria złożyła nowo narodzonego Jezusa.

GRÓB PAŃSKI

Po zdjęciu z krzyża ciało Jezusa zostało złożone w Grobie (zob. całun). Grób Pański znajduje się w centralnej części Bazyliki Grobu w Jerozolimie. W okresie wielkanocnym przy grobie Pańskim ma miejsce „cud ognia”. W Wielką Sobotę przedstawiciele władz Jerozolimy pieczętują grób, uprzednio sprawdzając, czy w jego wnętrzu nie ma źródeł ognia. Następnie patriarcha odziany jedynie w podsakosnik (odpowiednik alby, szata przynależna tylko biskupom), trzymając w ręku 33 świece na pamiątkę liczby ziemskich lat Jezusa, wchodzi do wnętrza grobu. Po modlitwie kamień grobu zaczyna obejmować niebieskawy płomień, który z czasem przybiera konsystencję taką, iż można zapalić od niego świece. Zdarzało się że zapalały się także świece trzymane przez wiernych, a błękitne światło pojawia się w różnych miejscach bazyliki. Informacje

na temat pojawiania się światłości we wnętrzu grobu datuje się już na pierwsze wieki.

Na ziemiach polskich sanktuaria Bożego Grobu znajdują się w Miechowie, Nysie i Przeworsku oraz w licznych kalwariach (zob. Golgota). Nawiedzając te miejsca, można zyskać takie same odpusty i przywileje duchowe, jak nawiedzając miejsca święte w Jerozolimie.

GWOŹDZIE

Według tradycji, w 325 r. św. Helena (ok. 255-ok. 328) odnalazła w dołach na Kalwarii gwoździe, którymi do krzyża był przybity Jezus.

W Świętej Kaplicy w pobliżu katedry Notre Dame w Paryżu jest przechowywana relikwia gwoździ. Pierwotnie, według tradycji, gwoździe znajdowały się w bazylice na Górze Syjon w Jerozolimie, co w 409 r. potwierdził (zob.) św. Paulin z Noli (335-431). Z czasem zostały przewiezione wraz z koroną cierniową i fragmentem krzyża do kaplicy cesarskiej w Konstantynopolu. W 1238 r. relikwie zostały przekazane w zastaw bankierom weneckim; rok później król francuski (zob.) Ludwik IX /1226-1270/ je wykupił i sprowadził do Paryża. Po rewolucji

francuskiej w 1789 r. opiekę nad relikwiami przekazano kanonikom katedry paryskiej i kawalerom Świętego Grobu Jerozolimskiego. Corocznie w Wielki Piątek wystawiane są do publicznej czci.

Jeden z gwoździ znajduje się w skarbcu katedry w Mediolanie; inny, oprawiony w relikwiarz, można zobaczyć w kościele pw. św. Krzyża Jerozolimskiego w Rzymie. Kolejny z gwoździ jest umieszczony we włóczni św. Maurycego (III wiek). Włócznia ta, jako jedno z insygniów władzy, jest przechowywana w skarbcu w Hofburgu w Wiedniu. W 1000 r. cesarz Otto III /996-1002/ ofiarował władcy polskiemu Bolesławowi Chrobremu (967-1025) kopię tej włóczni wraz z fragmentem gwoździa. Włócznia jest przechowywana w skarbcu katedry na Wawelu.

Gwóźdź, którym według tradycji przebito stopę Jezusa, przechowywany jest w Trewirze. Brakuje jednak fragmentu, który otrzymał św. Gerard /963-994/ i umieścił w swej katedrze w Toul (Francja).

Jeden z gwoździ miał zostać umieszczony w koronie cesarza Konstantyna /306-337/. Korona ta została przekazana przez papieża (zob.) Grzegorza I Wielkiego /590-604/ królowej Longobardów — Teodolindzie (570-628).

Warto też wspomnieć o relikwiarzu sandała (zob.) św. Andrzeja Apostoła, w którym między innymi znajduje się gwóźdź z krzyża Chrystusa.

KAMIEŃ NAMASZCZENIA

W bazylice Grobu Pańskiego przechowywany jest także Kamień Namaszczenia — płyta, na której złożono ciało Jezusa po zdjęciu z krzyża i dokonano na nim obrzędu namaszczenia oraz zawinięcia w całun. Obecnie jest przykryta czerwoną płytą marmurową.

KOLEBKA PANA (SACRA CULLA)

Od 642 r. w bazylice Santa Maria Maggiore jest przechowywana w ołowianej skrzyni, później w srebrnym zdobionym relikwiarzu zwieńczonym figurką Dzieciątka Jezus tzw. Święta Kolebka Pana. W latach 1848-1849 relikwiarz zaginął w do dziś niewyjaśnionych okolicznościach. Odnaleziony w okresie pontyfikatu Piusa IX /1846-1878/, został umieszczony w kaplicy pod wielkim ołtarzem. Same relikwie to pięć klonowych desek o długości 70-80 cm. Do 2007 r. w okresie Bożego Narodzenia były wystawiane na widok publiczny. Od tego czasu, ze względu na stan zachowania, znajdują się na stałe w

kaplicy. Ostatnie badania relikwii potwierdziły, że mają około 2000 lat i zostały wykonane z drzew rosnących w Palestynie.

KOLUMNA BICZOWANIA

Istnieje kilka kolumn uważanych za tę, przy której biczowano Jezusa:

1) W czasach (zob.) św. Hieronima (ok. 345-420) w Jerozolimie znana była kolumna portyku jednej ze świątyń, przy której — według tradycji — miała miejsce scena biczowania Jezusa. Cieszyła się kultem pielgrzymów. Jest to prawdopodobnie kolumna znajdująca się obecnie w bazylice Grobu Świętego w Jerozolimie.

2) Kolumna przywieziona z Konstantynopola do Rzymu w 1223 r. przez kard. Giovanniego Colonna di Carbognano (zm. 1245). Mierzy ok. 50 cm wysokości, została złożona w bazylice pw. św. Praksedy w Rzymie. Znajduje się w pobliżu kaplicy św. Zenona, po prawej stronie świątyni, w relikwiarzu wykonanym z brązu i szkła. Część tejże kolumny przechowuje się w skarbcu bazyliki pw. św. Marka w Wenecji.

KORONA CIERNIOWA

Istnieje kilka relikwii korony cierniowej.

W Świętej Kaplicy w pobliżu katedry Notre Dame w Paryżu jest przechowywana relikwia korony cierniowej. Spleciona jest z trzcin, w które wpięto 70 cierni — tworzy ona koło o średnicy 21 cm. Według tradycji, znajdowała się w bazylice na Górze Syjon w Jerozolimie, co w 409 r. potwierdził (zob.) św. Paulin z Noli (335-431). W 1063 r. przewieziono ją wraz z gwoździem i fragmentem krzyża do kaplicy cesarskiej w Konstantynopolu. W 1238 r. relikwie te przekazano w zastaw bankierom weneckim. Rok później król francuski (zob.) św. Ludwik IX /1226-1270/ wykupił je i sprowadził do Paryża. Po rewolucji francuskiej w 1789 r. opiekę nad relikwiami przekazano kanonikom katedry paryskiej i kawalerom Świętego Grobu Jerozolimskiego.

Według innej tradycji, bp Gualfredo (VIII w.) przywiózł w 742 r. z Palestyny do Lukki (Włochy) krucyfiks wykonany przez faryzeusza Nikodema (wizerunek ten uważany jest za „nie ręką ludzką uczyniony”), w której to figurze Jezusa umieszczone były ampułka z (zob.) Krwią Pańską, część korony cierniowej i fragment (zob.) szaty Jezusa. Wizerunek znajduje się w katedrze pw. św. Marcina.

Na początku XV w. joannici ofiarowali królowi Władysławowi Jagielle /1386-1434/ kilka cierni z korony cierniowej. Według niektórych podań ciernie były przechowywane w Czersku, skąd w 1398 r. przeniesiono je w inne miejsce, a ostatecznie trafiły do kolegiaty pw. św. Jana w Warszawie. Fragment ciernia znajduje się także w katedrze płockiej w relikwiarzu wykonanym ze strusiego jaja.

KREW PAŃSKA

Według tradycji, bp Gualfredo (VIII w.) przywiózł z Palestyny do Lukki w 742 r. wykonany przez faryzeusza Nikodema krucyfiks, w którym w figurze Jezusa umieszczone były ampułka z Krwią Pańską, część (zob.) korony cierniowej i fragment (zob.) szaty Jezusa. Z czasem ampułka z krwią trafiła do sąsiedniego miasta — Luni.

W Brugii (Belgia) przechowywana jest tkanina, którą Józef z Arymatei (I w.) otarł skrwawionego Jezusa. Pierwsza wzmianka o tej relikwii pochodzi z 1256 r. Zgodnie z tradycją, król Baldwin III Jerozolimski /1143-1162/ przekazał tę relikwię hrabiemu Flandrii, który przywiózł ją do Brugii w 1150 r. Według niektórych źródeł jest tam także przechowywana fiolka z krwią Jezusa.

Inne relikwie Krwi Pańskiej wiążą się ze (zob.) św. Longinusem (I w.), który miał przywieźć do Mantui (Włochy) ziemię nasyconą krwią Jezusa oraz gąbkę, którą Go pojono. Longinus zakopał relikwie w ziemi w ołowianej skrzynce. Niedługo potem poniósł śmierć męczeńską. W 804 r. jeden z mieszkańców Mantui miał sen, w którym (zob.) św. Andrzej Apostoł (zm. ok. 70) wyjawił mu miejsce ukrycia relikwii Krwi Pańskiej. W miejscu tym wzniesiono kościół pw. św. Andrzeja Apostoła. Cząstkę odnalezionych relikwii cesarz Karol Wielki /800-814/ umieścił w kaplicy królewskiej w Paryżu. Pozostała część została w Mantui i w 924 r. ponownie została ukryta. Odnaleziono ją na powrót w 1048 r. (znowu za sprawą objawienia się św. Andrzeja Apostoła). W 1848 r. część relikwii uległa zniszczeniu przez wojska austriackie. Obecnie ocalałe relikwie, oprawione w relikwiarz wykonany w XVIII w., wystawiane są do publicznego kultu w Wielki Piątek. W katedrze płockiej znajduje się od XIV w., wraz z fragmentem ciernia z korony cierniowej Jezusa, „cząstka Jego Krwi” umieszczona w średniowiecznym relikwiarzu wykonanym ze strusiego jaja i zawieszona nad ołtarzem. Cząstka relikwii została przywieziona w

1998 r. do kościoła Misjonarzy Krwi Chrystusa w Częstochowie. Jest to obecnie jedyna relikwia Krwi Chrystusowej w Polsce.

ŚWIĘTE SCHODY

Schody — które miały się znajdować w pałacu Poncjusza Piłata /26-37/ i po których miał być prowadzony Jezus — przywiozła, według tradycji, w 326 r. do Rzymu św. Helena (ok. 255-ok. 328). Od XVI w. znajdują się w budynku z XVI w. opodal bazyliki św. Jana na Lateranie. Liczą 28 stopni i są wykonane z białego marmuru, obecnie niemal w całości pokryte drewnianą okładziną (widać tylko małe fragmenty schodów). Po schodach wchodzi się — tylko na kolanach — do kaplicy San Lorenzo, gdzie jest przechowywany wizerunek Jezusa — *acheiropoieton*. Obraz ten miał zacząć malować św. Łukasz Ewangelista, a dokończyli go aniołowie.

SZATY JEZUSA

Według tradycji, bp Gualfredo (VIII w.) przywiózł z Palestyny do Lukki w 742 r. krucyfiks, początkowo wykonany przez faryzeusza Nikodema, a dokończony przez anioły, z wiernym wyobrażeniem twarzy Jezusa — stąd nazwa Volto Santo. W figurze Jezusa

umieszczone były ampułka z (zob.) Krwią Pańską, część (zob.) korony cierniowej i fragment szaty Jezusa.

Inny relikwiarz zawierający ubranie Jezusa jest przechowywany w Wielkim Relikwiarzu Najświętszej Maryi Panny w Akwizgranie w tamtejszej katedrze. Jest to perizonium, którym owinięto biodra ukrzyżowanego Jezusa, oraz Jego pieluszki. Według tradycji, relikwie te miał otrzymać Karol Wielki /800-814/ w dniu swej koronacji od patriarchy Jerozolimy w 800 r. Relikwie są udostępniane wiernym co siedem lat (ostatnio w 2007 r.). Pieluszki — według podania — to nogawki spodni Józefa — przybranego ojca Jezusa, które odciął, by Maryja miała czym owinąć Nowonarodzonego.

Jest tam także przechowywana suknia, którą miała na sobie Maryja w chwili narodzenia Jezusa.

W kościele pw. św. Anastazji w Rzymie przechowywany jest płaszcz, którym (zob.) św. Józef okrywał Dziecię Jezus.

W Trewirze przechowywana jest suknia Jezusa, dawniej uważana za utkaną przez Maryję (1,47 × 1,58 m), o którą rzucano losy po Jego ukrzyżowaniu. Obecnie uważa się, że jest to płaszcz wierzchni

Jezusa. Szatę tę miała przekazać do Trewiru św. Helena (ok. 255-ok. 328). Najstarsze wiarygodne dokumenty na temat tej relikwii pochodzą z XII w. Z czasem relikwie uległy zapomnieniu; zostały odkryte przypadkiem w 1512 r. Są przechowywane w katedrze pw. św. Piotra; początkowo znajdowały się w kaplicy pw. św. Mikołaja, a od XII w. w ołtarzu głównym; obecnie w jednej z kaplic katedry w drewnianym relikwiarzu. W latach 1657-1790, z powodu niebezpieczeństw wojny, przechowywano ją w fortecy Ehrenbreitstein w okolicy Koblencji, w latach 1794-1810 — w Würzburgu, Bambergu i Augsburgu, a w latach 1939-1944 — w Limburgu. Na widok publiczny szata jest wystawiana corocznie z okazji dziesięciodniowego festiwalu Heilig-Rock-*Tage*.

Fragmenty ubrań Jezusa, tzw. święte okrycie (wykonane przez Maryję ubranko dla nowo narodzonego Jezusa, które powiększało się wraz z Jego wiekiem), zwane obecnie „tuniką z Argenteuil”, są przechowywane także w bazylice Saint Denis w Argenteuil koło Paryża, gdzie przełożoną miała być Teodora (784-844/853) — najstarsza córka cesarza Karola Wielkiego (742/744-814). To on przekazał do opactwa tunikę Jezusa, którą otrzymał od cesarzowej

bizantyjskiej Ireny z Aten (752-803). Ukryte podczas najazdu Wikingów w IX w. relikwie odnaleziono w początkach XII w. W końcu XVIII w. część tuniki przekazano do bazyliki Notre Dame de Bonne Garde w Longpont-ur-Orge (Francja), część pocięto i ukryto w różnych miejscach. Po zakończeniu rewolucji francuskiej szatę scalono. Badania wykazały na tunice ślady krwi, zwłaszcza na plecach i ramionach. Grupa krwi jest tożsama z próbkami pochodzącymi z Całunu Turyńskiego i z chusty z Oviedo.

Przedstawiciele Cerkwi Moskiewskiej uważają, że prawdziwą szatą był chiton przechowywany do czasów rewolucji październikowej w soborze Zaśnięcia Maryi w Moskwie. W 1626 r. patriarsze moskiewskiemu Filaretowi /1609-1633/ przekazał ją szach Persji Abbas I /1583-1629/, który zrabował ją w 1622 r. na terenie Gruzji.

Warto też wspomnieć o sanktuarium Grobu Szat Jezusa, które znajduje się w Mcchecie na terenie Gruzji. Według tradycji, Żyd Eliasz z Mcchety udał się do Jerozolimy w czasie, gdy ukrzyżowano tam Jezusa. Zakupił od żołnierzy rzymskich Jezusowy chiton i powrócił z cennym nabytkiem do Gruzji. Wzruszona opowieściami o działalności i męce Jezusa siostra

Eliasza imieniem Sidonia przytuliła do siebie chiton i w tym momencie zmarła, nie wypuszczając szaty Jezusa z rąk. Została z nią pogrzebana w parku królewskim. Na jej grobie wyrósł cedr, którego liście miały cudowną moc uzdrawiania. Z czasem nad grobem wzniesiono świątynię, która nazwano Życiodajną Kolumną (*Sweti Cchoweli*). Kościół ten stał się miejscem koronacji i pochówku władców Gruzji.

W Wenecji przechowywana jest biała suknia (Łk 23, 11), którą zarzucono na Jezusa, gdy był prowadzony przed Heroda (72-4 przed Chr.), zaś w bazylice św. Jana na Lateranie i w bazylice Santa Maria Maggiore znajdują się fragmenty purpurowego płaszcza, który żołnierze nałożyli na Jezusa, by Go wykpić (Mt 27, 28; Mk 15, 17; J 19, 2).

Należy w tym miejscu dodać, że w miejscowości Prüm (Niemcy) znajdują się sandały Jezusa.

TITULUS CRUCIS

W czasach rzymskich stosowano *titulus damnationis* — tzw. tablicę zbrodni, na której wypisywano wyrok. Tablicę niesiono przed

skazańcem, a po wykonaniu wyroku zawieszano na krzyżu.

Titulus Crucis to drewniana tablica, na której Piłat /26-37/ polecił wypisać w trzech językach (grecki, łaciński, hebrajski) „Jezus z Nazaretu, król żydowski” (por. Mt 27, 37; Mk 15, 26; Łk 23, 38; J 19, 19). Odnalazła tę tablicę prawdopodobnie św. Helena (ok. 255-ok. 328) w 325 r. Według tradycji, część z niej pozostawiła w Jerozolimie (z czasem zaginęła), a drugą zabrała do Rzymu. Pierwsza wzmianka o tablicy pochodzi z relacji Egerii (IV w.), która ok. 381 r. informowała, że tablica wraz z Krzyżem jest wystawiana do publicznej czci w Wielki Piątek.

Zachowany w bazylice Krzyża Świętego Jerozolimskiego (Santa Croce in Gerusalemme) w Rzymie fragment tablicy ma wymiary: 25,3 x 14 × 2,6 cm, jest wykonany z drzewa orzechowego, pobielony wapnem i widnieje na nim — w trzech liniach, w języku hebrajskim, greckim i łacińskim — napis: „Jezus Nazarejczyk”. Druga i trzecia linia zostały zapisane w lustrzanym odbiciu. Titulus jest umieszczony w srebrnym relikwiarzu.

WŁÓCZNIA LONGINUSA (ZWANA WŁÓCZNIĄ PRZEZNACZENIA)

Jest to włócznia, którą żołnierz rzymski, noszący — według tradycji — imię Kasjusz, a po przyjęciu chrześcijaństwa i chrzcie (zob.) Longinus, przebił bok Jezusa na krzyżu (J 19, 34). Pierwsze informacje o istnieniu relikwii pochodzą z VI w. Istnieją także wersje o odnalezieniu włóczni przez krzyżowców podczas I wyprawy krzyżowej (1096-1099); dzięki niej pokonali kilka razy liczebniejszą armię muzułmańską i odnieśli zwycięstwo.

Obecnie znanych jest kilka Włóczni Przeznaczenia:

1) Włócznia przywieziona do Konstantynopola w VII w. Sześć wieków później jej fragment został kupiony przez króla Francji (zob.) Ludwika IX (1214-1270) i umieszczony w Świętej Kaplicy w Paryżu (zaginął w czasie rewolucji francuskiej).

2) Fragment włóczni, który w 1492 r. otrzymał od sułtana osmańskiego Bajezyda II /1481-1512/ papież Innocenty VIII /1484-1492/. Oprócz włóczni papież otrzymał roczną pensję 40 tysięcy dukatów w zamian za przetrzymywanie w Rzymie brata sułtana Cema (1459-1495) — pretendenta do tronu imperium osmańskiego.

3) Włócznia, uważana za prawdziwą, przechowywana w świątyni ormiańskiej w Eczmiadzynie. Odnaleziona cudownie w Antiochii włócznia miała być przywieziona z Palestyny do Armenii w czasie I krucjaty (1096-1099).

4) Włócznia znajdująca się w klasztorze Dominikanów w Izmirze (Turcja).

5) Niektórzy utożsamiają włócznię św. Maurycego z włócznią używaną przez Longinusa. Kopię włóczni św. Maurycego cesarz Otto III /996-1002/ ofiarował polskiemu władcy Bolesławowi Chrobremu (967-1025) w 1000 r. z okazji pielgrzymki do grobu św. Wojciecha w Gnieźnie.

VERAIKON

Tradycja chrześcijańska zna kilka wizerunków powstałych poprzez odciśnięcie twarzy Jezusa (patrz: całun).

1) Zgodnie z legendą, chory król Abgar V Ukamma (zm. 50) z Edessy, chcąc być uleczony z niemocy, wysłał sługę Ananiasza do Jezusa, by zaprosił Go do królestwa Mezopotamii. Gdy Jezus odmówił udania się do Edessy, Ananiasz wykonał Jego portret, który przekazał królowi. Portret ten stał się

jedną z ważniejszych relikwii po śmierci Zbawiciela. Według innego podania wizerunek ów powstał na chuście, którą Jezus ocierał twarz po umyciu. Ten wizerunek przekazał Ananiaszowi wraz z listem do Abgara. Gdy król dotknął chusty, odzyskał zdrowie. Tę wersję podania potwierdza niejako arabskie pochodzenie słowa *mandil*, które oznacza ręcznik. Mandylion miał właściwości lecznicze. Ewagriusz Scholastyk wspomina o mandylionie z Edessy jako o *acheiropojetos*. A ponieważ wizerunek ów określany był jako „nie ręką ludzką uczyniony”, nie można było go kopiować. Według tradycji, wizerunek kopiował się samoczynnie na różnych przedmiotach.

Znanych jest kilka kopii uważanych za cudowne. Karmelitanki w Paryżu posiadają wizerunek, z którego miała wypływać krew, gdy został on przebity nożem przez Maurów, zaś w hiszpańskim Osa de la Vega z wizerunku wypływały krew i woda.

Początkowo pierwotny mandylion przechowywany był w Edessie, a w 944 r. został przewieziony do Konstantynopola, gdzie był przechowywany do początku XIII w. w kaplicy Faros, w której cesarze gromadzili pamiątki związane z Jezusem. Do tego czasu wzmianki o istnieniu mandylionu pojawiają się

w kilku dokumentach. Mandylion z czasem zaginął; uważa się, że zrabowali go ze stolicy Bizancjum krzyżowcy i przewieźli do Rzymu. Do 1870 r. był przechowywany w prywatnej kaplicy papieskiej pw. św. Sylwestra na Lateranie, później trafił do zakrystii bazyliki św. Piotra Apostoła na Watykanie. Obecnie się uważa, że przechowywany w Watykanie (zob. niżej) Veraikon to edeski mandylion, który przywiozła do Rzymu wdowa po królu Abgarze. Inne teorie wskazują na wywiezienie mandylionu do Grecji lub na przejęcie go i ukrycie przez templariuszy. Według jeszcze innej hipotezy był to całun złożony w taki sposób, że widać było jedynie twarz Jezusa.

Kilka „prawdziwych mandylionów” możemy spotkać w samym Rzymie — m.in. w kaplicy pw. św. Matyldy na Watykanie oraz w papieskich apartamentach, a także poza Rzymem, m.in. w Genui (kościół San Bartolomeo degli Armeni) — gdzie miał trafić „prawdziwy mandylion” z Konstantynopola. Do rewolucji francuskiej „prawdziwy mandylion” miał być przechowywany w paryskiej kaplicy Sainte Chapelle, przekazany tamże przez króla (zob.) Ludwika IX (1214-1270)

2) Według tradycji, odciśniętą na chuście zwanej *peplos* (szata zarzucana na ramiona) twarz Jezusa otrzymała Weronika — jedna z mieszkanek Jerozolimy, która chcąc ulżyć Jezusowi podczas Drogi Krzyżowej, otarła Jego twarz. Osoba Weroniki po raz pierwszy występuje w apokryficznym piśmie *Dzieje Piłata*, datowanym na IV/V w. Jest identyfikowana jako kobieta, którą Jezus uleczył z chronicznego krwotoku. Do Rzymu *peplos* dotarł prawdopodobnie w VIII w. Według niektórych przypuszczeń został zniszczony w 1527 r. podczas złupienia Rzymu przez wojska cesarskie (*sacco di Roma*). Od 1640 r. *peplos* jest przechowywany w bazylice watykańskiej w kaplicy pw. Świętej Weroniki, znajdującej się w południowo-zachodnim filarze przy przecięciu nawy głównej i transeptu. Od pierwszej dekady XIII w. w każdą drugą niedzielę po Objawieniu Pańskim chustę umieszczoną w złotym cyborium niesiono w procesji, a wierni biorący udział w tych uroczystościach byli nagradzani licznymi odpustami.

Od połowy XIII w. kopie wykonane ręcznie, a później drzeworyty i druki z Obliczem Jezusa, autoryzowane przez władze kościelne jako kopie prawdziwego oblicza, stały się bardzo popularne i

stanowiły integralną część kultu Bożego Ciała i Męki Pańskiej.

W katedrze pw. św. Marcina w Lukce (Włochy) znajduje się umieszczony w cennym renesansowym tabernakulum, położonym z lewej strony w przedniej części nawy, cedrowy krucyfiks, większy niż naturalnej wielkości. Jak głosi tradycja, niemal w całości wykonał go faryzeusz Nikodem (I w.). Wyrzeźbienie twarzy Jezusa zostawił sobie na koniec. By nabrać sił do dalszej pracy, udał się na spoczynek, a w tym czasie aniołowie wykonali za niego najtrudniejsze zadanie. Powszechnie się uważa, że twarz Jezusa została oddana bardzo wiernie. Wizerunek zwany jest Volto Santo (Święte Oblicze). W figurze Jezusa umieszczone były ampułka z (zob.) Krwią Pańską, część (zob.) korony cierniowej i fragment (zob.) szaty Jezusa.

Do VIII w. wizerunek znajdował się na terenie Palestyny. Według jednej z legend został ukryty przez Nikodema w jaskini i tam odnalazł go pielgrzymujący bp Gualfredo (VIII w.), któremu objawił to miejsce we śnie anioł. Pielgrzym zabrał krucyfiks z sobą w drogę powrotną, jednak miał wątpliwości, do którego miasta go zawieźć. Ustawił go więc na statku

pozbawionym załogi. Statek dopłynął do brzegów północnej Italii. O miejscu przybicia do brzegu został poinformowany we śnie biskup diecezji Lukka. Jemu także zostało objawione, że ten wizerunek twarzy Jezusa jest „nie ręką ludzką uczyniony”. Gdy biskup udał się na miejsce, polecił włożyć wizerunek na wóz zaprzężony w dwa woły, które bez ludzkiej ingerencji zatrzymały się w miejscowości Lukka. Działo się to w 782 roku. Wizerunek umieszczono w kościele pw. św. Frediana, jednak już następnego dnia się okazało, że znajduje się on w kościele pw. św. Marcina — co uznano za cud. Dlatego też siedzibę biskupa przeniesiono z kościoła pw. św. Jana i św. Reparaty do świątyni pw. św. Marcina. Na pamiątkę tego wydarzenia corocznie w maju i we wrześniu organizowane są uroczyste procesje z Santo Volto ulicami Lukki, z kościoła pw. św. Frediana do katedry.

Od XII w. Lukka — właśnie z powodu obecności Santo Volto — stała się ważnym ośrodkiem peregrynacyjnym w Europie. Świadczą o tym liczne wota oraz suknie ozdobne na wizerunek.

Pomijając przytoczone powyżej legendarne opowiadanie, które po raz pierwszy odnotowano w XI w., można stwierdzić jedynie to, że wizerunek posiada

pewne cechy rzeźb wykonywanych na terenie Syrii w VIII w. Niektórzy historycy uważają, że wizerunek znajdujący się obecnie w Lukce może być pochodzącą z około XI w. kopią wcześniejszej pasji. Wykonywano liczne kopie wizerunku, obrazy; wyobrażenia Oblicza Jezusa z Lukki pojawiały się na monetach.

ŻŁÓBEK

Żłóbek, w którym Maryja złożyła nowo narodzonego Jezusa, znajduje się w Grocie Betlejemskiej.

W bazylice Santa Maria Maggiore w Rzymie, pod głównym ołtarzem znajdują się relikwie żłóbka betlejemskiego. Według jednej z tradycji, relikwię odnalazła św. Helena (ok. 255-ok. 328). Według innej, relikwia była znana od pierwszych wieków chrześcijaństwa; była czczona w Betlejem i przywieziona została do Rzymu dopiero w latach panowania papieża Teodora I /642-649/. Jedna z tradycji głosi, że relikwie żłóbka przekazał papieżowi patriarcha Jerozolimy Sofroniusz (ok. 560-638), aby ustrzec je przed profanacją ze strony muzułmanów. Za potwierdzeniem tej wersji przemawia fakt, że w VII w. bazylika, nazywana dzisiaj Santa Maria Maggiore, nosiła nawę Sancta Maria ad Praesepem.

MARIOLOGICZNE

DOMEK LORETAŃSKI

Według tradycji, w 1291 r. w miejscu obecnego kościoła pw. Matki Bożej Loretańskiej (zwanej Naszą Panią z Trsat) w Rijece w Chorwacji znajdował się Nazaretański Dom Świętej Rodziny. Trzy lata później został „w cudowny sposób” przetransportowany do Italii i powstała wokół niego miejscowość Loreto (według tradycji, nazwa pochodzi od krzewów wawrzynowych). Sam domek obudowano w XV w. okazałą bazyliką. Domek ma wymiary 9,5 × 4 m, wysokość ścian sięga około 2,5 m. Dzieli się na kuchenkę, we wnętrzu której znajdują się słynąca łaskami figura Matki Bożej z Dzieciątkiem (pierwotna spłonęła w początkach XX w.), szafki na naczynia Świętej Rodziny oraz pokoik, oddzielony od kuchni ołtarzem.

Według tradycji, święty domek, w obawie przed sprofanowaniem go przez Saracenów, został przeniesiony z Ziemi Świętej przez aniołów. Jak wykazały badania, w rzeczywistości część domu uznawanego za mieszkanie Świętej Rodziny przewiózł bizantyjski krzyżowiec książę Nicefor de Angeli. Prawdopodobnie to jego nazwisko dało początek legendzie.

DOMEK W EFEZIE

W miejscowości Maryemana, położonej około 7 km od centrum Efezu, zachował się tzw. domek Matki Bożej, w którym miała Ona spędzić wraz ze św. Janem Apostołem ostatnie lata swego ziemskiego życia.

GROTA ZWIASTOWANIA

Nazaretańska bazylika otacza grotę Zwiastowania. Według palestyńskiej tradycji, to właśnie tam, w domu Maryi anioł Gabriel Jej ogłosił, że zostanie matką Zbawiciela (Łk 1, 26-38). Grota stanowiła część domu, w którym mieszkała Maryja. Pierwszą bazylikę nad grotą wzniesiono w V w.; była ona wielokrotnie przebudowywana. W XI w. została przebudowana w stylu romańskim z inicjatywy krzyżowca księcia Tankreda z Hauteville (1072-1112).

W 1263 r. wojska sułtana egipskiego Bajbarsa (1233-1277) doszczętnie zniszczyły kościół. W 1620 r. przełożony Kustodii Ziemi Świętej, zwyczajowo zwany gwardianem Świętej Góry Syjon, o. Tomasz Obicini z Novarry /1620-1622/ uzyskał od emira libańskiego Fachr ad Dina (1572-1635) pozwolenie otoczenia świętej groty opieką. Jednak dopiero 110 lat później uzyskano pozwolenie na wzniesienie nad grotą świątyni. Po przeprowadzonych uprzednio badaniach archeologicznych i rozebraniu kościoła wzniesionego w XVIII w., w 1955 r. wzniesiona została obecna bazylika.

PASEK MATKI BOŻEJ

Według tradycji, w momencie Wniebowzięcia Maryja upuściła swój pasek w ręce św. Tomasza Apostoła. Istnieje kilka miejsc, które szczycą się posiadaniem tej relikwii:

1) Jakobicki kościół pw. Paska Matki Bożej (Umm-Alzenar) w Homs (Syria).

2) Katedra San Stefano w Prato (Włochy), gdzie relikwię znajdującą się w relikwiarzu zaprojektowanym przez Donatella (ok. 1386-1466) umieszczono w jednej z bocznych kaplic. Według

tradycji, relikwie tę przywiózł do Prato pewien kupiec o imieniu Michele, który ożenił się z Palestynką Marią, córką kapłana. Maria otrzymała pasek jako wiano, z którym ok. 1141 r. wyjechała do Prato. Relikwie paska początkowo były w posiadaniu rodziny Marii i Michele, jednak około 1170 r. zostały przekazane do miejskiego kościoła. Pięć razy w roku (Wielkanoc, Boże Narodzenie, 31 V, 15 VIII i 8 IX) pasek jest ukazywany wiernym.

3) Do czasów rewolucji francuskiej pasek Matki Bożej znajdował się w Arras (Francja). Relikwie zostały zniszczone przez rewolucjonistów.

4) Posiadaniem paska Matki Bożej szczyci się hiszpańskie miasto Tortosa.

5) Według przekazu mnichów z Atos, pas został wykonany przez Maryję z wielbłądziej sierści. Na krótko przed Wniebowzięciem przekazała go pobożnym niewiastom jerozolimskim. Na przełomie IV i V wieku pas przewieziono do Konstantynopola i tam pocięto go na kilka części, które trafiły do Bułgarii, Grecji, Gruzji i na Cypr. W XIV w. jedną z części paska otrzymał prawosławny monastyr Watopedi na Półwyspie Athos. Pasek z Athos jest uważany za największą relikwię prawosławia.

SUKNIA MARYI

W Wielkim Relikwiarzu Akwizgrańskim w tamtejszej katedrze pw. Najświętszej Maryi Panny przechowywana jest suknia, którą według tradycji miała na sobie Maryja w dniu narodzin Jezusa. Relikwię tę miał otrzymać Karol Wielki /742/747-814/ w dniu swej koronacji cesarskiej w 800 r. od patriarchy Jerozolimy Jerzego /797-807/. Suknia Maryi ukazywana jest wiernym co siedem lat (po raz ostatni w 2007 r.).

WELON MARYI

Pierwsze wiarygodne wspomnienie o istnieniu tej relikwii pochodzi z 876 r. Według tradycji, Karol Wielki (742/747-814) miał otrzymać welon używany przez Maryję i okrywający Ją w chwili Zwiastowania i Wniebowzięcia od cesarza bizantyjskiego. Karol II Łysy (823-877) przekazał relikwię do kościoła w Chartres (obecnie pw. Najświętszej Maryi Panny) w 876 r. Do kultu publicznego jest wystawiany w przeszklonym, złotym relikwiarzu podtrzymywanym przez dwa anioły.

Fragmenty welonu Maryi są przechowywane w Notre Dame de Bonne Garde w Essonne (Francja), w

bazylice pw. św. Marka w Wenecji, w kościele pw. św. Anastazji w Rzymie i w Aveyron (Francja).

Niekiedy welon ten jest utożsamiany z suknią (Sancta Camisia), którą miała na sobie Maryja w noc betlejemską.

HAGIOGRAFICZNE

ŚW. AGATA (OK. 235-OK. 251)

Pochodziła z Katanii. Po męczeńskiej śmierci pogrzebano ją na przedmieściu Hybla Maior — rodzinnego miasta. Już po roku niesiony procesyjnie welon świętej, wydobyty z jej grobu, miał uratować miasto przed zalaniem lawą. I później miasto wielokrotnie zawdzięczało ratunek przed zagładą wstawiennictwu świętej. Jej ciało odbierało cześć w katedrze w Katanii. W 1040 r. zrabowane relikwie Agaty przewieziono do Konstantynopola, jednak w 1126 r. powróciły do katedry w Katanii. W mieście tym w dniach 3-5 lutego obchodzi się uroczystość ku czci świętej; wówczas jej relikwie są niesione w procesji ulicami miasta.

Czaszka świętej jest przechowywana w pocysterskim kościele w Kamp-Lintfort (Niemcy).

ŚW. AGNIESZKA (ZM. OK. 305)

Rzymska męczennica; rodzice pogrzebali jej ciało w pobliżu miejsca kaźni przy via Nomentana. W tym miejscu cesarz Konstantyn Wielki /306-337/ polecił wybudowanie mauzoleum ku czci świętej jako wotum za uzdrowienie córki. W miejsce tej świątyni z polecenia papieża Honoriusza I /625-638/ wzniesiono bazylikę.

Czaszkę świętej przeniesiono w IX w. do Sancta Sanctorum w pałacu laterańskim. Z polecenia Piusa XII /1939-1958/ znalazły się w rzymskiej bazylice Sant'Agnese in Agone na Piazza Navona, zaś jej kości, oprawione w 1621 r. w srebrny relikwiarz, przechowywane są w bazylice Sant'Agnese Fuori le Mura przy via Nomentana w Rzymie. Tam również znajduje się grób świętej. Ramię świętej przechowywane jest w zakrystii rzymskiej bazyliki św. Piotra w Okowach.

ŚW. AGNIESZKA Z MONTEPULCIANO (1268-1317)

Dominikanka, zmarła w założonym przez siebie klasztorze Santa Maria Novella w Proceno koło Viterbo i tam została pogrzebana. Wkrótce po pogrzebie jej doczesne szczątki przeniesiono do rodzinnego Montepulciano (Włochy). Pochowana w

kościele klasztornym. Jej nienaruszone ciało zostało w 1435 r. zostało sprowadzone do kościoła dominikańskiego pw. św. Dominika w Orvieto (Włochy), gdzie przechowywane jest do dziś. Z czasem relikwie świętej umieszczono zwyczajem włoskim w woskowej figurze przedstawiającej ją samą w habicie i płaszczu dominikańskim. Widoczne były jedynie jej dłonie i stopy, z których wypływał pachnący olejek.

ŚW. ALBAN (ZM. OK. 305)

Żołnierz rzymski, uważany za pierwszego męczennika Anglii. Nad grobem świętego zbudowano niewielki kościół;

z czasem wzniesiono w tym miejscu opactwo, a miejscowość przyjęła nazwę Saint Albans (Anglia). Część relikwii została przekazana do kościoła pw. św. Pantaleona w Kolonii. Za czasów Henryka VIII /1509-1547/ kościół pw. św. Albana został zrabowany, a sarkofag zniszczony. Cząstkę relikwii (kość łopatki) w 2002 r. przekazano do odnowionego kościoła w Kolonii. Relikwie świętego zachowały się też w klasztorze Benedyktynów pw. św. Michała w Farnborough w Anglii.

ŚW. ALEKSANDER NEWSKI (1220-1263)

Książę Nowogrodu, później mnich prawosławny (imię zakonne Aleksy). Relikwie świętego początkowo były przechowywane i otaczane kultem we Włodzimierzu, a od 1723 r. na polecenie cara Piotra I Wielkiego (1672-1725) — w nowo wybudowanej ławrze Aleksandra Newskiego w Petersburgu. W 1919 r. bolszewicy skonfiskowali relikwie świętego i wraz ze srebrnym relikwiarzem prezentowano je na wystawach. W 1922 r. zostały złożone w muzeum ateizmu w Petersburgu (wówczas Piotrogrodzie), a relikwiarz (zwany raką) ufundowany przez cara Piotra Wielkiego — w Ermitażu. W 1989 r. władze państwowe pozwoliły na zwrócenie relikwii, które oprawiono w nowy relikwiarz, przewieziono do ławry i złożono w soborze Świętej Trójcy.

ŚW. ALFONS MARIA DE LIGUORI (1696-1687)

Doktor praw, adwokat, biskup diecezji Santa Agata dei Goti, teolog moralista, założył Zgromadzenie Redemptorystów i Zgromadzenie Redemptorystek, doktor Kościoła. Jego doczesne szczątki można nawiedzić w bazylice pw. św. Alfonsa w Pagani (Włochy), gdzie zostały złożone w bocznej kaplicy. Poniżej mensy znajduje się przeszkolona

tumba, w której widoczna jest naturalnej wielkości statua świętego w stroju pontyfikalnym i dwa relikwiarze.

ŚW. ALOJZY GONAZAGA (1568-1591)

Jezuita, zmarł zarażony dżumą jako kleryk w Rzymie. W zwyczaju jezuitów było grzebanie członków zakonu owiniętych w całun. Kierownik duchowy św. Alojzego — św. Robert Bellarmin (1542-1621), przeświadczony o jego świętości, polecił pochować Alojzego w trumnie, by w można było łatwo odnaleźć jego ciało przed wyniesieniem na ołtarze. Jego relikwie znajdują się w kościele pw. św. Ignacego w Rzymie. Relikwiarz z czaszką świętego znajduje się w dedykowanym mu sanktuarium w Castiglione delle Stiviere koło Mantui (Włochy).

ŚW. AMBROŻY (OK. 340-397)

Biskup Mediolanu, prawnik i duszpasterz, doktor Kościoła. Jego relikwie znajdują się w przeszklonej trumnie w krypcie mediolańskiej katedry, pod głównym ołtarzem, obok relikwii św. Gerwazego i św. Protazego.

ŚW. ANASTAZJA (ZM. 304)

Rzymianka, uczennica św. Chryzogona (zm. przed 314). Poniosła śmierć męczeńską przez spalenie w Sirmium (obecnie Sremska Mitrovica w Serbii). W początkach II połowy V w. relikwie przeniesiono do Konstantynopola i złożono w świątyni jej dedykowanej. W późniejszych wiekach część relikwii (głowę i prawą rękę) przeniesiono do monasteru św. Anastazji *Obrończyni przed Truciznami* na Górę Athos. Obecnie szczątki świętej zachowane w Konstantynopolu znajdują się w lewej bocznej nawie romańskiej katedry pw. św. Anastazji w Zadarze (Chorwacja) w kamiennym sarkofagu, złożone tam w początkach IX w. przez miejscowego bpa Donata (zm. ok. 811).

ŚW. ANDRZEJ APOSTOŁ (ZM. OK. 70)

Poniósł śmierć męczeńską w Patras, przybity do krzyża w kształcie litery X. Według przekazu św. Hieronima (ok. 340-420), w 357 r. ciało świętego przewieziono z Patras do Konstantynopola. W 733 r. część relikwii przewieziono do St Andrews (Szkocja), gdzie do dziś Apostoł jest czczony jako patron Szkocji. W 1202 r. krzyżowcy wywieźli pozostałą część relikwii z Konstantynopola do Amalfi pod Neapolem; papież Pius II /1405-1464/, nakazał

przywiezienie głowy św. Andrzeja do Rzymu. W 1964 r. Paweł VI /1963-1978/ zdecydował o zwrocie relikwii do Patras. Zostały złożone w świątyni wzniesionej w miejscu, w którym miał on ponieść śmierć męczeńską. Relikwiarz z prawą ręką apostoła znajduje się w Bogojawleńskim Soborze Katedralnym w Moskwie. W 2011 r. Benedykt XVI /od 2005/ przekazał fragment relikwii z relikwiarza przechowywanego w Amalfi do prawosławnej katedry pw. Wniebowzięcia Matki Bożej w Astanie (Kazachstan).

W skarbcu katedry w Trewirze znajduje się sandał św. Andrzeja Apostoła w tzw. złotym relikwiarzu Egberta. Powstał on w okresie ottoniańskim na zamówienie abpa Egberta (ok. 950-993), o czym wspomina umieszczona na relikwiarzu inskrypcja. Wewnątrz, obok sandała Apostoła, znajdują się ogniwa kajdan i włos z brody św. Piotra Apostoła, gwóźdź z krzyża Chrystusa oraz inne niezidentyfikowane relikwie. Relikwiarz ma kształt skrzyni o wymiarach podstawy ok. 45 × 22 cm i spoczywa na nóżkach w kształcie lwów. W górnej części znajduje się wykonana ze złotej blachy, naturalnej wielkości stopa św. Andrzeja. Relikwiarz

zdobią plakiety z kości słoniowej zdobione złotem, emalią, perłami, kamieniami szlachetnymi oraz medalionem ze złotą monetą cesarza Justyniana I Wielkiego (zm. 565).

ŚW. ANDRZEJ AVELLINO (1521-1608)

Teatyn, prawnik, kaznodzieja i pisarz; posiadał dar prorokowania i czynienia cudów. Według niektórych podań zmarł w Neapolu wkrótce po rozpoczęciu celebrowania Mszy św. Po śmierci ciało świętego zgodnie ze zwyczajem zostało wystawione na widok publiczny. Wierni nawiedzając zmarłego w kościele, zaczęli obcinać mu włosy, by w ten sposób wejść w posiadanie relikwii. Ciało zostało przy tym zranione, a z rany pociekła krew. W związku z podejrzeniem, że święty nie zmarł, ciało poddano badaniu. Lekarze stwierdzili zgon, ale z ran w ciele nadal płynęła świeża krew, którą zaczęto zbierać do ampułki. Krew w ampułce przechowywana jako relikwia jest wystawiana na widok publiczny w dniu śmierci świętego (10 XI); wówczas nabiera ona płynnej konsystencji.

Pochowany w kościele San Paulo Maggiore w Neapolu w podziemiach kaplicy, w której rozpoczął celebrację Mszy. Obecnie relikwie, ukryte w

naturalnej wielkości woskowej figurze przystrojonej w ornat, znajdują się w pozłacanej, ozdobionej szlachetnymi kamieniami i przeszklonej trumnie. W tej świątyni przechowywana jest także ampułka z krwią świętego.

ŚW. ANDRZEJ BOBOLA (1591-1657)

Jezuita, kaznodzieja; patron Polski. Po śmierci męczeńskiej (jako katolicki misjonarz zamordowany przez prawosławnych Kozaków) pochowany w kościele parafialnym w Janowie Poleskim. W późniejszych latach wraz z 48 innymi zamordowanymi jezuitami pogrzebany w krypcie kościoła Jezuitów w Pińsku. W 1702 r. odnaleziono jego ciało nietknięte rozkładem i ze śladami tortur. W 1808 r. przeniesiono je do Połocka. Po usunięciu z Rosji jezuitów relikwiami opiekowali się pijarzy, a później kapłani diecezjalni. W 1922 r. trumnę ze szczątkami świętego bolszewicy przewieźli do Moskwy, gdzie ciało świętego, które nie uległo rozkładowi, miało być poddane „specjalistycznym badaniom medycznym”. Zwłoki rozebrane z szat wystawiano na widok publiczny, a ostatecznie przekazano do Higienicznej Wystawy Komisariatu Zdrowia. Na skutek zabiegów Stolicy Apostolskiej

(pomoc żywnościowa dla Rosji) relikwie świętego oddano katolikom w 1923 r. Początkowo spoczęły w Watykanie w kaplicy św. Matyldy, a rok później — w rzymskim kościele Il Gesù. W 1938 r. uroczyście zostały przewiezione do Warszawy i umieszczone w srebrno-kryształowej trumnie w kaplicy Jezuitów na Mokotowie. W 1939 r. przeniesiono je do świątyni Jezuitów na Starym Mieście, a później do kościoła Dominikanów pw. św. Jacka. W 1945 r. przewieziono trumnę-relikwiarz do kaplicy Jezuitów na Mokotowie; od 1988 r. relikwie znajdują się we wzniesionym w miejsce kaplicy sanktuarium św. Andrzeja Boboli przy ul. Rakowieckiej.

Obok warszawskiego sanktuarium, znanym miejscem kultu świętego, gdzie znajdują się także jego relikwie sprowadzone w 1988 r., jest Strachocina koło Sanoka, rodzinna miejscowość świętego, oraz Janów Poleski (obecnie na Białorusi), gdzie od 1938 r. przechowywana jest cząstka relikwii świętego (kościół zwrócono katolikom w 1994 r.).

ŚW. ANNA

Żona Joachima, matka Maryi Panny. Uważa się, że została pogrzebana w Jerozolimie, skąd jej szczątki przewieziono w VIII w. do Konstantynopola. Według

innej tradycji, Maksyminus — uczeń Jezusa — przewiózł na teren dzisiejszej Francji relikwie św. Anny. Umieszczone zostały z czasem w kościele (późniejsza katedra) pw. św. Anny w Apt w Prowansji. Pierwszy biskup miasta, Auspicjusz (IV w.), zapalił przed grobem świętej lampkę, która w cudowny sposób świeciła się nieprzerwanie przez siedem wieków.

Według niektórych legend relikwie świętej miał przetransportować na teren Prowansji św. Łazarz (I w.) — późniejszy biskup Marsylii w okresie prześladowań chrześcijan w Palestynie. W 1625 r. pewien wieśniak miał widzenie, w którym św. Anna nakazała mu wybudowanie kościoła ku jej czci, określając miejsce wzniesienia świątyni w mieście Auray (Francja). Prace rozpoczęto, a we wskazanym miejscu odnaleziono posąg, który uznano za przedstawiający św. Annę. Ludwik XIII /1610-1643/ i Anna Austriaczka /1615-1666/ przekazali do nowej świątyni relikwie świętej.

Niektórzy badacze dziejów relikwii św. Anny uważają, że znajdują się one w miejscowości Floriac koło Rouen lub też w Marsylii.

Relikwiarz z ręką św. Anny znajduje się w skarbcu katedry pw. św. Wawrzyńca w Genui. Znany jest także fakt przekazania kościołowi Wszystkich Świętych w Wittenberdze przez elektora saskiego Fryderyka Mądrego /1463-1525/ relikwii palca św. Anny, którą w 1493 r. przywiózł z pielgrzymki do Ziemi Świętej.

Relikwie św. Anny można odnaleźć także w sanktuarium na Górze Świętej Anny na Opolszczyźnie (sprowadzone z klasztoru Dominikanek w Ville koło Lyonu lub też — według innego źródła — z klasztoru Benedyktynów L'Isle pod Lyonem, pozyskane w 1504 r.) oraz w Sainte Anne de Beaupre w prowincji Quebec (Kanada). Jest to część kości palców i dwie części kości przedramienia.

ŚW. ANTONI MARIA GIANELLI (1789-1846)

Biskup, wykładowca retoryki, kaznodzieja. Założył Kongregację Córek Maryi z Orto oraz Zgromadzenie Oblatów Misjonarzy św. Alfonsa. Pochowany w katedrze pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Bobbio (Włochy), w krypcie grobowej biskupów. Z czasem jego doczesne szczątki umieszczono w woskowej figurze ubranej w szaty pontyfikalne, w kryształowej trumnie pod ołtarzem. Ciało świętego nie uległo rozkładowi.

ŚW. ANTONI PADEWSKI (1195-1231)

Kaznodzieja, teolog, mistyk, franciszkanin, doktor Kościoła. Zmarł w Arcelli koło Padwy w klasztorze Klarysek. Kilka dni trwały walki zbrojne o ciało Antoniego między mieszkańcami Arcelli a mieszkańcami Padwy. Dopiero ingerencja miejscowego biskupa doprowadziła do zawieszenia broni i przeniesienia ciała do świątyni Santa Maria Mater Domini w Padwie i pochowania go tamże w marmurowym sarkofagu. W 1263 r. przeniesiono ciało świętego do nowego grobowca. Kilka lat po śmierci Antoniego otwarto jego grób i pośród kości zobaczono zachowany język. Uznano to za cud mający odniesienie do kaznodziejskiej posługi świętego.

W Kaplicy Arki w bazylice dedykowanej świętemu w Padwie znajduje się srebrny pozłacany relikwiarz z XV w. w kształcie hermy, w którym jest przechowywana szczęka (żuchwa), w innym, mającym kształt wieżyczkowej monstrancji — język oraz część krtani świętego. Warto dodać, że relikwiarz został skradziony 10 X 1991 r., jednak po dwóch miesiącach został odnaleziony w pobliżu rzymskiego lotniska Fiumicino.

W dniach 15-21 II 2010 r. do kultu publicznego wystawiono w padewskiej bazylice przeszkoloną trumnę z relikwiami świętego. Nawiedziło je wówczas ponad 200 tysięcy wiernych.

ŚW. ANTONI PUSTELNIK (251-356)

Pustelnik, eremita, uważany za „ojca życia eremickiego”. Miejsce pochówku świętego nie było znane do 561 r., kiedy to zostało odnalezione w „sposób cudowny”. Cesarz Justynian I Wielki /527-565/ nakazał przenieść relikwie do Aleksandrii, skąd w 635 r., w czasie najazdu Arabów, zostały przewiezione do Konstantynopola. Według podania, w XII w. krzyżowcy (prawdopodobnie hrabia Edessy Joscelin III z Courtenay /1159-1200/ lub jego ojciec Jascelin II /1131-1149/ przewieźli je do Monte-Saint-Didier w Burgundii. Stamtąd zostały przewiezione w 1491 r. do Saint Julien koło Arles. Część relikwii przewiezionych do Europy można odnaleźć także w Rzymie, Kolonii i Antwerpii. Relikwie św. Antoniego Pustelnika znajdują się także w kościele na terenie koptyjskiego monasteru św. Antoniego na Pustyni Tebajdzkiej. Około dwóch kilometrów od monastyru zachowała się jaskinia, w której mieszkał święty.

ŚW. APOLINARY (ZM. II W.)

Misjonarz i biskup Rawenny. W VI w. nad grobem świętego w Classe wybudowano okazałą bazylikę (konsekrowaną w 549 r.), a w IX w. relikwie świętego przeniesiono do Rawenny, do dawnej ariańskiej świątyni pw. św. Marcina z Tours z VI w., która otrzymała nowe wezwanie — San Apollinare Nuovo. Relikwia ręki świętego znajduje się w rzymskiej bazylice dedykowanej św. Apolinaremu.

Czaszka świętego znajduje się w Remagen (Niemcy). Według dawnego podania, w 1164 r. arcybiskup koloński zamierzał przenieść relikwie św. Apolinarego do Niemiec z Mediolanu, ale „niezwykła siła” zmusiła go do złożenia ich na Górze Apolinarego koło Remagen. Ostatecznie trafiły do miejscowej świątyni. W liturgiczne wspomnienie świętego nakłada się pielgrzymom na głowę relikwiarz z czaszką św. Apolinarego, by uchronić ich od chorób.

ŚW. APOLONIA Z ALEKSANDRII (ZM. OK. 246)

Męczennica, której w czasie tortur wybito wszystkie zęby. Relikwiarz z zębami był przechowywany w kościele jej dedykowanym w Rzymie (do czasu jego zburzenia), czaszka świętej jest przechowywana w kościele Matki Bożej na

Zatybrzu w Rzymie, zaś relikwiarz z kośćmi jej ramienia — w bazylice św. Wawrzyńca za Murami w Rzymie, a relikwiarz ze szczękami — w rzymskim kościele pw. św. Bazylego. W wielu kościołach, zgodnie z podaniami, są przechowywane prawdopodobne zęby świętej. Relikwiarze „z prawdziwymi zębami" świętej odnajdujemy także w kościołach Jezuitów w Antwerpii i w Mechlin (Belgia), pw. św. Augustyna w Brukseli, pw. Świętego Krzyża w Liège, w skarbcu katedry pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Porto i w katedrze pw. św. Piotra i Najświętszej Maryi Panny w Kolonii.

ŚW. ATANAZY WIELKI (OK. 295-373)

Pustelnik, następnie biskup Aleksandrii, uczestnik Soboru w Nicei. Apologeta, teolog, pisarz i kaznodzieja; doktor Kościoła. Po śmierci Atanazego jego ciało pochowano w Aleksandrii, skąd metropolita konstantynopolitański German (zm. 733) przeniósł w VIII w. relikwie świętego do świątyni Hagia Sofia w Konstantynopolu, ratując je przed sprofanowaniem przez Arabów. Prawdopodobnie po zajęciu Konstantynopola przez krzyżowców (1204) rękę świętego przewieziono do klasztoru na Monte Cassino; pozostałą część relikwii wywieziono do

Wenecji, a w 1806 r. umieszczono w kościele pw. św. Zachariasza przy klasztorze Benedyktynek. Czaszka świętego znajduje się w opactwie Benedyktynów w Valvanera (Włochy), a część ramienia — w kościele pw. św. Atanazego w Rzymie. W 1973 r. papież Paweł VI przekazał część relikwii głowie Kościoła koptyjskiego — Shenoudzie III. Owa część jest wystawiona do kultu w koptyjskiej cerkwi pw. św. Marka w Kairze. Z kolei jesienią 2005 r. przekazano z Watykanu partykułę relikwii do prawosławnej świątyni pw. świętych Cyryla i Metodego w Lublanie (Słowenia).

ŚW. AUGUSTYN (354-430)

Teolog i kaznodzieja, biskup Hippony, gdzie został pogrzebany, doktor Kościoła. Chroniąc relikwie świętego przed zbezczeszczeniem przez Wandalów, przewieziono je w 502 r. na Sardynię do Cagliari. Wyspa ta została zaatakowana przez Saracenów w VIII w. i dostała się pod ich panowanie. Król Longobardii Luitprand /712-744/ wykupił relikwie świętego w 722 r. i przeniósł je do Pawii, gdzie zostały złożone w srebrnej urnie w kościele San Pietro in Ciel d’Oro. Od 1327 r. miejscem tym, na polecenie papieża, opiekowali się augustianie. Przez

wiele stuleci dokładne miejsce w świątyni, w którym znajdowały się relikwie, nie było znane. Odkryto je dopiero w 1695 r. W czasie zamieszek w 1733 r. szczątki Augustyna przeniesiono do miejscowej katedry San Stefano w Pawii, zaś kościół i klasztor został zniszczony. W 1786 r. relikwie złożono w pojezuickim kościele Il Gesù, którym opiekowali się augustianie. W 1833 r. wykonano relikwiarz-urnę z pozłacanego brązu i kryształu. Z czasem klasztor i kościół San Pietro in Ciel d'Oro zostały odbudowane. Powrócili tam augustianie, a w 1900 r. przeniesiono tamże relikwie świętego i umieszczono je w sarkofagu zwanym „Arką św. Augustyna" w marmurowym ołtarzu głównym. W 1842 r. część relikwii przeniesiono do miasta Bona (Algieria), z którego pochodził święty, jednak po odzyskaniu niepodległości przez Algierię je usunięto, bowiem kraj ten stał się islamskim.

ŚW. BARBARA (III/IV)

Prawdopodobnie pochodziła z Nikomedii. Męczennica, zaliczana do grona 14 wspomożycieli. Za sprzyjanie chrześcijanom i złożenie ślubu czystości została przez ojca uwięziona, a następnie ścięta. Według tradycji, cesarz Justynian I /527-565/ lub jego

poprzednik cesarz Justyn I /518-527/ sprowadził relikwie świętej do Konstantynopola; dla nich cesarz Leon IV Mądry /886-912/ wzniósł okazałą bazylikę. W 1108 r. ich część lub nawet całość wywiozła do Kijowa córka cesarza Aleksego I /1081-1118/ i żona księcia kijowskiego Światopełka Michała (zm. 1113) i złożyła w monastyrze Michajłowskim. Spoczywały tam do chwili splądrowania katedry przez bolszewików w 1939 r. Ukryte przez wiernych zostały z czasem złożone w katedrze pw. św. Włodzimierza. Według innej tradycji, w 1202 r. kupcy weneccy, którzy otrzymali relikwie od krzyżowców plądrujących Konstantynopol w początkach XIII w., przekazali relikwie świętej do kościoła pw. św. Jana Ewangelisty na wyspie Torcello (Włochy). Na przełomie XVIII/XIX wieku miały trafić do kościoła pw. św. Marcina na wyspie Burano.

Oprócz powyższych, kilka kościołów deklaruje posiadanie relikwii świętej, m.in. świątynia koptyjska pw. św. Barbary w Kairze, katedra pw. Matki Boskiej Wniebowziętej w Rieti (Włochy), skarbiec bazyliki św. Jana na Lateranie, kościół pw. Najświętszej Maryi Panny w Transportinie (Włochy), kościół San Sisco w Piacenzie, Real Casa della Sanctossima Annunziatai

w Neapolu oraz kościoły w Cremonie, Mantui, Montecatini, Trapani (Włochy), Nowogrodzie Wielkim (Rosja).

Część relikwii św. Barbary według tradycji „otrzymał” książę pomorski Świętopełk i przeznaczył je do świątyni w Sartowicach. Relikwie te według jednej z wersji ukradziono legatowi papieskiemu udającemu się do Danii. Inna tradycja mówi o obrabowaniu pielgrzymów wracających z Rzymu. Po zdobyciu Sartowic przez wojska krzyżackie, relikwie przewieziono do Chełmna, a następnie do Starogrodu koło Torunia (siedziba komturii krzyżackiej). Z czasem Starogród stał się najważniejszym sanktuarium w państwie krzyżackim. W XV w. relikwie z obawy przed zagrożeniem wojennym przewieziono do Malborka. Po zdobyciu warowni dostały się w posiadanie króla Kazimierza Jagiellończyka /1447-1492/. Hermę z czaszką świętej przekazał on do opactwa kanoników regularnych w Czerwińsku. Drugi relikwiarz — z kośćmi świętej — zakupiły władze miasta Gdańska i umieściły w kościele mariackim. Relikwiarz i same relikwie zostały zniszczone w 1577 r. przez luteranów. W XV w. z tegoż relikwiarza pobrano partykułę, którą

przeznaczono do opactwa cysterskiego w Pelplinie, a następnie wydzielone z niej cząstki przekazano do kolegium Jezuitów w Gdańsku i do świątyni pw. świętych Piotra i Pawła w Krakowie.

ŚW. BARNABA (ZM. OK. 61)

Właściwe imię: Józef, lewita z Cypru, krewny św. Marka Ewangelisty, jeden z 72 uczniów Jezusa, towarzysz św. Pawła Apostoła (zm. ok. 67). Zginął ukamienowany w czasie misji prowadzonych w Salaminie na Cyprze. W Dziejach Apostolskich jest określany mianem Apostoła. Jego relikwie odnaleziono w 488 r. Miejsce pochowania świętego przyśniło się, jak mówi tradycja, cypryjskiemu biskupowi Anthemiosowi. Według przekazów, na piersiach świętego spoczywała Ewangelia św. Mateusza, którą sam miał przepisać. Jej egzemplarz — według tradycji — umieszczono w świątyni pw. św. Stefana w pałacu cesarskim w Konstantynopolu i używano podczas nabożeństw w Wielki Czwartek. Nad grobem świętego cesarz Zenon /474-491/ wzniósł okazałą bazylikę. Obecnie relikwie świętego możemy odnaleźć w wielu cypryjskich i włoskich miejscowościach oraz w Kolonii, w klasztorze Benedyktynów w Andechs (Niemcy), w kościele pw.

św. Sernina w Tuluzie (Francja), Pradze, w katedrze Notre Dame w Tournai (Belgia) i Namur (Belgia).

ŚW. BARTŁOMIEJ APOSTOŁ (ZM. OK. 70)

Pochodził z Kany Galilejskiej; według tradycji, apostołował w Indiach, w Mezopotamii lub w Armenii, gdzie został pogrzebany w miejscowości Albanopolis. Według tradycji, poniósł śmierć obdarty ze skóry. W 410 r. bp Maruta (zm. ok. 420) przeniósł relikwie świętego do Majafarquin; później złożono je w Dare w Mezopotamii (obecnie Irak), z kolei w 507 r. przewieziono je do Anastazjopolis w Małej Azji, a w 809 r. przeniesiono do katedry w Lipari (miejscowość na wyspie Lipari na Morzu Tyrreńskim), która otrzymała jego wezwanie, a w 838 r. — w obawie przed profanacją przez Arabów — do Benewentu, gdzie wzniesiono świątynię ku czci św. Bartłomieja. W 983 r. rodzina królewska Ottona III (980-1002) ufundowała na wyspie Tiberina w Rzymie kościół (obecnie bazylika), który współcześnie nosi wezwanie San Bartolomeo all’Isola. Przeniesiono tam do ołtarza głównego część relikwii świętego z Benewentu. Ok. 1239 r. ich cześć sprowadzono do kościoła pw. Najświętszego Salwatora (tzw. katedra cesarska) we

Frankfurcie nad Menem; świątynię tę dedykowano wówczas św. Bartłomiejowi.

ŚW. BAZYLI WIELKI (OK. 330-379)

Retor, pustelnik, kapłan, a następnie biskup Cezarei Kapadockiej, doktor Kościoła. Zredagował regułę zakonną nazwaną później bazyliańską. Niedługo po śmierci ciało świętego przeniesiono do Konstantynopola. Prawdopodobnie w okresie I wyprawy krzyżowej krzyżowiec Robert II Jerozolimski (zm. 1111) przewiózł je do Brugii (Belgia). Obecnie znajduje się ono w bazylice dedykowanej świętemu.

Problemu nastręcza relikwia czaszki, bowiem do posiadania jej przyznaje się zarówno miasto Amalfi (Włochy), jak i Wielka Ławra na Górze Athos.

W Wenecji, w kościele San Giorgio dei Greci są przechowywane relikwie ramienia świętego. Natomiast w skarbcu katedralnym w Essen znajduje się relikwiarz ręki świętego, wykonany z drewna dębowego pokrytego srebrną i złoconą miedzianą blachą. Według tradycji, jego fundatorką jest opatka Swanhilda (zm. 1085).

Wiele relikwii cząstek kości św. Bazylego można odnaleźć na całym świecie.

ŚW. BEDA CZCIGODNY (OK. 672-735)

Benedyktyn, doktor Kościoła. Pochowany w kościele opackim pw. św. Pawła Apostoła w Jarrow, Anglia). Około 1030 r. jego relikwie przeniesiono do katedry pw. Chrystusa, Maryi Dziewicy i św. Kutberta w Durham wraz z relikwiami św. Kutberta. W 1155 r. oddzielono je i złożono w ozdobnym relikwiarzu, zaś w 1373 r. zostały one przeniesione do nowo wybudowanego grobowca w katedrze. W latach 1539-1541 z polecenia Henryka VIII /1509-1547/ kościół zniszczono, a relikwie zbezczeszczono; ocalał jedynie niewielki fragment. W 1831 r. nad dawnym grobem świętego wzniesiono nowy kościół mu poświęcony.

ŚW. BENEDYKT JÓZEF LABRE (1748-1783)

Pochodził z Amettes (Francja); po nieudanych próbach podjęcia życia zakonnego, m.in. u trapistów, kartuzów i cystersów, obrał życie tercjarza pielgrzyma. Na znak umartwienia świadomie zaniedbywał higienę osobistą. Zmarł w Rzymie, gdzie został pochowany u stóp ołtarza w północnej nawie kościoła pw. Santa Maria ai Monti. W tym kościele przechowywane są także łachmany, którymi okrywał się za życia.

ŚW. BENEDYKT Z NURSJI (OK. 480-547)

Pustelnik, mnich, założyciel Zakonu Benedyktynów i twórca reguły zakonnej. Jego grób z relikwiami znajduje się w opactwie na Monte Cassino. W 1944 r. klasztor został zbombardowany. Pomimo ogromnych zniszczeń, grób św. Benedykta oraz jego bliźniaczej siostry — św. Scholastyki, ocalał. W klasztorze pw. św. Benedykta w Fleur (Francja) także przechowywany jest relikwiarz z kośćmi św. Benedykta. Znalazły się tam, gdyż — według podania — zostały przez benedyktynów ocalone w czasie najazdu Longobardów (578) i 11 lipca 673 r. przeniesione do opactwa w Fleur. W późniejszym okresie cześć relikwii przekazano opactwu na Monte Cassino. W tym samym czasie relikwie św. Scholastyki przeniesiono do klasztoru w Le Mans. Opactwa na Monte Cassino i w Fleur spierają się o autentyczność posiadanych relikwii. Obecnie wiarygodne określenie, które szczątki należą do św. Benedykta, nie jest możliwe.

Należy dodać, że patronalne święto św. Benedykta, 11 lipca, zostało ustanowione jako pamiątka przeniesienia relikwii z Monte Cassino do Fleur.

ŚW. BERNADETTA SOUBIROUS (1844-1879)

Urodziła się w Lourdes. Wizjonerka i mistyczka; miała objawienia Matki Bożej w grocie massabielskiej koło Lourdes (1858); tercjarka franciszkańska, od 1866 r. siostra miłosierdzia w Nevers (Francja). Zmarła w Nevers, gdzie została pochowana na cmentarzu przyklasztornym. W 1909 r. w ramach przygotowań do procesu beatyfikacyjnego jej ciało, nienaruszone, ekshumowano. Kolejne ekshumacje miały miejsce w 1919 i 1925 r. Ciało (wraz z organami wewnętrznymi) nadal pozostało nienaruszone. Umieszczono je w kaplicy kościoła klasztornego w Nevers w szklanym sarkofagu, przy czym twarz świętej zasłonięto woskową maską. Na sarkofagu widnieją słowa, które Bernadetta usłyszała od Maryi: „Ja nie obiecuję ci, że będziesz szczęśliwa na tym świecie, ale w innym”. W czasie ekshumacji w 1925 r. z ciała Bernadetty pobrano do relikwiarza fragment wątroby i muskuł oraz dwa żebra.

ŚW. BERNARD Z CLAIRVAUX (1090-1153)

Urodził się w rodzinie arystokratycznej. Cysters, opat w Citeaux, m.in. założyciel klasztoru w Clairvaux (Francja), teolog, pisarz, filozof, kaznodzieja. Po śmierci został pochowany w Clairvaux. W czasie

rewolucji francuskiej relikwie świętego zbezczeszczono i w części zniszczono; zachowaną czaszkę przewieziono ze zrujnowanego opactwa do katedry pw. świętych Piotra i Pawła w Troyes (Francja).

ŚW. BERNARDYN ZE SIENY (1380-1444)

Franciszkanin obserwant, reformator zakonu, szczególny propagator i czciciel Imienia Jezus, wędrowny kaznodzieja, teolog i pisarz. Zmarł w miejscowości San Silvestro obok L'Aquila (Włochy), gdzie udał się celem pogodzenia dwóch skłóconych stronnictw. Według tradycji, z trumny wypływały strumienie krwi aż do chwili pogodzenia się przeciwników. Pogrzebany w klasztorze franciszkańskim w San Silvestrino; w 1472 r. jego ciało przeniesiono do nowej świątyni (obecnie bazylika pw. św. Bernardyna) i złożono w przeszklonej trumnie powyżej mensy ołtarzowej w okazałym mauzoleum.

ŚW. BIBIANA (347-OK. 361)

Męczennica z czasów Juliana Apostaty /361-363/; po śmierci świętej jej ciało rzucono psom, te jednak go nie znieważyły. Po dwu dniach kapłan Jan zabrał

ciało i przekazał je krewnym, którzy dopełnili obowiązku pochówku — została pogrzebana na Awentynie w kamiennym sarkofagu razem z matką. Papież Symplicjusz /468-483/ wzniósł w 427 r. nad grobem świętej kościół jej dedykowany. Obecnie relikwie świętej przechowywane są tam w alabastrowym relikwiarzu umieszczonym w ołtarzu. W świątyni znajduje się także kolumna, do której, według legendy, święta była przywiązana w czasie tortur i męczeńskiej śmierci.

ŚW. BŁAŻEJ (ZM. 316)

Lekarz, pustelnik, biskup Sebasty w Armenii (obecnie Silvas w Turcji). Jeden z 14 wspomożycieli. Po męczeńskiej śmierci pogrzebany w Sebaście. Już w 732 r. zdecydowano o przeniesieniu części relikwii do Rzymu, jednak podczas burzy statek zatrzymał się w porcie Maratea koło Neapolu. Szczątki złożono w niewielkiej świątyni, która z czasem dała początek bazylice dedykowanej świętemu, zaś wzgórze, na którym złożono szczątki, nazwano Górą Świętego Błażeja — Monte San Bagio. Taką samą nazwę przyjęła pobliska miejscowość Monticello. Według innych tradycji, relikwie wywieziono nie w VII w., ale w okresie wypraw krzyżowych w XIII w. Z relikwii

świętego wypływał tzw. olej św. Błażeja. Płyn ten słynął cudami uzdrowień. W czasie ikonoklazmu niektóre z relikwii zniszczono.

Część relikwii Błażeja — ramię, które jest przechowywane w Tarencie — wydziela przyjemny zapach.

Wykonany ze złota i srebra relikwiarz z czaszką i kością z szyi świętego zwanego Sveti Vlaho, który przypomina zamkniętą koronę, znajduje się w skarbcu katedry pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Dubrowniku (Chorwacja). Relikwie sprowadzono do Dubrownika w XI w. z terenów Armenii. Corocznie 3 lutego, od 927 r., odbywa się wielogodzinna procesja z relikwiami po ulicach miasta. Według niektórych przekazów, w Dubrowniku są przechowywane także relikwie świętego pochodzące z jego nogi.

ŚW. BONAWENTURA (1218-1274)

Urodził się w Bagnoregio koło Orvieto. Franciszkanin, teolog, mistyk, generał zakonu (1257-1273), biskup i kardynał, doktor Kościoła. Ze względu na zasługi dla zakonu nazywany „drugim założycielem”. Zmarł wkrótce po zakończeniu

swojego udziału w Soborze Lyońskim II; pochowano go w kościele pw. św. Franciszka z Asyżu w Lyonie (Francja). W 1451 r.

przeniesiono jego doczesne szczątki do nowo wzniesionego kościoła pw. św. Franciszka w tym samym mieście. Gdy otwarto grobowiec, stwierdzono, że głowa znajduje się w stanie nienaruszonym. W latach 1490-1494 dokonano podziału relikwii Bonawentury, przekazując je do kilku franciszkańskich kościołów klasztornych oraz członkom dworu Francji. W 1562 r. relikwie przechowywane w Lyonie zniszczyli hugenoci. Zachowały się natomiast do dziś relikwie zdeponowane w kościele pw. św. Antoniego w Padwie oraz w konkatedrze pw. św. Mikołaja w Bagnoregio. W tym ostatnim znajduje się relikwiarz z kośćmi ramienia (tzw. Święte Ramię).

ŚW. BONIFACY (ZM. OK. 305)

Zarządca w domu żony senatora rzymskiego; poniósł śmierć męczeńską w Tarsie w Cylicji. Ciało wykupili słudzy i przewieźli do Rzymu. Jego chlebodawczyni, która była chrześcijanką, wyszła wraz z całą gminą chrześcijańską naprzeciw sługom wiozącym ciało Bonifacego i uroczyście pochowała je

w swoich dobrach. Niebawem na wzgórzu awentyńskim wzniesiono ku czci Bonifacego kościół, do którego przeniesiono doczesne szczątki świętego. Książę Stanisław Herakliusz Lubomirski (1642-1702) w czasie swojego pobytu w Rzymie usilnie zabiegał u papieża Innocentego XI /1676-1689/ o przekazanie relikwii św. Bonifacego do Polski. Nastąpiło to w 1693 r. Relikwie świętego zostały uroczyście zainstalowane, w przeszklonej trumnie, w ołtarzu nowo wzniesionego — z fundacji Stanisława Herakliusza Lubomirskiego — kościoła pw. św. Antoniego Padewskiego w Warszawie-Czerniakowie.

ŚW. BRYGIDA SZWEDZKA (1303-1373)

Urodziła się w Finstad (Szwecja) w rodzinie spokrewnionej z dworem szwedzkim. Wyszła za mąż za Ulfa Gutmarssona (zm. 1344), z którym miała ośmioro dzieci. Jej mąż został z czasem cystersem, zaś ona — tercjarką franciszkańską. Wizjonerka, mistyczka, założycielka brygidek i twórczyni reguły Zakonu Najświętszego Zbawiciela. Zmarła w Rzymie. Jej ciało córka Katarzyna przewiozła do Szwecji, gdzie pochowano je w opactwie w Vadstena (założonym przez świętą). W klasztorze tym przechowywane były — w drewnianej, zdobionej

skrzyni — relikwie św. Brygidy oraz jej córki św. Katarzyny Szwedzkiej. Zaginęły w czasie zamieszek w XVI wieku. Swoistą relikwią jest rzymski dom przy Piazza Farnese, gdzie święta mieszkała, przygotowywała regułę życia zakonnego i zmarła. W domu tym mieści się obecnie dom generalny Zakonu Brygidek.

ŚW. BRYGIDA Z KILDAR (UR. 450/456-ZM. OK. 523)

Założyła w Kildar (Irlandia) pierwszy żeński klasztor, do którego wstąpiła. Po śmierci została pochowana przy klasztorze. W 878 r., w obawie o bezpieczeństwo relikwii podczas najazdu Duńczyków, przeniesiono je do Downpatrick i tam ukryto. O miejscu ukrycia relikwii św. Brygidy (oraz św. Patryka i św. Kolumbana) wiedziało tylko kilku kapłanów. Z czasem miejsce to uległo zapomnieniu. Dopiero w 1185 r. odkryto na nowo miejsce pochówku świętych i przeniesiono relikwie, za zgodą papieża Urbana III /1185-1187/, do katedry pw. św. Patryka w Downpatrick. Relikwie zostały zniszczone na rozkaz Henryka VIII /1509-1547/. Tylko niewielką ich część udało się uratować. Obecnie relikwie fragmentu czaszki świętej można odnaleźć w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Lumiar (Portugalia), natomiast

mniejsze partykuły relikwii znajdują się w Honau w Alzacji. Także w Kildar w kamiennym sarkofagu przechowuje się niewielkie partykuły.

ŚW. CECYLIA (II/III W.)

Męczennica; według starożytnego podania, świadkowie męczeńskiej śmierci świętej zebrali krew broczącą z jej szyi i czcili ją jako relikwię. W 882 r. nienaruszone ciało świętej, leżące na prawym boku ze związanymi rękoma, odnaleziono w katakumbach. Według innych źródeł, miało się to dokonać w 821 r. z inspiracji papieża Paschalisa I /817-824/. Doczesne szczątki świętej przeniesiono do kościoła na Zatybrzu, wzniesionego według tradycji w miejscu, gdzie stał dom rodzinny Cecylii. Ciało złożono do cyprysowej skrzyni i włożono do marmurowego sarkofagu. Głowę złożono w srebrnym relikwiarzu, który później z polecenia Leona IV /847-855/ przekazano do rzymskiej bazyliki Czternastu Świętych Ukrzyżowanych. W 1599 r. na polecenie kard. Pawła Sfondratiego (zm. 1550) otwarto sarkofag świętej. Okazało się, że ciało nadal nie uległo rozkładowi. Stefano Moderno (1576-1636) otrzymał wówczas od kardynała zlecenie sporządzenia dokumentacji oraz wyobrażenia świętej,

które miało wiernie odwzorować to, co zobaczono po otwarciu sarkofagu. Rzeźba ta znajduje się obecnie pod mensą ołtarzową kościoła pw. św. Cecylii na Zatybrzu; znanych jest kilka replik. W Walencji przechowywany był relikwiarz z żebrem świętej (obecnie zaginął), zaś w Torcello koło Wenecji znaleźć można relikwiarz czaszki świętej.

ŚW. CEZARY Z ARLES (470-542)

Mnich na wyspie Leryn, następnie biskup Arles; duszpasterz, opiekun ubogich, autor reguły zakonnej. Pochowany w krypcie kościoła Najświętszej Marii Panny w Arles. Grób zdewastowano po raz pierwszy w czasie najazdu Saracenów (VIII w.), a powtórnie w czasie rewolucji francuskiej (1789-1799). Z okazałego grobowca zachowała się jedynie pokrywa z sarkofagu. Z pamiątek po świętym zachowały się dwa paliusze, sandały oraz sprzączka miedziana od pasa. Obecnie przechowywane są w bazylice Notre Dame w Arles.

ŚW. CHARBEL MAKHLOUF (1828-1898)

Maronita, mnich w klasztorze pw. św. Marona w Annaya (Liban), pustelnik i asceta. Zmarł osiem dni po udarze mózgu, którego doznał w czasie

przeistoczenia podczas odprawiania Mszy. Pochowany na przyklasztornym cmentarzu, zgodnie ze zwyczajem bezpośrednio w ziemi, bez trumny i bez balsamowania. Niebawem nad grobem świętego zaczęło się pojawiać światło, które utrzymywało się przez 45 dni. Decyzją władz monastyru dokonano ekshumacji. Okazało się, że pomimo upływu wielu miesięcy ciało świętego nie uległo żadnym zmianom; wydzielało nawet substancję podobną do potu i krwi. Utrzymywało też ciepłotę równą temperaturze żywego człowieka. Ciało Charbela osuszono, usunięto zeń wnętrzności, ubrano w nowy habit, złożono do drewnianej trumny i przeniesiono do kaplicy klasztornej, a ciecz nadal z niego wypływała. Przeprowadzono także sekcję zwłok. Kolejne otwarcia trumny w 1927 r. (przełożono wówczas ciało do metalowej trumny i zamurowano w niszy kaplicy) oraz w latach 1950, 1952, 1955 wykazały, że ciało nadal nie ulega rozkładowi, nadal wydziela obficie ciecz — widoczną nawet na ścianach grobowca (uważaną przez wiernych za relikwię) — oraz zachowuje temperaturę ciała człowieka żyjącego. Znaleziono także humerał z odciśniętą twarzą zmarłego. Po komisyjnym otwarciu grobowca w 1976

r. stwierdzono całkowity rozkład ciała i zachowany szkielet, z czerwonym nalotem.

Inną relikwią jest wykonana w 1950 r. grupie pielgrzymów w Annaya przed grobem o. Charbela fotografia, na której pojawił się na pierwszym planie mnich, mimo że nie było go wśród obecnych. Starsi mnisi rozpoznali w nim o. Charbela (należy dodać, że za życia ani po śmierci nie wykonano mu fotografii).

ŚW. CHRYZOGON (ZM. OK. 303)

Nauczyciel św. Anastazji, biskup Akwilei. Zginął śmiercią męczeńską. Relikwie jego czaszki i ramienia przechowywane są w ołtarzu głównym (XIII w.) bazyliki mniejszej pw. św. Chryzogona na Zatybrzu w Rzymie, znajdującej się w miejscu, gdzie stać miał, według tradycji, dom męczennika. W VIII w. powstał przy świątyni klasztor Benedyktynów.

ŚW. CYPRIAN Z ANTIOCHII (ZM. 304 R.)

Mag; po przyjęciu chrześcijaństwa został kapłanem, a następnie biskupem Antiochii. Po męczeńskiej śmierci świętego w Nikomedii jego ciało, oraz jego współtowarzyszki w męczeństwie, św. Justyny, marynarze przewieźli do Rzymu, gdzie został pochowany w majątku „pobożnej niewiasty” Rufiny. Z

czasem relikwie świętego zostały przeniesione do bazyliki pw. św. Piotra na Watykanie i do bazyliki św. Jana na Lateranie.

Obecnie się uważa, że Justyna i Cyprian są postaciami fikcyjnymi.

ŚW. CHAD Z YORKU (OK. 620-672)

Opat i biskup Yorku. Pochowany w kościele pw. Matki Bożej w Lichfield (późniejszej katedrze). Miejsce to szybko zasłynęło licznymi cudami, które dokonywały się za przyczyną św. Chada. Na rozkaz Henryka VIII /1509-1547/ sanktuarium zostało zlikwidowane. Ówczesny proboszcz zdołał jednak ukryć wcześniej relikwie świętego. Odnaleziono je w 1651 r., gdy pewien rolnik na łożu śmierci wyznał spowiednikowi, iż w ma w domu ukryte relikwie; po spowiedzi przekazał je kapłanowi. Ten przewiózł relikwie do opactwa pw. św. Bertina w Saint-Omer (Francja). Na początku XIX w. były one w posiadaniu *sir* Tomasza Fitzherberta-Brockhole'a, który przechowywał je w prywatnej kaplicy w Stone. Po jego śmierci relikwiarz przekazano biskupowi, który złożył relikwie w 1841 r. w katedrze (obecnie bazylika mniejsza) pw. św. Chada w Birmingham (Anglia). W dzień wspomnienia świętego (2 marca) odbywa się w

Birmingham uroczysta procesja, w której niesione są relikwie.

Część relikwii św. Chada znajduje się w katedrze w Lichfield.

ŚW. DAMIAN DE VEUSTER (1840-1889)

Pochodził z Belgii, alumn Zgromadzenia Najświętszych Serc. Pracował na Hawajach, gdzie prowadził placówkę misyjną wśród trędowatych. Pochowany na cmentarzu przy kościele pw. św. Filomeny na Molokai — wyspie trędowatych. W 1936 r. jego ciało ekshumowano i złożono w kaplicy kościoła klasztornego w Louvain (Belgia). Po beatyfikacji relikwie kości stopy świętego zostały przekazane na Hawaje, gdzie umieszczono je w katedrze pw. Matki Bożej Pokoju w Honolulu. Relikwie oprawione są w relikwiarz wykonany z drewna koa.

ŚW. DEMETRIUSZ [DYMITR] (ZM. OK. 306)

Pochodził z Thessalonik. Według tradycji, miał być prokonsulem; jako chrześcijanin odmówił wykonania rozkazu wymordowania chrześcijan w rodzinnym mieście. Poniósł za to śmierć męczeńską w Sirmium (obecnie Sremska Mitrovica) lub w Achai.

Srebrny relikwiarz ze szczątkami Demetriusza jest przechowywany w bazylice pw. św. Demetriusza w Salonikach.

ŚW. DENIS [DIONIZY Z GALII, DIONIZY Z PARYŻA] (OK. 200-258)

Z pochodzenia Rzymianin. Misjonarz w Chartres i w Paryżu, gdzie został pierwszym biskupem miasta. Zginął śmiercią męczeńską w 258 r. w Montmarte (obecnie dzielnica Paryża), pogrzebany w Seine. Według legendy, sięgającej swymi początkami VI/VII w., po ścięciu wziął swą głowę i udał się do oddalonego o około 3 km miejsca, w którym przygotowano jego grób, w Seine. W późniejszych latach ciało męczennika było wielokrotnie przenoszone, aż trafiło do grobu, nad którym wzniesiono dedykowaną mu kaplicę. Na jej miejscu król Franków Dagobert I /623-639/ ufundował ku czci świętego opactwo dla benedyktynów, które przyjęło nazwę Saint-Denis. W czasie rewolucji francuskiej (1789-1799) opactwo zamknięto. Same relikwie udało się jednak wywieźć i uchronić przed sprofanowaniem w pobliskim kościele parafialnym, gdzie były przechowywane do 1819 r., kiedy to wróciły na pierwotne miejsce.

Czasem św. Dionizy z Galii bywa mylony z Dionizym Aeropagitą.

ŚW. DOMINIK GUZMAN (1172-1221)

Syn bł. Joanny z Aza i brat bł. Mannesa. Kapłan i kanonik katedralny w Osma, założyciel dominikanów, wędrowny kaznodzieja. Zmarł w Bolonii, gdzie zbudowano dla niego okazały grób, a w 1228 r. wzniesiono ozdobny marmurowy sarkofag, do którego przeniesiono jego szczątki. Czaszka świętego umieszczona jest w osobnym złotym relikwiarzu.

ŚW. DOMINIK SAVIO (1842-1857)

Pochodził z Piemontu. Uczeń św. Jana Bosco; posiadał dar ekstaz i wizji oraz kontemplacji. Zmarł w Mondonio koło Astii. W 1914 r. doczesne szczątki świętego przeniesiono do Turynu, do kościoła (obecnie bazylika) pw. Maryi Wspomożycielki. Spoczywa opodal swojego mistrza (zob.) św. Jana Bosko (1815-1888). W jesieni 2007 r. relikwiarz świętego — woskowa figura niemal naturalnej wielkości umieszczona w szklanej skrzyni — peregrynował w Polsce.

ŚW. DOROTA (OK. 290-304/305)

Po torturach poniosła śmierć męczeńską w rodzinnym mieście — Cezarei Kapadockiej. Jej relikwie są przechowywane w kościele pw. św. Doroty w Rzymie, umieszczone na ołtarzu w marmurowej urnie.

Relikwiarz hermowy św. Doroty (wys. ok. 35 cm) z połowy XV w., zawierający kilka relikwii świętej (m.in. fragment czaszki i górną szczękę), znajduje się (od 2001 r.) w katedrze pw. św. Jana Chrzciciela we Wrocławiu. Do XIX w. przechowywano go w kaplicy ratuszowej, później trafił do Muzeum Starożytności Śląskich, po II wojnie światowej natomiast do Muzeum Narodowego w Warszawie. Od 1987 r. relikwie były depozytem w Muzeum Narodowym we Wrocławiu, a 23 VI 2001 r. trafiły do wrocławskiej katedry. Zabytkowa herma nadal znajduje się we wrocławskim muzeum, a w katedrze widnieje jej replika z oryginalnymi relikwiami.

ŚW. DYMFNA [DYMPNA] (VII W.)

Według tradycji, była księżniczką irlandzką. Po śmierci matki uciekła z domu, by uchronić się przed matrymonialnymi planami ojca, który chciał ją poślubić. Schroniła się pod opieką chrześcijańskiego kapłana w okolicach Antwerpii. Tam odnalazł ich

ojciec i oboje zabił. W IX w. odnaleziono dwa sarkofagi: św. Dymfny i jej opiekuna — kapłana Gerebernusa. W dniu, gdy przenoszono relikwie świętej do kościoła w Gheel (Belgia), wielu zgromadzonych chorych, zwłaszcza psychicznie, doznało uzdrowienia.

ŚW. EDMUND ARROWSMITH (1585-1628)

Kapłan, a następnie jezuita, duszpasterz na terenie Anglii. Został uwięziony, poddany torturom i stracony za szerzenie wiary katolickiej w latach panowania Karola I Stuarta /1625-1649/. Rodzina świętego przechowywała z pokolenia na pokolenie relikwie jego ramienia. Z czasem zostały one przekazane do kościoła pw. św. Oswalda w Ashton-in-Makersfield (Anglia) — obecnie świątynia nosi wezwanie św. Edmunda. Zachowały się także paramenty liturgiczne, których święty używał w czasie sprawowania Mszy św.

ŚW. EDMUND CAMPION (1540-1581)

Urodził się w Londynie; był diakonem anglikańskim, z czasem przeszedł do Kościoła katolickiego. Podczas pobytu w Rzymie wstąpił do jezuitów. Pracował w Czechach, Italii i w Anglii, gdzie

go schwytano; był torturowany, został oskarżony o zdradę stanu i ścięty w Londynie. W Stonyhurst College przechowywane są dokumenty skreślone ręką świętego. Można tam też zobaczyć linę, którą był on krępowany podczas tortur, oraz fragmenty szat splamione jego krwią. W 1959 r. elektrycy prowadzący prace w Lyford Grange, gdzie w 1581 r. święty został aresztowany, odnaleźli drewniane pudełko z zapisanym na pergaminie tekstem odpustu oraz woskowy medalion „Agnus Dei” — tzw. Agnusek. Posiadanie takich akcesoriów, świadczących o przynależności do Kościoła katolickiego, było w czasach Campiona karane śmiercią.

BŁ. EDWARD OLDCORNE (1561-1606)

Urodził się w Yorku (Anglia). Jezuita; jako kapłan pracował w rodzinnej Anglii. Zgodnie z przekazami, został powieszony i, zanim zmarł, poćwiartowany, a na koniec ścięty. W Stonyhurst College przechowywany jest relikwiarz zawierający oczy bł. Edwarda, które wypłynęły podczas tortur.

ŚW. EDWARD II WYZNAWCA (OK. 1003-1066)

Syn Etelrada II Bezradnego (zm. 1016); mąż księżniczki Edyty, z którą żył w dziewiczym

małżeństwie. Król Anglii od 1042 r. Otaczał opieką chorych i ubogich, słynął z wielkiej pobożności oraz daru czynienia cudów. Został pochowany we wzniesionym przez siebie opackim kościele pw. św. Piotra w Westminster. W 1102 r., gdy otwarto grób, okazało się, że ciało jest w stanie nienaruszonym. W 1161 r., po zakończeniu dochodzenia kanonizacyjnego, jego relikwie zostały wyniesione na ołtarz główny. Kościół został przebudowany w XIII w., a relikwie św. Edwarda zyskały nową oprawę. W momencie zagrożenia zbezczeszczeniem ich przez anglikanów w 1534 r., zostały ukryte. Powróciły na swoje pierwotne miejsce za panowania królowej Marii I Tudor /1553-1558/, która okresowo przywróciła także opactwo, i znajdują się tam do dziś.

W opactwie znajduje się również, uznawany za relikwię, tron koronacyjny św. Edwarda.

ŚW. ELŻBIETA ANNA SETON (1774-1821)

Urodziła się w Nowym Jorku w rodzinie anglikańskiej. Po śmierci męża przeszła na katolicyzm. Współzałożycielka amerykańskich szarytek (1808). Była przełożoną, nie złożyła jednak ślubów, gdyż musiała się opiekować pięciorgiem własnych dzieci. Zmarła w Baltimore i została

pochowana na przyklasztornym cmentarzu. Syn Elżbiety, William (1796-1868), wybudował kaplicę grobową, do której w 1846 r. przeniesiono jej szczątki. W 1963 r., po beatyfikacji, relikwie Elżbiety złożono w miedzianym relikwiarzu w pobliskim kościele. Po pięciu latach umieszczono je w kościele w Emmitsburgu poświęconym świętej.

ŚW. ELŻBIETA (ZWANA TAKŻE IZABELĄ) PORTUGALSKA (1271-1336)

Urodziła się w Saragossie jako córka króla aragońskiego Piotra III (zm. 1285) i Konstancji (1249-1302). Była żoną króla portugalskiego Dionizego I Rolnika /1279-1325/. Po jego śmierci została tercjarką franciszkańską przy klasztorze Klarysek w Coimbrze, który ufundowała. Zmarła w Estremoz w Portugalii i została pochowana w Santa Clara a Nova w Coimbrze. Miejsce pochówku stało się celem licznych pielgrzymek. W czasie procesu kanonizacyjnego w 1612 r. po otwarciu grobu stwierdzono, że ciało nie uległo rozkładowi. W 1614 r. złożono je w srebrnym relikwiarzu. Pierwotny sarkofag także przechowuje się w Coimbrze jako swoistą relikwię.

ŚW. ELŻBIETA WĘGIERSKA (Z TURYNGII) (1207-1231)

Córka króla Węgier Andrzeja II /1205-1235/, żona landgrafa Turyngii Ludwika IV /1217-1227/. Po śmierci męża złożyła ślub wdowieństwa, opuściła Wartburg i zamieszkała w Marburgu. Jako tercjarka franciszkańska była całkowicie oddana chorym i bezdomnym. Po śmierci pochowana została w kaplicy szpitalnej w Marburgu. Po kanonizacji w 1235 r. jej relikwie przeniesiono do miejscowego kościoła obok szpitala, który otrzymał jej wezwanie. Filip I z Hesji (1504-1567) — potomek świętej — w 1539 r., by ukrócić kult (był luteraninem), zabrał jej szczątki, by przechowywać je w swoim zamku w Marburgu. Na polecenie cesarza Karola V /1519-1556/ zwrócił w 1548 r. niektóre z relikwii, jednak znaczna ich cześć uległa rozproszeniu. Kilka partykuł wróciło do kościoła pw. św. Elżbiety w Marburgu; czaszkę i kilka kości można odnaleźć w kościele Elżbietanek w Wiedniu. Inne partykuły znajdują się w Besançon (Francja).

ŚW. ETELDREDA [EDELDREDA] (OK. 636-679)

Córka króla Wschodniej Anglii Anny [Annasa] /633-655/, żyła w dziewiczych małżeństwach.

Pustelnica; ufundowała klasztor w Ely (Anglia), do którego wstąpiła. Po śmierci pochowano ją na przyklasztornym cmentarzu. Po 17 latach od śmierci otwarto jej grób celem złożenia zwłok w nowym sarkofagu w świątyni klasztornej. Okazało się, że ciało świętej jest w nienaruszonym stanie i odmłodzone, ponadto zagojone były rany spowodowane przeprowadzoną przed śmiercią operacją guza gardła. Grób świętej przetrwał zniszczenie opactwa w okresie najazdu Duńczyków (870). W 1109 r. wybudowano w Ely katedrę, do której translokowano relikwie i umieszczono w tzw. sanktuarium. Po zniszczeniu klasztoru oraz grobu świętej w katedrze przez Henryka VIII /1509-1947/ ocalałe relikwie przeniesiono do londyńskiego kościoła pw. św. Etheldredy. W 1811 r. w katolickiej świątyni pw. św. Eteldredy w Arundel (Anglia) odnaleziono relikwiarz zawierający kości ręki świętej.

ŚW. EUFEMIA (ZM. OK. 304)

Poniosła śmierć męczeńską w Chalcedonie (ob. część Stambułu) i tam została pogrzebana. Jej kult rozwinął się wkrótce po jej śmierci. Podczas najazdu Persów (617) przeniesiono sarkofag z ciałem świętej do Konstantynopola i umieszczono w świątyni jej

dedykowanej. Według wielu podań z ciała świętej wypływała krew, którą wydobywano z sarkofagu i rozdawano wiernym, gdyż miała właściwości uzdrawiające. W czasie pierwszej fali ikonoklazmu (726-787) relikwie wrzucono do morza. Ukryli je marynarze, a z czasem zostały one przewiezione na wyspę Lemnos na Morzu Egejskim, skąd wróciły do Konstantynopola. Prawdopodobnie w XIII wieku krzyżowcy przewieźli je na Cypr i złożyli w jednej ze świątyń w Nikozji.

Według chorwackiej tradycji, w 800 r. sarkofag z ciałem męczennicy pojawił się na plaży (według innych wersji sarkofag wyłowiono z morza) w pobliżu Rovinj (obecnie Chorwacja) i umieszczono je w kościele pw. św. Jerzego, na miejscu którego niebawem wzniesiono wczesnośredniowieczną bazylikę. Po 1720 r. w jej miejscu wybudowano kolejną świątynię, do której w 1728 r. przeniesiono sarkofag ze szczątkami świętej i złożono w kaplicy dedykowanej jej imieniu. Kamienny sarkofag pochodzi z III w., jest ulokowany w ołtarzu dedykowanym świętej. Ma wysokość ok. 2 m, szerokość 1 m i długość ponad 2 m. W sarkofagu obok relikwii przechowywany jest także woskowy

model twarzy świętej, wykonany w 1953 r. na podstawie badań antropologicznych czaszki.

Ze świętą związane jest wydarzenie znane w historiografii jako „cud św. Eufemii”. W czasie soboru powszechnego w Chalcedonie (451) obradujący, nie mogąc dojść do porozumienia w sprawie dogmatu dotyczącego pełnej boskości i pełnego człowieczeństwa Jezusa Chrystusa, powierzyli decyzję Duchowi Świętemu przez wstawiennictwo patronki świątyni, w której obradowali — św. Eufemii. Do sarkofagu świętej włożono pergaminy z obydwiema wersjami dogmatu. Po trzech dniach otworzono (zapieczętowany uprzednio) sarkofag. W dłoni św. Eufemii znaleziono pergamin z zapisem dogmatu o pełnym człowieczeństwie i bóstwie Jezusa Chrystusa, zaś wersja monofizycka leżała u jej stóp. Cud ten zatwierdził papież Leon I /440-461/.

ŚW. EULALIA Z BARCELONY (III/IV W.)

Według tradycji, poniosła śmierć męczeńską w wieku 13 lat w Barcelonie, ponieważ będąc chrześcijanką, nie chciała złożyć ofiary w pogańskiej świątyni. Jej relikwie przechowywano w barcelońskim kościele pw. Santa Maria del Mar w ozdobnym sarkofagu. W 713 r. relikwie ukryto w obawie przed

Maurami; powróciły one do katedry w 878 r. W 1339 r. przeniesiono je do nowo wzniesionego kościoła (obecnie Cathedral de la Santa Creu i Santa Eulalia) ku jej czci i złożono w alabastrowym sarkofagu. Na dziedzińcu katedry hodowanych jest 13 białych gęsi. Gęsi hodowała święta; jest ich 13, bo tyle miała lat, gdy została zamordowana, a białe — bo zachowała niewinność.

Należy zaznaczyć, że w Hiszpanii czczona jest jeszcze jedna święta o imieniu Eulalia — także męczennica pierwszych wieków. Jej relikwie przechowywano w Meridzie, a u schyłku VIII w. zostały przeniesione do Oviedo, gdzie święta odbiera cześć w miejscowej katedrze.

ŚW. FAUSTYNA KOWALSKA (1905-1938)

Urodziła się w Głogowcu koło Łodzi. W wieku 20 lat wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia. Mistyczka, wizjonerka, autorka *Dzienniczka*, apostołka Bożego Miłosierdzia. Zmarła w Krakowie-Łagiewnikach i została pochowana w grobowcu na cmentarzyku zakonnym. W 1966 r. jej szczątki przeniesiono do kaplicy klasztornej, a od beatyfikacji (18 IV 1993) znajdują się w relikwiarzu w kształcie trumienki w krakowskiej świątyni sióstr

miłosierdzia, poniżej łaskami słynącego obrazu Jezusa Miłosiernego.

W klasztorze znajduje się wiele pamiątek (w tym relikwie II i III stopnia) związanych ze świętą. Część z nich w postaci niewielkich partykuł otrzymują parafie lub świątynie pw. Miłosierdzia Bożego oraz pw. św. Faustyny.

ŚW. FELIKS Z CANTALICE (1515-1587)

Kapucyn, przez 40 lat był kwestarzem w Rzymie. Obdarzony licznymi charyzmatami. Po śmierci św. Feliksa bracia przygotowujący jego ciało do pochówku zauważyli, że ono odmłodniało, a wszelkie rany i zniekształcenia zniknęły. Święty został pochowany w świątyni klasztornej. Z czasem z jego grobu zaczął wypływać płyn, który rozdawano pielgrzymom. Miejsce to zasłynęło wieloma uzdrowieniami. W 1631 r. relikwie przeniesiono do kościoła klasztornego pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Rzymie i umieszczono w kamiennej tumbie-sarkofagu poniżej mensy w ołtarzu dedykowanym później świętemu. Na pamiątkę niewyjaśnionych zjawisk, które dokonywały się przy grobie świętego (m.in. wydobywający się pachnący płyn) w dzień liturgicznego wspomnienia św. Feliksa

(18 V) poświęca się w świątyniach kapucyńskich olej, którym namaszcza się dzieci, polecając je świętemu.

ŚW. FILIP NERI (1515-1595)

Pochodził z Florencji. Kapłan, założyciel Stowarzyszenia Księży Oratorianów (zwanych też filipinami). Relikwie świętego można nawiedzić w kościele Santa Maria in Vallicella (Chiesa Nuova) w Rzymie. Przy kościele zachował się też, w nienaruszonym stanie, pokój, w którym mieszkał Filip Neri.

ŚW. FILIPA MARIERI (1190-1236)

Pustelnica, a następnie klaryska i ksieni w Borgo San Pietro (Włochy). Po śmierci została pochowana tamże w klasztornym kościele pw. św. Piotra. Bardzo szybko przy jej grobie zaczęły się dokonywać cuda. W 1706 r. sarkofag świętej został otwarty i znaleziono w nim nienaruszone serce Filipy. Umieszczono je w przeszklonym srebrnym relikwiarzu. Obecnie doczesne szczątki świętej zostały złożone ponad mensą ołtarzową w kaplicy dedykowanej świętej, w sanktuarium w Borgo San Pietro w Valle del Salto (Włochy).

ŚW. FILOMENA (OK. 289-OK. 302)

Nie zachowały się żadne wiarygodne informacje na temat jej życia. W 1802 r. w katakumbach św. Pryscylii odnaleziono nienaruszony grobowiec, na którym widniał napis „Pax Tecum Filumena”. Wewnątrz znajdował się szkielet młodej kobiety oraz fiolka, prawdopodobnie z krwią; w taki sposób grzebano męczenników. Bp Bartolomeo De Cesare /1805-1819/ złożył odnalezione relikwie w kościele pw. Matki Bożej Łaskawej w Mugnano del Cardinale. W tymże kościele złożono trzy ceramiczne płytki z chrześcijańskimi inskrypcjami z grobu św. Filomeny oraz płyty nagrobne z sarkofagu, które wmurowano w ołtarz. W 1837 r. papież Grzegorz XVI /1831-1846/ potwierdził jej kult i tytuł świętej. Kult ten szybko się rozpowszechnił, jednak w latach 60. XX w. zaczęto podawać w wątpliwość wcześniejsze dowody archeologiczne świadczące o tym, że Filomena była męczennicą.

ŚW. FLORIAN (OK. 250-304)

Według tradycji, był dowódcą wojsk rzymskich w Noricum. Zginął śmiercią męczeńską w Lauriacum (obecnie Lorch w Austrii). Miejsce, gdzie się znajdowało pozostawione po śmierci męczeńskiej ciało świętego, zostało odnalezione przez Walerię,

której św. Florian we śnie wskazał, gdzie leżą jego doczesne szczątki. W 1071 r. nad grobem świętego wzniesiono świątynię i klasztor Sankt Florian. W 1138 r. relikwie przeniesiono do Rzymu. Dzięki zabiegom bpa krakowskiego Gedki /1166-1185/ i księcia Kazimierza II Sprawiedliwego (1138-1194), w 1184 r. relikwie przewieziono do Krakowa. Według legendy bp Gedko wszedł do pomieszczenia, gdzie znajdowało się wiele relikwiarzy. Wówczas z relikwiarza św. Floriana wysunęła się kartka z napisem „Chcę do Polski”. Relikwie wieziono procesyjnie pod opieką bpa Modeny Idziego. Według podania, na Kleparzu pod Krakowem wóz zatrzymał się i ciągnące go woły nie mogły ruszyć. W miejscu tym wzniesiono kościół pw. św. Floriana. Zakonnicy z Sankt Florian koło Linzu bezskutecznie zabiegali o zwrot relikwii. Dopiero w 1736 r. bp krakowski Jan A. Lipski /1732-1746/ zgodził się przekazać im partykułę relikwii.

Obecny puszkowy relikwiarz na czaszkę św. Floriana, znajdujący się w wawelskiej katedrze, jest dawnym, stosowanym do XVII w., relikwiarzem na głowę św. Stanisława. W użyciu jest także relikwiarz

na partykułę pochodzącą z przedramienia świętego w formie ręki z palcami w geście błogosławieństwa.

ŚW. FIDES (FOY) (ZM. OK. 287)

Pochodziła z zamożnej rodziny pogańskiej, została ochrzczona przez mamkę chrześcijankę. Wydana przez własnego ojca, w czasie prześladowań cesarza Maksymiana /285-310/, poniosła śmierć męczeńską w wieku 12 lat. Jej relikwie przechowywane były w opactwie Benedyktynów w Agen (Francja). Zakonnik z Conques (Francja) postanowił przywieźć relikwie świętej do swojego opactwa. Wstąpił w tym celu do klasztoru w Agen. Jednak dopiero po dziesięciu latach (w 876 r.) nadarzyła się okazja, by wykraść relikwie i przewieźć do opactwa w Conques. Mnisi oprawili relikwie w drewniany relikwiarz w kształcie rzeźby przedstawiającej siedzącą na tronie świętą. Następnie figura została pokryta złotem oraz drogimi kamieniami. Relikwie znajdują się w opackim kościele Sainte-Foy wzniesionym na przełomie XI i XII w. i w późniejszych wiekach kilkakrotnie przebudowywanym. Sanktuarium odwiedzali pielgrzymi udający się do Santiago de Compostela, trzykrotnie okrążając świątynię i zatrzymując się

przed relikwiarzem celem uproszenia sobie pomyślności na dalsza pielgrzymkę.

ŚW. FRANCISZEK CARACCIOLO (1563-1608)

Kapłan, współzałożyciel Kleryków Regularnych Mniejszych, propagator kultu Najświętszego Sakramentu. Po śmierci pochowany w kościele Santa Maria Maggiore w Neapolu. W 1844 r. relikwie przeniesiono do kościoła pw. Matki Bożej w Monteverginella. Obecnie znajdują się one w woskowej figurze naturalnej wielkości w przeszklonej trumnie. Część relikwii złożono natomiast w kościele San Lorenzo in Lucina w Rzymie.

ŚW. FRANCISZEK DE HIERONIMO (1642-1716)

Jezuita, kapłan; pracę duszpasterską prowadził głównie w Neapolu. Po śmierci jego ciało przez trzy dni wystawiano w kościele Gesu Nuovo, by wierni mogli oddać cześć duchownemu, który zmarł w opinii świętości. Następnie pochowano je na cmentarzu lokalnym. W 1736 r. doczesne szczątki przeniesiono do kaplicy pw. św. Ignacego, a po II wojnie światowej do Grottaglie — jego rodzinnej miejscowości. W Polsce, w domu jezuitów w Starej Wsi koło Brzozowa,

można zobaczyć przechowywaną w tamtejszym muzeum koszulę świętego.

ŚW. FRANCISZEK KSAWERY (1506-1552)

Pochodził z regionu Nawarra (obecnie Hiszpania). Jezuita, misjonarz, kaznodzieja. Zmarł w drodze do Chin na wyspie Shangchuan Dao i tam został pochowany. W 1553 r. przeniesiono jego — nienaruszone — doczesne szczątki do Malakki (Malezja). W 1637 r. ciało świętego zostało uroczyście przewiezione do jezuickiego kościoła Bom Jesus w Goa na Półwyspie Indyjskim i umieszczone w marmurowym grobowcu w kryształowej srebrnej trumnie. Co dziesięć lat jest wystawiane na widok publiczny (ostatnio 21 XI 2004-2 I 2005). W 1614 r. relikwiarz z przedramieniem świętego przekazano do kościoła Il Gesù w Rzymie; został on umieszczony w ołtarzu pw. św. Franciszka Ksawerego. Cząstka relikwii znajdowała się też w Makau, skąd w 1978 r. przeniesiono ją do Coloane. Srebrny relikwiarz św. Franciszka Ksawerego w kształcie półpostaci naturalnej wielkości znajduje się w katedrze pw. Najświetszej Maryi Panny w Pampelunie (Hiszpania).

Relikwie małego palca stopy od 1554 r. są w prywatnych rękach; należą do potomków donny

Izabeli Carom.

ŚW. FRANCISZEK SALEZY (1567-1622)

Sabaudczyk, syn hrabiego Sales. Biskup Genewy, prawnik, teolog, biblista, kaznodzieja i kierownik duchowy, doktor Kościoła. Współzałożyciel, z Joanną de Chantal, Zakonu Wizytek. Zmarł w Lyonie (Francja), tam też, w klasztorze Wizytek, pozostało jego serce. W czasie rewolucji francuskiej (1789-1799) relikwiarz z sercem świętego przesłano (dla jego ochrony) do Wenecji. Obecnie znajduje się on w kościele klasztornym Wizytek pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Treviso (Włochy). Ciało pochowano natomiast w 1624 r. w bazylice pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny w Annecy (Francja).

ŚW. FRANCISZEK Z ASYŻU (1182-1226)

Urodził się w Asyżu w rodzinie kupieckiej. Asceta, mistyk, stygmatyk, opiekun chorych i ubogich, twórca reguły zakonnej. Założyciel Franciszkanów oraz Trzeciego Zakonu i współzałożyciel Klarysek. Zmarł w Porcjunkuli koło Asyżu i został pogrzebany w asyskim kościele pw. św. Jerzego. Cztery lata później, w obawie przed wykradzeniem ciała przez

mieszkańców innych miejscowości, pogrzebano je w podziemiach bazyliki Sacro Convento w Asyżu w tzw. dolnym kościele, mającym charakter krypty, w kamiennym sarkofagu opasanym metalowymi sztabami.

Do czasów papieża Sykstusa IV /1471-1484/ można było zobaczyć ciało świętego, bowiem dało się przejść wąskim korytarzykiem do samego sarkofagu. Franciszkanie opiekujący się sanktuarium niezwykle rzadko udzielali na to pozwolenia. Pod koniec XV w. przejście to zostało zamurowane.

Grób świętego odkryto w 1818 r.; jego doczesne szczątki przeniesiono do zakrystii i złożono w trumnie zamkniętej na dwa klucze, które powierzono kustoszowi bazyliki i biskupowi Asyżu. Według legendy, odkrywcy grobu mieli ujrzeć świętego „jakby śpiącego”. Tak też św. Franciszek był przedstawiany przez wielu ówczesnych i późniejszych malarzy (m.in. przez Łukasza Orłowskiego). Wtedy też przystąpiono do budowy krypty w najniższej części bazyliki, do której w 1824 r. złożono szczątki świętego w mosiężnej pozłacanej trumience w pierwotnym sarkofagu. W 1978 r. dokonano kolejnej rekognicji relikwii, przekładając szczątki świętego do

hermetycznego pojemnika, który ulokowano w dawnej trumnie mosiężnej zamykanej na dwa klucze i w kamiennym sarkofagu. Obecnie kamienna trumna zajmuje centralną część kaplicy grobowej. Relikwie św. Franciszka znajdują się w licznych relikwiarzach przechowywanych w kościołach i klasztorach franciszkańskich na całym świecie.

W Sacro Conwento w Asyżu jest przechowywany habit świętego, zaś w klasztorze Kapucynów w Annecy (Francja) znajduje się rękaw habitu Biedaczyny z Asyżu.

ŚW. FRANCISZKA KSAWERA CABRINI (1850-1917)

Urodziła się na terenie Lombardii; założycielka misjonarek Najświętszego Serca Jezusowego. Apostołowała na kontynencie amerykańskim. Zmarła w Chicago, gdzie została pochowana. Podczas ekshumacji w 1933 r. stwierdzono, że jej ciało niemal w ogóle nie uległo rozkładowi. W 1933 r. siostry misjonarki przeniosły relikwie swojej założycielki do Nowego Jorku i umieściły na terenie placówki Mother Cabrini High School. Częściowo pokryte woskiem znajdują się w kaplicy jej dedykowanej. W Chicago, w kaplicy sióstr, pozostały relikwie prawego ramienia. Cząstka relikwii została przekazana także do

Sant’Angelo Lodigiano — rodzinnej miejscowości świętej.

ŚW. FRANCISZKA RZYMIANKA (1384-1440)

Mistyczka i stygmatyczka; posiadała dar przepowiadania przyszłości i wskrzeszania zmarłych. Gdy owdowiała, osiadła przy rzymskim kościele Santa Maria Nuova (obecnie Basilica di Santa Francesca Romana). Założyła Zgromadzenie Oblatek Benedyktynek. Po jej śmierci tłumy zgromadzone przy ciele zmarłej przed pogrzebem w kościele Santa Maria Nuova wyczuły woń fiołków i róż. Tamże została pochowana.

Wspomnieć należy o zwyczaju, który kultywują duchowe córki świętej: zawsze gdy papież wyjeżdża i opuszcza Rzym, siostry wystawiają relikwie św. Franciszki i modlą się o szczęśliwy powrót papieża, aż wróci on do Watykanu.

ŚW. GENEZJUSZ Z RZYMU (ZM. OK. 303)

Jako aktor w czasie przedstawienia ośmieszał sakrament chrztu i życie chrześcijan. Doznał wówczas nagłego nawrócenia. Gdy wyznał wiarę, został poddany torturom, a następnie ścięty i pogrzebany w Rzymie w pobliży term Dioklecjana. W

1590 r. papież Sykstus V /1585-1590/ polecił przenieść jego relikwie do kaplicy pw. św. Wawrzyńca przy kościele Santa Susana w Rzymie.

ŚW. GENOWEFA Z PARYŻA (422-OK. 502)

Urodziła się w Nanterre koło Paryża. Według tradycji, mimo że pochodziła z rodu szlacheckiego, wiodła życie surowe, zajmując się pasterstwem i dziełami miłosierdzia. Zmarła w Paryżu i została pogrzebana na podmiejskim cmentarzu Lucotius. Nad grobem świętej w VI w. — prawdopodobnie z fundacji Chlodwiga I /481-511/ i jego żony Klotyldy /ok. 470-545/ — wzniesiono kaplicę dedykowaną świętej lub Najświętszej Maryi Pannie, a obok opactwo „świętej Genowefy”, później w miejsce kaplicy kościół pw. św. Jana, a w XIII w. pw. św. Stefana (Sain-Etienne du Mont). Z czasem gdy przy grobie świętej zaczęło dokonywać się coraz więcej cudów, przeniesiono jej relikwie do katedry. W 845 r., gdy miastu zagrażali Normanowie, relikwie wywieziono w bezpieczne miejsce. Wróciły do paryskiej katedry po 10 latach. W okresie rewolucji francuskiej (1789-1799) opactwo zostało zniszczone, zaś rewolucjoniści otworzyli grób świętej (1792) i spalili jej doczesne szczątki (1793), a prochy wrzucili do Sekwany. Relikwiarz przetopiono.

W 1803 r. odnaleziono fragmenty sarkofagu i ocalałe partykuły relikwii świętej, które zniszczono w 1870 r. Obecnie jedyną „relikwią” jest fragment sarkofagu przechowywany w paryskim kościele Sain-Etienne du Mont.

BŁ. GERARD DE MARTIQUES [GÉRARD TONQUE, GERERD Z JEROZOLIMY] (OK. 1040-1120)

Pochodził prawdopodobnie z terenów dzisiejszej Francji lub Italii. Założyciel Zakonu Rycerskiego Szpitalników. Zmarł w Jerozolimie gdzie został pochowany w kościele pw. św. Jana Chrzciciela. Na przełomie XII i XIII w. lub w 1283 r. jego szczątki przewieziono do rodzinnego Martiques i umieszczono w kaplicy szpitalnej Joannitów. W 1749 r. czaszkę świętego przekazano do Valletta na Malcie. W czasie rewolucji francuskiej (1789-1799) większa część relikwii świętego została zniszczona. Małe partykuły relikwii można jednak odnaleźć w wielu kościołach Europy.

ŚW. GERARD SAGRADO (980-1046)

Benedyktyn, opat, misjonarz na terenie Węgier, biskup Csanád. Zginął w Peszt lub w Székesfehérvár z rąk pogan. Został pogrzebany w kamiennym

sarkofagu w katedrze w Csanád. Piękny relikwiarz z kością św. Gerarda można nawiedzić w Esztergom (Węgry). Przechowywany jest w skarbcu tamtejszej bazyliki pw. św. Wojciecha.

ŚW. GERMAN Z PARYŻA (496-576)

Początkowo prowadził życie pustelnicze, następnie został przełożonym w klasztorze Saint-Symphorien w Autun (Francja), a później biskupem Paryża. Pochowany w kaplicy pw. św. Symforiana w przedsionku opackiego kościoła Benedyktynów pw. św. Wincentego w Paryżu. W 754 [756] r. relikwie świętego translatowano do ołtarza głównego. W 1014 r. kościół przebudowano, a w 1163 r. za zgodą papieża Aleksandra III /1159-1181/ świątynię dedykowano św. Germanowi. Obecnie jest znana jako kościół Saint-Germain-des-Prés (św. Germana z Łąk), gdyż znajdowała się poza murami miasta; wezwanie to dało nazwę jednej z dzielnic Paryża.

ŚW. GERMANA COUSIN (1579-1601)

Urodziła się w Pibrac koło Tuluzy. Była osieroconym ułomnym dzieckiem, miała bezwładną prawą rękę; macocha ukrywała ją w oborze. Gdy pasła trzodę, uczyła równocześnie dzieci katechizmu i

modlitwy różańcowej. Po śmierci pochowano ją w kościele parafialnym pod amboną w Pibrac (Francja), a wkrótce rozwinął się jej kult. W 1644 r. otwarto jej grób; ciało okazało się nietknięte rozkładem. W latach następnych trumnę przechowywano w zakrystii; ciało nadal nie uległo rozkładowi. Przy trumnie odnotowano liczne uzdrowienia — do rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego w 1850 r. ponad 400. W 1793 r. zwłoki zbezcześcili rewolucjoniści francuscy; starali się je zniszczyć m.in. zalewając wapnem. Mimo podejmowania różnych prób, ciało nie uległo zniszczeniu. Obecnie szczątki świętej umieszczone są w przedstawiającej ją woskowej figurze, w przeszklonym relikwiarzu.

ŚW. GEROLD [GERALD] Z BÉZIERS (1070-1123)

Kapłan, kanonik regularny, duszpasterz, a następnie biskup Béziers. Po śmierci pochowany w katedrze pw. św. Nazariusza w Béziers. W 1259 r. jego szczątki przeniesiono do kościoła pw. św. Klary. Częściowo zniszczyli je i rozproszyli hugenoci w 1562 r., a w czasie rewolucji francuskiej (1789-1799) uległy całkowitemu zniszczeniu. W Roujan przechowywany był należący do świętego srebrny pierścień z ametystem. Za jego przyczyną dokonało się wiele

uzdrowień dzieci. Pierścień został skradziony w 1980 r. i od tej pory jego los jest nieznany.

ŚW. GERTRUDA Z NIVELLES (OK. 626-659)

Benedyktynka, ksieni. Pochowana na własne życzenie w samej włosienicy w kościele pw. św. Piotra w opactwie w Nivelles. Kościół rozbudowano w VII w. z powodu napływu wielkiej liczby pielgrzymów. W 1046 r. Henryk III /1046-1056/ ufundował nową świątynię, do której przeniesione zostały doczesne szczątki świętej. Kościół oraz srebrny relikwiarz w kształcie świątyni uległy zniszczeniu w czasie nalotu bombowego w 1940 r. Obecnie w sarkofagu znajdują się relikwie świętej i fragmenty poprzednich relikwiarzy. Zachował się także pozłacany relikwiarz procesyjny wyobrażający świętą w pełnej postaci, trzymającą pastorał i księgę.

ŚW.ŚW. GERWAZY I PROTAZY (ZM. 306)

Bracia, synowie św. Witalisa i św. Walerii. Zginęli śmiercią męczeńską w Mediolanie w czasie prześladowań za panowania cesarza Dioklecjana /284-305/. Relikwie męczenników odnalazł św. Ambroży (ok. 339-397). Miał sen, dzięki któremu wskazał miejsce, gdzie pochowano świętych braci.

Relikwie uroczyście przeniesiono do katedry w Mediolanie. W czasie procesji wiele osób doznało uzdrowień, tak że wierni wymusili na Ambrożym, by opóźnił powtórny pochówek męczenników w bazylice, aby większa liczba wiernych mogła nawiedzić cudownie odnalezione szczątki. Obecnie relikwie ubrane w szaty liturgiczne znajdują się w przeszklonym sarkofagu w krypcie pod głównym ołtarzem katedry w Mediolanie.

ŚW. GOAR (OK. 495-575)

Pustelnik znad Renu w Akwitanii, kapłan. Znany z cudów, jakie dokonywał za życia. Został pochowany w swojej pustelni. Cesarz Karol Wielki /800-814/ ufundował nad grobem świętego kościół jemu dedykowany. Z czasem wokół kościoła powstało miasto Sankt Goar. W czasach reformacji kościół przejęli protestanci, a relikwie ręki Goara przechowywane w Sankt Goar przeniesiono do kościoła pw. św. Kastora w Koblencji, natomiast część z nich przewieziono do Darmstadtu.

ŚW. GRZEGORZ BARBARIGO (1625-1697)

Biskup Bergami, później Padwy, kardynał. Pochowany w katedrze pw. Wniebowzięcia

Najświętszej Maryi Panny w Padwie. Po wyniesieniu na ołtarze (beatyfikacja w 1771) jego doczesne szczątki umieszczono w kryształowym sarkofagu w bocznej nawie katedry.

ŚW. GRZEGORZ OŚWIECICIEL (OK. 250-325)

Urodził się w Artaszacie (Armenia) jako bratanek królewski. Gdy jego ojciec został zabity, Grzegorz uciekł wraz z piastunką do Cezarei Kapadockiej, gdzie przyjął chrzest. Po powrocie do Armenii został misjonarzem, za co został uwięziony. Na skutek cudownego uzdrowienia królewicza Tirdatesa za jego wstawiennictwem odzyskał wolność i nawrócił cały dwór panujących. Z czasem został biskupem. Relikwie świętego można odnaleźć w wielu miejscach. W Eczmiadzynie (Armenia) znajdują się relikwie jego lewej ręki. Relikwiarz w prawą ręką jest natomiast w Antelias (Liban). Relikwie świętego były czczone w ormiańskim kościele w Neapolu. 10 listopada 2000 r. papież Jan Paweł II /1978-2005/ przekazał je w Watykanie katolikosowi Armenii Karekinowi II /od 1999/. W świątyni ormiańskiej w Neapolu przechowywane są także narzędzia, którymi był torturowany św. Grzegorz Oświeciciel.

ŚW. GRZEGORZ I WIELKI (540-604)

Pochodził z rodziny patrycjuszy rzymskich. Prefekt miasta, później papieski dyplomata, od 590 r. papież. Zakładał klasztory i propagował duchowość benedyktyńską. Pochowany został na wzgórzach watykańskich; później grób znalazł się w obrębie bazyliki pw. św. Piotra na Watykanie. Jego szczątki kilkakrotnie przenoszono, ale zawsze w obrębie bazyliki. Obecnie spoczywają w ozdobnym grobie w lewej nawie w jej środkowej części.

ŚW. GRZEGORZ Z NAZJANZU (330-390)

Urodził się w Arianzos koło Nazjanzu. Biskup Sasiny, potem Nazjanzu, a następnie patriarcha Konstantynopola. W ostatnich latach życia prowadził życie pustelnika. Doktor Kościoła. Zmarł w rodzinnej miejscowości. Cesarz Konstantyn VII Porfirogeneta /913-959/ nakazał sprowadzić jego ciało do Konstantynopola; umieszczono je w świątyni dedykowanej Dwunastu Apostołom. W 1204 r. krzyżowcy wywieźli relikwie do Rzymu; część z nich znajduje się w kaplicy pw. św. Grzegorza w bazylice watykańskiej. W 2004 r. papież Jan Paweł II /1978-2005/ przekazał część z nich patriarsze Konstantynopola. Znaczne partykuły relikwii są

przechowywane w kościele Santa Maria in Campo Marzio w Rzymie, a część w kościele pw. Grzegorza w Mantui.

ŚW. GUNTRAM (525-592)

Król Burgundii, Marsylii i Arles. Ufundował wiele klasztorów i kościołów. Pochowany w bazylice pw. św. Marcelego w Saint-Marcel-les-Chalon, którą ufundował w 584 r. Bardzo szybko miejsce to zasłynęło licznymi cudami. W XVI w. hugenoci rozbili sarkofag świętego, a relikwie sprofanowali. Uratowano jedynie czaszkę Guntrama, która obecnie znajduje się w srebrnym relikwiarzu.

ŚW. GWIDON Z ANDERLECHT (OK. 950-1012)

Pochodził z Anderlecht (Belgia). W młodości pracował jako kościelny, potem na znak pokuty poświęcił się pielgrzymowaniu i oprowadzaniu pielgrzymów. Zmarł w rodzinnej miejscowości. Po śmierci został zapomniany, a jego grób popadł w ruinę. Dopiero w 1076 r. w czasie orki odkryto miejsce pochówku i zwłoki przeniesiono do pobliskiego kościoła. Niebawem przy grobie Gwidona zaczęły się dokonywać liczne cuda, co zwiększyło liczbę pielgrzymów. W 1112 r., prawdopodobnie w

miejscu pierwszego pochówku, wzniesiono kościół (później wielokrotnie przebudowywany) — obecnie pw. św. Piotra i św. Gwidona, do którego uroczyście przeniesiono relikwie Gwidona. Wówczas też przeprowadzono kanoniczne dochodzenie związane z rozpoznaniem relikwii i stwierdzeniem ich autentyczności. Niebawem przy kościele wybudowano opactwo. W 1595 r. relikwie świętego oprawiono w nowy relikwiarz. W czasie wojen religijnych w XVIII w. większość relikwii zniszczyli protestanci; niewielkie partykuły przetrwały w bazylice pw. św. Serwacego w Grimbergen (Belgia).

ŚW. HELENA (255-330)

Urodziła się w Drepanum w Bitynii, żona cesarza Konstancjusza I Chlorusa /293-306/, matka Konstantyna Wielkiego /306-337/. Tradycja przypisuje jej odnalezienie Drzewa Krzyża Świętego. Zmarła w Nikomedii, ale jej ciało zostało natychmiast przewiezione do Rzymu i złożone w porfirowym sarkofagu w ufundowanym przez cesarza mauzoleum. W 840 r. część relikwii przeniesiono do kościoła Santa Maria Aracoeli w Rzymie, a część przewieziono do opactwa św. Piotra w Hautvillers w Szampanii (obecnie Francja). Po zakończeniu rewolucji

francuskiej, którą przetrwały w ukryciu, relikwie zostały wywiezione z Szampanii do Paryża i złożone w kościele pw. św. Lupusa i św. Idziego. Pierwotny porfirowy sarkofag, w którym Helena była pogrzebana, znajduje się obecnie w Muzeum Watykańskim.

ŚW. HENRYK Z UPPSALI (ZM. 1160)

Biskup Uppsali, misjonarz na terenie Finlandii. Zamordowany nad jeziorem Köyliönjärvi, pochowany w kościele w Nousis, gdzie z czasem wzniesiono inny kościół ku jego czci. W 1300 r. kapituła katedralna w Abo (obecnie miasto Turku w Finlandii) wybrała jako godło swojego herbu palec św. Henryka z pierścieniem biskupim. Z tego powodu część relikwii została przeniesiona do Abo. Relikwie z Nousis zostały zniszczone w czasie wojen religijnych, natomiast relikwiarz z Abo, na rozkaz cara Piotra I (1672-1725), w 1720 r. wywiózł do Rosji feldmarszałek Michał Golicyn. Od tego czasu miejsce ich przechowywania jest nieznane.

ŚW. HERIBERT Z KOLONII (OK. 970-1021)

Syn księcia Hugona z Wormacji. Kanonik katedralny, kanclerz Włoch i Niemiec, arcybiskup

Kolonii. Po krótkiej chorobie zmarł i został pochowany w opactwie Benedyktynów w Deutz (obecnie w granicach Kolonii), które ufundował. W 1147 r. dokonano elewacji relikwii, a po 1175 r. umieszczono je w złotym relikwiarzu skrzyniowym wykładanym szlachetnym dębem. W 1803 r. opactwo decyzją władz świeckich zlikwidowano, a w 1994 r. część budynków i świątynię przejął Kościół prawosławny. Relikwie przeniesiono wówczas do świątyni wzniesionej w XIX w. (Neu St. Heribert) na miejscu zburzonego opactwa św. Pantaleona.

ŚW. HIERONIM (OK. 340-420)

Pochodził ze Strydonu położonego w Istrii (Chorwacja). Poświęcił się tłumaczeniu Pisma Świętego na język łaciński (Vulgata), pustelnik, współpracownik papieży, doktor Kościoła. Zmarł w Betlejem i tam w pobliżu Groty Narodzenia został pogrzebany — obecnie nad tym miejscem wznosi się kościół pw. św. Katarzyny. Nie wiadomo, w jakich okolicznościach relikwie Hieronima przewieziono z Betlejem do Rzymu, ale faktem jest, że znajdują się one w bazylice Santa Maria Maggiore w Rzymie przynajmniej od XIII w. Relikwie czaszki znajdują się w katedrze pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi

Panny i św. Anastazji w Nepi (Włochy), a według innej tradycji — w Escorialu (Hiszpania).

ŚW. HILARY Z POITIERS (310-367)

Urodził się w rodzinie pogańskiej, chrzest przyjął w wieku dojrzałym i niebawem został biskupem. Wybitny teolog i pisarz, doktor Kościoła. Konflikt z arianami i nieprzejednana postawa świętego spowodowały okresowe wygnanie go do Azji Mniejszej. Ostatnie lata życia spędził on w Poitiers; pochowano go w tamtejszym kościele cmentarnym (obecnie pw. Saint-Hilaire-le-Grand). W 1562 r. relikwie przechowywane w Poitiers zniszczyli hugenoci. Część relikwii znajdowała się w kościele w Limousin (Francja). Ocalały jedynie cząstki przechowywane w kościele pw. św. Dionizego w Paryżu i w kościele pw. św. Jerzego w Le Puy (Francja). W 1698 r. relikwie św. Hilarego z Le Puy zostały przewiezione do Poitiers; przechowywane są w złoconym relikwiarzu, znajdującym się w krypcie dedykowanej świętemu. Należy zaznaczyć, że św. Hilary jest jednym z pierwszych wyznawców, którzy zostali ogłoszeni świętymi. Wcześniej cześć w Kościele oddawano głównie męczennikom.

ŚW. HILDEGARDA Z BINGEN (1098-1179)

Córka frankońskiego hrabiego Hildeberta Bermerzheim z Alzacji. Wychowywana przez benedyktynki w Disibodenberbu, gdzie została mniszką i przełożoną klasztoru. Wizjonerka i mistyczka, pozostawiła po sobie liczne pisma, m.in. o tematyce medycznej, przyrodoznawczej i muzycznej. Zmarła w klasztorze w Rupertsberg koło Bingen, który założyła, i została pogrzebana w kościele parafialnym w Eibingen. Obecnie jej relikwie znajdują się w kościele w Eibingen. Jej proces kanonizacyjny, rozpoczęty w 1227 r., nie został zakończony; jednak jest ona uważana za świętą. W 1929 r., z okazji 750-lecia śmierci świętej, jej relikwie zostały umieszczone w nowym złoconym relikwiarzu. Corocznie, 17 września, przenosi się je w procesji z kościoła klasztornego do parafialnego, który został zbudowany w miejscu pierwotnej świątyni klasztornej benedyktynek.

ŚW. HONORAT Z ARLES (OK. 350-428/430)

Syn rzymskiego urzędnika, pochodził z Galii. Pustelnik na drugiej co do wielkości wyspie (obecnie Saint-Honorat) w archipelagu Lérinum, następnie biskup Arles, twórca reguły zakonnej. Pochowany w

kościele pw. św. Genezjusza w Arles, który z czasem stał się miejscem kultu świętego. Relikwie z tego kościoła spalono w czasie rewolucji francuskiej. W 1391 r. część relikwii świętego przeniesiono do opactwa pw. św. Honorata na wyspę jemu dedykowaną.

ŚW. HOSPICJUSZ (ZM. OK. 581)

Pustelnik; zamieszkiwał opuszczoną wieżę w Cap Ferrat w pobliżu Nicei, gdzie został pogrzebany. W miejscu pochówku świętego wzniesiono z czasem opactwo, a w XI w., na jego ruinach, kaplicę. W katedrze Saint-Réparate w Nicei można zobaczyć relikwie świętego — są to fragmenty kości dłoni. Kilka francuskich miejscowości (Villefranche, La Turbie) szczyci się posiadaniem znacznych partykuł jego relikwii.

ŚW. HUBERT Z LIÈGE (OK. 655-727)

Urodził się w Tongeren-Maastricht; potomek królewskiego rodu Merowingów. Hulaszcze życie odmienił, gdy podczas polowania w okolicach Andagne w Ardenach zobaczył białego jelenia z jaśniejącym krzyżem w porożu. Tam święty miał doświadczyć objawienia i nawrócenia. Był

misjonarzem w Brabancji i w Ardenach, potem biskupem w Liège. Zmarł w Tervuren (obecnie Belgia). Pochowany został w nawie bocznej w katedrze pw. św. Pawła w Liège. W 743 r. ciało świętego, nietknięte rozkładem i wydające przyjemną woń, przeniesiono do głównego ołtarza, a w 825 r. — do kościoła opackiego Benedyktynów w Andange; wówczas nazwę miejscowości zmieniono na Saint-Hubert, podobnie jak wezwanie świątyni. Według niektórych przekazów do Andange przeniesiono tylko część relikwii. W opactwie w Andange przechowywano także stułę i klucz, które miał otrzymać święty od papieża po udzieleniu sakry biskupiej. Według tradycji, dotknięcie stułą lub kluczem cudownie leczyło chorych. Relikwie oraz stułę i klucz zniszczyli hugenoci w XVI w. Inna wersja podaje, że cenne relikwie ukryli mnisi, a z czasem miejsce ich przechowywania uległo zapomnieniu, tak że dotąd nie zostały odnalezione.

ŚW. HUGO Z CLUNY (1024-1109)

Burgundczyk, syn hrabiego Dalmazio. Cysters, opat w Cluny /1049-1109/. Został pochowany w opactwie Cluny. Przy jego grobie dokonywało się wiele cudów. W 1120 r. relikwie przeniesiono do

jednego z ołtarzy w obecności papieża Kaliksta II /1119-1124/ (w średniowieczu translacje były równoznaczne z kanonizacją), a w 1220 r. po raz kolejny — do nowo ufundowanego sarkofagu. W międzyczasie wykonano kilka relikwiarzy z partykułami relikwii świętego. Relikwie spalono, a sarkofag i relikwiarze uległy zniszczeniu w czasie napadu hugenotów w 1562 r.

ŚW. HUGON Z LINCOLN [Z AVALON] (1135-1200)

Urodził się na zamku Avalon koło Grenoble. Kartuz, później biskup Lincoln (Anglia). Zmarł w Londynie, pogrzebany w katedrze w Lincoln. Jego pogrzeb zgromadził rzesze wiernych, a trumnę nieśli królowie i biskupi. Według wielu przekazów chorzy idący w kondukcie pogrzebowym dostępowali łaski uzdrowienia. W 1280 r. otwarto trumnę w celu przeniesienia relikwii świętego. Okazało się, że ciało nie uległo rozkładowi. Według tradycji, w obecności rezydującego biskupa, z głowy Hugona zaczęła wydobywać się wówczas manna. Cud ten spowodował, że głowę oprawiono w złoty relikwiarz, zdobiony drogimi kamieniami. W 1364 r. na katedrę napadli rabusie, którzy zniszczyli grób świętego, relikwie sprofanowali, a relikwiarz skradli. Wkrótce

jednak został odnaleziony, gdyż według legendy usiadł na nim kruk (według innych przekazów: stado kruków), broniąc doń dostępu rozbójnikom. Widząc w tym znak Boży, zwrócili oni relikwiarz do katedry. Relikwie świętego, zgodnie z nakazem króla Henryka VIII /1509-1547/, zostały zniszczone w 1540 r. Wówczas też zaginął cenny relikwiarz.

Według niektórych przekazów, pod koniec XIX wieku zlokalizowano miejsce dawnego pochówku świętego; w grobie znaleziono jedynie fragmenty szat biskupich.

ŚW. IDESBALD (OK. 1100-1167)

Dworzanin i giermek na dworze książąt flandryjskich, kanonik w Veurne, cysters; z czasem został opatem w Ten Duinen [Dune] (Flandria). Pochowany w ołowianej trumnie na terenie opactwa. Niebawem przy jego grobie zaczęły się dokonywać cuda. W 1577 r. ciało świętego zostało przez mnichów ukryte w cysterskim folwarku w Bogaerde w obawie przed kradzieżą lub sprofanowaniem przez protestantów, a gdy niebezpieczeństwo minęło, przeniesiono je do opactwa. W 1623 r. relikwie zostały przypadkiem odnalezione w ruinach opactwa. Po otwarciu trumny okazało się, że ciało nie uległo

rozkładowi. Relikwie, w obawie przed zniszczeniem przez rewolucjonistów, przeniesiono w 1796 r. do Brugii (Belgia), a w 1830 r. umieszczono je w kaplicy szpitalnej pw. Matki Bożej w Potteres [Poterie].

ŚW. IGNACY ANTIOCHEŃSKI (OK. 30-OK. 107)

Następca św. Piotra na stolicy biskupiej w Antiochii. Zginął śmiercią męczeńską w Rzymie, a jego ciało zabrali z areny rzymscy chrześcijanie; przewieźli je do Antiochii i pogrzebali za murami miasta przy Bramie Dafnickiej. Cesarz Teodozjusz II /408-450/ przekształcił świątynię Fortuny w obrębie miasta na kościół poświęcony Ignacemu i przeniósł tam jego relikwie. W 540 r., w czasie najazdu na Palestynę króla perskiego Chozroesa I Anoszirwana /531-579/, z obawy przed profanacją, przeniesiono je okresowo w inne miejsce. W 637 r. relikwie, w obawie przed sprofanowaniem ich przez Saracenów, przewieziono z Syrii do Rzymu, do kościoła San Clemente i złożono obok grobu papieża Klemensa I /88-97/.

ŚW. IGNACY Z LOYOLI (1491-1556)

Oficer; ranny w jednej z bitew, podczas rekonwalescencji postanowił zmienić swoje życie.

Założyciel Towarzystwa Jezusowego. Pochowany został w pierwszym kościele Jezuitów w Rzymie. Po przebudowie, gdy w miejscu tym powstał kościół Il Gesù, relikwie świętego przeniesiono do niego i umieszczono w mauzoleum pod ołtarzem głównym.

W budynku obok kościoła (w klasztorze) znajduje się cela zakonna świętego, w której mieszkał on od 1544 r. do śmierci.

ŚW. IRENA Z THESALONIK (ZM. OK. 300)

Pochodziła z Thesalonik; wraz ze swymi siostrami: Agape (Agagą) i Chionią (Chianą) poniosła śmierć męczeńską przez spalenie. Należy zaznaczyć, że przekazy hagiograficzne wspominają o kilku świętych, które zginęły w tym właśnie czasie. Często się przyjmuje, że św. Irena jest postacią legendarną lub też doszło do kompilacji życiorysów kilku męczennic. Relikwie męczennicy zostały przewiezione do Konstantynopolu (w średniowieczu było w Konstantynopolu pięć poświęconych św. Irenie kościołów, w których znajdowały się relikwie). W 1204 r. część relikwii wywieźli jednak krzyżowcy, a te, które pozostały, zniszczono w 1453 r., gdy Konstantynopol zajęli Turcy. Część relikwii miała trafić do Lecco (Italia) oraz do kościoła pw. świętych

Feliksa i Baccola w Sorrento (umieszczone u stóp figury świętej). Według niektórych przekazów relikwie świętej złożono na greckiej wyspie Thira, którą nazwano — na cześć świętej — Santorini. Niespodziewanie, w XIX w. odnaleziono w Rzymie czaszkę świętej i przewieziono ją do klasztoru sióstr św. Józefa w Carontdelet (USA). W 1997 r. Cerkiew prawosławna zwróciła się z prośbą o zwrot relikwii. Po licznych dyskusjach relikwie zostały przekazane do cerkwi Saint Louis w Missouri.

ŚW. IZYDOR ORACZ (1080-1130)

Pochodził z Madrytu. Uciekając przed Arabami, osiadł wraz ze swą żoną, św. Marią Toribia (zm. 1140 lub 1175/85), na wsi i pracował jako parobek. Zmarł w w swym mieście rodzinnym i został pochowany na cmentarzu św. Andrzeja; przy jego grobie dokonywały się liczne cuda i w 1170 r. jego nietknięte ciało przeniesiono do kościoła, w którym był ochrzczony. W 1657 r. wzniesiono przy kościele pw. św. Andrzeja kaplicę, w której w 1669 r. umieszczono trumnę z ciałem Izydora. W XVII w. w miejscu, gdzie znajdował się jego dom, wzniesiono kaplicę. Od 1789 r. relikwie świętego i jego żony przechowywane są w kościele pw. św. Izydora (Colegiata de San Isidro) w Madrycie.

Z czasem wokół życiorysu świętego narosły liczne legendy. Corocznie 15 maja urządza się w Madrycie procesje, w których obnosi się po mieście relikwie świętego.

ŚW. JACEK (OK. 1200-1257)

Urodzony w Kamieniu Opolskim, kształcił się w Paryżu i Bolonii. Kaznodzieja, duszpasterz, misjonarz, założyciel klasztoru Dominikanów w Krakowie, gdzie dokonał żywota. Mauzoleum ze szczątkami świętego znajduje się w kościele (bazylice) Dominikanów pw. Świętej Trójcy w Krakowie. Znaczna część relikwii świętego (m.in. czaszka), przechowywana w ozdobnym złotym relikwiarzu, znajduje się także w bawarskim pocysterskim kościele klasztornym w Fürstenfeld. Naturalnej wielkości figura świetego, zawierająca partykuły relikwii, ubrana jest w szatę zdobioną drogimi kamieniami, zaś na czaszce spoczywa królewski diadem.

ŚW. JADWIGA KRÓLOWA (1374-1399)

Córka króla Ludwika Węgierskiego (1326-1382) i Elżbiety (zm. 1387). Koronowana (1384) na króla Polski, od 1386 r. żona Władysława Jagiełły (ok. 1362-1434). Prowadziła głębokie życie religijne, oddawała

się dziełom miłosierdzia. Uważana za współfundatorkę Akademii Krakowskiej. Zgodnie ze zwyczajem, po śmierci została pogrzebana w podziemiach katedry wawelskiej w Krakowie. Uhonorowana w 1902 r. grobowcem z białego marmuru, dłuta Antoniego Madeyskiego, wzniesionym w katedrze wawelskiej. Po procesie beatyfikacyjnym w 1987 r. jej doczesne szczątki przeniesiono i umieszczono w ołtarzu z tzw. Czarnym Krzyżem (boczna nawa katedry wawelskiej). Z ołtarzem tym wiąże się podanie, według którego święta, modląc się przed Ukrzyżowanym w dzień przed swoim ślubem, dostąpiła wizji. Dłoń Jezusa oderwała się od krzyża i pobłogosławiła ją, co ugruntowało świętą w decyzji odnośnie do wyboru męża. Relikwie świętej są przechowywane także w kościele pw. św. Jadwigi w Nieszawie (sprowadzone w 2000 r.).

ŚW. JADWIGA ŚLĄSKA (OK. 1174-1243)

Córka hrabiego Bertolda IV von Diessen (zm. 1204), żona księcia wrocławskiego Henryka I Brodatego (1165/70-1238). Po śmierci męża osiadła w ufundowanym przez siebie klasztorze Cysterek w Trzebnicy. Nie złożyła jednak ślubów zakonnych.

Według żywotów księżnej: „kiedy obnażono ją [po śmierci,] ukazały się znaki przyszłej sławy. Barwa jej ciała bowiem, która na skutek częstych postów i ustawicznego umartwiania była zielonkawa czy też żółtawa, skóra zaś pokryta jakimiś zgrubieniami, całe wreszcie ciało, które, spalone upałem i mrozem umartwień, było prawie czarne, w oczach wszystkich przyglądających się zaczęło lśnić jak śnieg i rozsiewać blask światła [...]. Również jej stopy, przedtem najczęściej brudne, wówczas stały się białe jak mleko”[23]. Po śmierci jej ciało zostało złożone w klasztorze Cysterek w Trzebnicy, gdzie zostało otoczone kultem. Do grobu przybywały liczne pielgrzymki; dokonywały się cuda, zwłaszcza uzdrowienia, które spisywano w księgach cudów. Od 1966 roku relikwie świętej przechowywane są także w Nieszawie.

ŚW. JAKUB MŁODSZY [JAKUB MNIEJSZY] (ZM. OK. 62)

Syn Alfeusza i Marii, apostoł. Zmarł śmiercią męczeńską w Jerozolimie, strącony z murów świątynnych, dobity pałką przez folusznika. W 351 r. relikwie Jakuba odnalazł św. Epifaniusz (ok. 315-403), a na miejscu pierwotnego pochówku wzniesiono

grobowiec-kaplicę. W okresie panowania cesarza Justyniana /565-578/ przeniesiono je do Konstantynopola, do kościoła pw. świętych Jakuba Apostoła, Zachariasza i Symeona. Od XII w. znajdują się w bazylice pw. świętych Filipa i Jakuba w Rzymie. Cząstki relikwii świętego znajdują się obecnie także w krypcie bazyliki św. Piotra na Watykanie.

ŚW. JAKUB STARSZY [JAKUB WIĘKSZY] (ZM. OK. 44)

Apostoł; syn Zebedeusza i Marii Salome i starszy brat św. Jana Ewangelisty. Pochodził z Betsaidy. Poniósł w Jerozolimie śmierć męczeńską przez ścięcie. Według tradycji, aniołowie przenieśli ciało świętego do Compostela (ob. Santiago de Compostela) w VII w. Zgodnie z niektórymi wersjami podań, przewieziono je na Półwysep Iberyjski w obawie przez profanacją ze strony Arabów i złożono w miejscowości Mérida (Hiszpania), skąd przeniesiono je na inny teren. Według innych wersji, szczątki złożono w Irga, lecz z czasem zaginęły. Odnaleziono je „w cudowny sposób” w 813 r., a drogę do nich wskazywała gwiazda (stąd hiszp. *compostela* — łac. *campus stellae* — pole gwiazd). Na grobie widniała inskrypcja: „Tu spoczywa Jakub, syn

Zebedeusza i Salome”. Początkowo w miejscu tym wzniesiono niewielką kaplicę, z czasem został zbudowany kościół — obecnie bazylika pw. św. Jakuba. W wiekach średnich Compostela stała się jednym z najważniejszych miejsc pielgrzymkowych Europy.

Relikwiarz ręki świętego znajduje się też w katedrze w Genui.

BŁ. JAN BALICKI (1869-1948)

Urodził się w Staromieściu (obecnie Rzeszów). Kapłan diecezji przemyskiej, doktor teologii, ojciec duchowny w seminarium obrządku łacińskiego w Przemyślu, wykładowca i rektor. Pogrzebany na Cmentarzu Głównym w Przemyślu; wkrótce po śmierci ks. Jana Balickiego jego grób stał się miejscem kultu. Niedługo po beatyfikacji (18 VIII 2002) doczesne szczątki błogosławionego przeniesiono do kaplicy pw. św. Stanisława ze Szczepanowa, znajdującej się w katedrze obrządku łacińskiego (ob. bazylika archikatedralna) pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, Wszystkich Świętych i św. Jana Chrzciciela w Przemyślu, i umieszczono w ozdobnej trumnie poniżej mensy ołtarzowej.

ŚW. JAN BOSKO [BOSCO] (1815-1888)

Piemontczyk, tercjarz franciszkański; jako kapłan zajmował się ubogą, zaniedbaną i opuszczoną młodzieżą w Turynie. Do opieki nad nią założył oratorium, a następnie Towarzystwo Salezjańskie. Zmarł w 1888 r. w Turynie. Początkowo pogrzebano go w krypcie w świątyni kolegium na Valsalice w Turynie, a w 1929 r. translokowano i złożono w przeszklonej trumnie w bazylice pw. Matki Bożej Wspomożycielki w Turynie, wzniesionej przez ks. Bosko na miejscu pierwszego domu dla ubogich chłopców. Woskowa figura świętego kryje jego doczesne szczątki. W czerwcu 2009 r., z okazji przygotowań do 200. rocznicy urodzin świętego, jego relikwie rozpoczęły peregrynację po domach i świątyniach salezjanów na całym świecie.

ŚW. JAN BOŻY [JAN CIDADE] (1495-1550)

Pochodził z Portugalii. Opiekun sierot, bezdomnych i ubogich, organizował szpitale. Założyciel bonifratrów. Został pochowany w bocznej kaplicy kościoła pw. Matki Bożej Zwycięskiej przy szpitalu św. Jana Bożego w Granadzie.

W Toledo (Hiszpania) przechowywana jest laska podróżna świętego, której dotknięcie ma leczyć

bezpłodność.

W kaplicy szpitala Bonifratrów w Łodzi (od 2006 r. — Bonifraterskie Sanktuarium Matki Bożej Uzdrowienia Chorych) przechowywany jest natomiast klęcznik świętego.

ŚW. JAN CHRYZOSTOM [JAN ZŁOTOUSTY] (349-407)

Eremita, kapłan, a następnie biskup rodzinnej Antiochii i patriarcha Konstantynopola. Reformator życia duchownych i zakonników, doktor Kościoła. Zmarł w Comana w okolicach Ponto w drodze na wygnanie z Konstantynopola do Pitsundy na Kaukaz. Od 438 r. jego relikwie przechowywane były w kościele pw. Dwunastu Apostołów w Konstantynopolu, a w 1489 r. sułtan osmański Bajazyd II /1481-1512/ podarował je królowi francuskiemu Karolowi VIII Walezjuszowi /1483-1498/. W 1627 r. znalazły się w Kaplicy Chóru w bazylice pw. św. Piotra na Watykanie. Według innej tradycji, w 1204 r. zostały wywiezione przez krzyżowców do Rzymu. W 2004 r. Jan Paweł II /1978-2005/ zwrócił większą część relikwii prawosławnemu patriarsze Bartłomiejowi I /od 1991/. Obecnie znajdują się w katedrze pw. św. Jerzego w Fanarze

(Stambuł). Znaczniejsze partykuły relikwii można odnaleźć na Górze Athos (Grecja), w Brugii (Belgia), Clairvaux (Francja), Dubrowniku (Chorwacja), Kijowie (Ukraina), Maintz (Niemcy), Messynie (Włochy), Moskwie (Rosja), Paryżu (Francja) i Wenecji (Włochy).

ŚW. JAN CHRZCICIEL (ZM. OK. 32)

Syn Zachariasza i Elżbiety, kuzyn Jezusa. Pustelnik i asceta, ścięty z polecenia króla Heroda Antypasa /4 przed Chr.-39 po Chr./ (por. Mt 14, 1-11; Mk 6, 17-29). Jego relikwie były bardzo pożądane, co jakiś czas pojawiały się zatem, mniej lub bardziej wiarygodne, w różnych miejscach. Według tradycji, miał być pochowany w Wielkim Meczecie Umajjadów w Damaszku. Relikwie ręki świętego przechowywali joannici. Rękę (tę którą Jan chrzcił Jezusa) ma posiadać także monastyr na Górze Athos. Do posiadania tej relikwii przyznaje się ponadto monastyr Narodzenia Matki Bożej w Cetynii (Czarnogóra). Złoty, wysadzany drogimi kamieniami relikwiarz z zębem świętego znajduje się w skarbcu katedralnym w Monza (Włochy). Relikwie palców przechowywane są natomiast w Sienie i Stambule. W kilku miejscowościach można spotkać relikwie głowy

świętego. Fragmenty czaszki mają się znajdować w skarbcu pałacowym w Stambule (także ręka świętego), w kościele pw. św. Sylwestra w Rzymie, katedrze w Amiens we Francji, klasztorze Gandzasar w Armenii, muzeum w Monachium, Wielkim Meczecie Umajjadów w Damaszku oraz monastyrze Makarego Wielkiego w Egipcie. W 2010 r., w czasie badań archeologicznych prowadzonych na wyspie Świętego Iwana koło Sozopola (Bułgaria), znaleziono alabastrowy relikwiarz, datowany na koniec IV w., z relikwiami kości twarzy, palca i zęba świętego. Relikwiarz ten był ukryty na wyspie Świętego Iwana, w ołtarzu kościoła klasztornego pw. św. Jana Chrzciciela, który zburzono w 1629 r. Relikwiarz przekazano do prawosławnego kościoła pw. św. Jerzego w Sozopolu. Podjęto też badania w laboratorium kryminalistycznym, które pozwolą określić autentyczność relikwii.

ŚW. JAN CHRZCICIEL DE LA SALLE (1651-1719)

Urodził się w Reims; mając 15 lat, został kanonikiem, po studiach teologicznych — kapłanem. Założyciel wspólnoty braci szkolnych. Zmarł w Saint-Yon koło Rouen i został pochowany w kościele pw. św. Sewera (Saint Sever) w Rouen. W czasie rewolucji

francuskiej (1789-1799) kościół ten uległ dewastacji, a zbezczeszczone ciało Jana udało się zakonnikom przetransportować w 1793 r. do Belgii. W 1888 r., po beatyfikacji, relikwie świętego przeniesiono do kaplicy w kolegium Jean-Baptiste de La Salle w Rouen i umieszczono w ołtarzu bocznym. W 1937 r. przewieziono je do domu generalnego w Rzymie. W klasztorze tym przechowuje się także katedrę profesorską świętego, jego strój zakonny, przedmioty pokutnicze i przedmioty codziennego użytku.

ŚW. JAN FISHER (1469-1535)

Biskup w Rochester, kardynał, kanclerz kolegium w Cambridge. Jako jedyny z 15 biskupów angielskich nie podpisał aktu supremacji ani też nie złożył królowi przysięgi jako głowie Kościoła w Anglii, co uznano za zdradę stanu. W 1535 r. został uwięziony i skazany przez Henryka VIII /1509-1547/ na ścięcie. Głowę męczennika wystawiono na widok publiczny, ku przestrodze dla sprzeciwiających się władzy królewskiej. Gdy jednak z każdym dniem twarz świętego wyglądała coraz lepiej i młodziej, wrzucono ją do Tamizy. Początkowo ciało pochowano w mogile zbiorowej. Szybko dokonano ekshumacji i przeniesiono jego szczątki do kaplicy pw. św. Piotra w

Okowach, znajdującej się w londyńskim więzieniu. To także był grób zbiorowy, więc zidentyfikowanie czy odnalezienie kości Jan Fishera jest niemożliwe.

ŚW. JAN GWALBERT (985-1073)

Syn florenckiego patrycjusza, benedyktyn, założyciel walombrozjanów. Pochowany w opactwie San Michele Archangele w Passignano. Obecnie jego relikwie spoczywają w ozdobnym sarkofagu. Znaczny fragment relikwii świętego w 2007 r. został sprowadzony do Polski, z opactwa w Vallombrosa, i złożony w kościele pw. św. Jana Gwalberta i św. Tekli w Stanach koło Stalowej Woli.

ŚW. JAN MARIA VIANNEY (1786-1859)

Urodził się w okolicach Lyonu. Proboszcz w Ars, gorliwy duszpasterz i spowiednik. Nienaruszone ciało świętego jest wystawione w szklanej trumnie w bazylice w Ars. Serce świętego znajduje się w ozdobnym relikwiarzu. Rzeczy osobiste i pamiątki związane ze świętym, używane przez niego szaty liturgiczne i paramenty oraz konfesjonał można zobaczyć na plebanii w Ars, gdzie święty był duszpasterzem przez 41 lat.

ŚW. JAN NEPOMUCEN (OK. 1348-1393)

Prawnik, kanonik regularny od św. Augustyna, duszpasterz, wikariusz generalny diecezji praskiej. Zginął śmiercią męczeńską w Pradze, zrzucony z mostu Karola do Wełtawy, gdyż nie wyjawił królowi czeskiemu Wacławowi IV Luksemburskiemu /1378-1419/ treści spowiedzi jego żony — Zofii Bawarskiej (1376-1425). Miejsce wrzucenia do Wełtawy rozpoznano, gdyż — jak głosi podanie — utrzymywała się nad nim świetlista aureola. Ciało świętego pochowano początkowo w kościele pw. Świętego Krzyża, a później w podziemiach katedry pw. św. Wita na Hradczanach w Pradze w bogato zdobionym grobowcu. Język świętego nie uległ rozkładowi i zachował się do dziś — jest przechowywany w złotym relikwiarzu w praskiej katedrze pw. św. Wita. Na moście Karola nad Wełtawą zaznaczone jest miejsce, z którego wrzucono świętego do rzeki. W 1683 r. ustawiono tam jego posąg.

ŚW. JAN OD KRZYŻA (1542-1591)

Urodził się w Fontiveros koło Ávila (Hiszpania). Karmelita, współpracownik św. Teresy z Ávila (1515-1582) w zakresie reformy zakonu, doktor Kościoła. Zmarł w Úbeda w Andaluzji, a jego ciało wkrótce zostało podzielone na ewentualne relikwie. Sam

pogrzeb natomiast był bardzo skromny, odbył się niemal w tajemnicy. Starano się uniknąć ewentualnych rozruchów przeciwników i zwolenników reformy Zakonu Karmelitów. Ciało świętego przewieziono do Segovii, jednak na wyraźne żądanie mieszkańców Úbeda i polecenie papieża Klemensa VIII /1592-1605/ przetransportowano je z powrotem do Úbeda. Obecnie relikwie znajdują się w kościele Karmelitów Bosych Vera Cruz w Segovii.

BŁ. JAN PAWEŁ II, WŁ. KAROL WOJTYŁA (1921-2005)

Pochodził z Wadowic. Po przerwanych przez II wojnę studiach na Uniwersytecie Jagiellońskim wstąpił w 1942 r. do seminarium duchownego w Krakowie. Po święceniach kapłańskich studiował w Rzymie, wykładał w Krakowie i Lublinie. Po otrzymaniu sakry biskupiej był m.in. administratorem archidiecezji krakowskiej, później jej ordynariuszem; kardynał. W 1978 r. wybrany papieżem. Autor licznych encyklik, listów, adhortacji. Odbył 198 podróży apostolskich. Pochowany w podziemiach bazyliki watykańskiej, w miejscu, w którym uprzednio znajdowała się trumna z ciałem papieża Jana XXIII /1958-1963/. Istnieją cztery ampułki z krwią Jana

Pawła II. Dwie z nich znajdują się w Rzymie, a dwie kolejne posiada kard. Stanisław Dziwisz (ur. 1939). Kardynał przekazał jedną z ampułek do sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Krakowie-Łagiewnikach, a drugą do Wadowic.

Warto dodać, że w posiadaniu wielu instytucji kościelnych, muzealnych oraz w rękach osób świeckich i duchownych znajdują się zarówno ubrania, szaty liturgiczne, jak i przedmioty codziennego użytku należące niegdyś do Jana Pawła II. Przestrzelony 13 maja 1981 roku na placu watykańskim pas jest przechowywany na Jasnej Górze, a kula, która ugodziła papieża, została na jego prośbę umieszczona w diademie zdobiącym łaskami słynącą figurę Matki Bożej w Fatimie. W parafii pw. św. Michała Archanioła w Leśnej koło Żywca znajdują się włosy Jana Pawła II. Przekazał je były sekretarz papieski abp Mieczysław Mokrzycki (ur. 1961).

ŚW. JAN SOUTHWORTH (1592-1654)

Kapłan katolicki, pracował na terenie Anglii. Za prowadzenie ewangelizacji skazany na karę śmierci poprzez powieszenie i poćwiartowanie. Szczątki świętego pochowano początkowo w majątku księcia Norfolk (Anglia), później przeniesiono do gmachu

seminarium (Kolegium Angielskiego) w Douai (Francja), gdzie święty studiował teologię. W czasie rewolucji francuskiej (1789-1799) seminarium zamknięto, a ukryte relikwie świętego zostały zapomniane. Przypadek sprawił, że w 1927 r. robotnicy pracujący na terenie dawnego seminarium odkryli poćwiartowane szczątki Southwortha. Nie odnaleziono rąk — być może zostały przekazane jako relikwie do innych miejsce. W 1930 r. odnalezione relikwie przewieziono do jednej z kaplic Katedry Westminsterskiej w Londynie. Umieszczone zostały w figurze woskowej, mającej na twarzy srebrną maskę; figura znajduje się w szklanej trumnie.

ŚW. JAN Z DUKLI (1414-1484)

Urodził się w Dukli. Pustelnik, następnie franciszkanin konwentualny, a ostatecznie bernardyn (obserwant). Odznaczał się duchem pokory; posiadał dar prorokowania. Zmarł we Lwowie i tam został pochowany w podziemiach świątyni zakonnej pw. św. Andrzeja Apostoła. W 1521 r. miało miejsce *elevatio* i złożenie relikwii w nowym miejscu. Po beatyfikacji (1733) szczątki świętego złożono do ozdobnej trumienki-relikwiarza oraz wykonano kilka pomniejszych relikwiarzy. Relikwie znajdowały się w

lwowskim kościele Bernardynów do eksmisji zakonników w 1946 r., później w kościele klasztornym Bernardynów w Rzeszowie, a w 1974 r. zostały uroczyście wprowadzone do kościoła Bernardynów w Dukli. W okolicach rodzinnych świętego znajduje się kilka miejsc z nim związanych, m.in. pustelnia „Na Puszczy” w pobliżu Trzciany i cudowne źródełko u podnóża góry Cergowa.

ŚW. JANUARY (ZM. 305)

Biskup Benevento koło Neapolu; z kilkoma innymi chrześcijanami skazany na śmierć przez rozszarpanie przez dzikie zwierzęta. Zwierzęta pozostawiły jednak skazańców w spokoju, więc zostali oni ścięci w Pozzuoli lub w Benewencie. Ciało Januarego złożono początkowo w Neapolu w grobie wcześniejszych męczenników, a w 413 r. neapolitański bp Jan I /413-431/ przeniósł je do katakumb, obecnie nazywanych katakumbami św. Januarego, w Puteoli koło Neapolu (zachował się kamień zasłaniający otwór grobowy). W 831 r. książę Benewentu Sicone I /817-832/ wykradł je i przeniósł do kościoła pw. Matki Bożej Jerozolimskiej w Benewento, pozostawiając relikwie czaszki i ampułki z krwią. Z kolei król Wilhelm I przeniósł je w 1154 r. do sanktuarium na

Montevergine i złożył pod ołtarzem. Rozpoznane w 1480 r. jako relikwie św. Januarego, zostały 17 lat później przekazane do katedry w Neapolu.

Jak głosi tradycja, po śmierci Januarego pewna pobożna kobieta zebrała do flakonika nieco jego krwi. Rokrocznie w dniu 19 września (dzień wspomnienia śmierci świętego), w sobotę przed pierwszą niedzielą maja i 16 grudnia (w rocznicę wybuchu Wezuwiusza, którego święty „uspokoił” w 1631 r.) relikwie wystawiane są na widok publiczny, a zakrzepła krew, umieszczona w srebrnym relikwiarzu wykonanym w XVII w., w dwóch ampułkach, po zbliżeniu do relikwiarza czaszki przybiera na oczach zgromadzonych wiernych konsystencję płynną. Zdarzało się że „cud św. Januarego” się nie dokonał. Odczytywano to jako zapowiedź czekających miasto nieszczęść. Zdarzało się też, że cud dokonywał się w nieoczekiwanym momencie i dniu. Do tej pory nie wyjaśniono tego zjawiska w sposób naukowy.

BŁ. JERZY POPIEŁUSZKO (1947-1984)

Kapłan, kapelan „Solidarności”; prowadził pracę duszpasterską i patriotyczną na terenie Warszawy. Uprowadzony (19 X), torturowany i zamordowany na polecenie władz komunistycznych przez

funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa. Jego ciało (a być może żyjącego jeszcze kapłana) wrzucono do wiślanego zbiornika wodnego koło Torunia. Odnaleziono je 30 X i pogrzebano przy kościele pw. św. Stanisława Kostki w Warszawie, gdzie błogosławiony prowadził działalność duszpasterską. W dniu 6 kwietnia 2010 r., na dwa miesiące przed beatyfikacją ks. Jerzego, dokonano ekshumacji jego szczątków w celu pobrania cząstek kości do relikwiarzy. Lekarz Jan Szrzedziński, obecny przy sekcji zwłok błogosławionego, przekazał do kurii biskupiej pobrane wówczas fiolki krwi oraz fragmenty wątroby, śledziony i nerek. Relikwie te początkowo przechowywane były w kaplicy sióstr Misjonarek św. Rodziny. W roku 2010 w aktach sądowych sprawy, przechowywanych w archiwach Instytutu Pamięci Narodowej, odnaleziono włosy ks. Popiełuszki, zabezpieczone na miejscu przestępstwa. Przekazano je Episkopatowi Polski.

Kość piszczeli, zatopioną w bursztynie, umieszczono w przenośnym relikwiarzu, ozdobionym kamieniem, który posłużył do obciążenia zwłok wrzuconych do Wisły. Jest także relikwiarz z kością palca.

ŚW. JOANNA D’ARC ORLEAŃSKA (1412-1431)

Urodziła się w wiosce Domrémy (Francja); w męskim przebraniu walczyła przeciw Anglikom. Wzięta do niewoli został oskarżona o herezję, używanie stroju męskiego, czarnoksięstwo, a jej objawienia uznano za fałszywe. Zginęła na stosie; jej prochy powtórnie spalono i wrzucono do Sekwany (według tradycji, serce nie uległo spaleniu, mimo wielu prób), zatem istnienie relikwii ciała świętej było mało prawdopodobne. W 1867 r. w Paryżu została jednak odkryta butelka z etykietą wskazującą na to, że w środku znajdują się trzy kości Joanny d’Arc znalezione na stosie, na którym święta spłonęła. Butelkę pokazano jako ciekawostkę na wystawie w Muzeum Zamkowym w Chinon. Przeprowadzone w 2006 r. badania potwierdziły, że jedna z tych kości jest ludzka, ale druga — jest kością kota. Udowodniono także, że są to fragmenty zapewne przypadkowo odnalezionych mumii człowieka i kota. Zachował się natomiast dom rodzinny świętej oraz kościół parafialny, w którym przyjęła ona chrzest. Metropolitan Museum of Art w Nowym Jorku jest w posiadaniu hełmu, który prawdopodobnie należał do świętej.

ŚW. JOANNA FRANCISZKA FRÈMYOT DE CHANTAL (1572-1641)

Urodziła się w Dijon jako córka prezydenta parlamentu Burgundii. Tercjarka franciszkańska; po śmierci męża, barona Krzysztofa II de Rabutin Chantal (zm. 1601), wraz ze swym duchowym kierownikiem św. Franciszkiem Salezym (1567-1622) założyła Zakon Wizytek. Zmarła podczas podróży w Moulins. Pochowana w kościele Wizytek pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Annecy — tym samym, w którym spoczywa jej kierownik duchowy i współzałożyciel wizytek. Relikwiarz z sercem świętej znajduje się w Moulins.

ŚW. JOZAFAT KUNCEWICZ (1580-1623)

Urodził się we Włodzimierzu Wołyńskim w rodzinie prawosławnej. Bazylianin (od 1604 r.), arcybiskup unicki w Połocku, misjonarz. Zamordowany przez prawosławnych mieszkańców Witebska. Po odnalezieniu ciała świętego (wrzucono go do rzeki Dźwiny), pochowano je w katedrze w Połocku. W 1655 r. doczesne szczątki Jozafata przewieziono, z obawy przed profanacją, do klasztoru Bazylianów w Supraślu, gdzie wzniesiono, w świątyni zakonnej, stosowny ołtarz. Później wróciły one do

Połocka. W 1705 r., w czasie wojny północnej, wojska cara rosyjskiego Piotra I (1672-1725) próbowały odnaleźć ciało Jozafata; zginęło kilkunastu bazylianów, którzy nie wydali relikwii. Prawdopodobnie w 1706 r. przewieziono je do Białej Podlaskiej i umieszczono w kaplicy zamku Radziwiłłów. Po kanonizacji Jozafata (1867) władze carskie bezskutecznie żądały ukrycia ciała w podziemiach klasztoru bazyliańskiego. W 1916 r. przewieziono je do Wiednia i złożono w kościele Bazylianów pw. św. Barbary, a w 1949 r. przetransportowano do Rzymu i złożono w bazylice, w ołtarzu dedykowanym św. Bazylemu (329-379), poniżej mensy.

ŚW. JÓZEF OBLUBIENIEC NMP

Pochodził z rodu Dawida, mąż Maryi Panny i przybrany ojciec Jezusa. W Nazarecie znajduje się kościół dedykowany świętemu wzniesiony, według tradycji, nad jego domem. Do tego mieszkania sprowadził on Maryję jako małżonkę, tam też wychowywał się Jezus. W Loreto znajduje się Domek Świętej Rodziny, który został przeniesiony z Nazaretu.

W Betlejem, w pobliżu groty św. Hieronima, znajduje się niewielka grota, w której, według tradycji, miał odpoczywać św. Józef.

W kościele pw. Najświętszej Maryi Panny w Joinville-sur-Marne w Szampanii (Francja) przechowywany jest relikwiarz z tkanym pasem św. Józefa, który miała wykonać Maryja z przędzy i kory (pas posiada także sprzączkę z kości słoniowej). Po śmierci męża Maryja przekazała go św. Janowi Apostołowi, który przekazał go z kolei swoim uczniom. W 1252 r. krzyżowiec Jan z Joinville przywiózł relikwię z Palestyny do swojego zamku. Pas pozostawał w rękach rodziny Joinville do czasów rewolucji francuskiej (1789-1799).

W katedrze Notre Dame przechowywane są pierścionki zaręczynowe Maryi i Józefa, zaś w katedrze w Peruggi od 1486 r. można zobaczyć obrączkę małżeńską (Santo Anello), którą św. Józef ofiarował Maryi. Według niektórych przekazów znajduje się ona w Perugii od III w., według innych danych zakupił ją włoski złotnik Ranier z Chusi od żydowskiego kupca około 985 r., a potomkowie kupca przekazali ją w późniejszych wiekach franciszkanom. W XV w. zakonnik z Moguncji o imieniu Vinteriusz

skradł pierścień, a w drodze do ojczyzny pobłądził z powodu „cudownej mgły” i trafił do Perugii. Miotany skrupułami, oddał pierścień władzom miasta, by mógł pozostać w Italii. Wdzięczni mieszkańcy Perugii wznieśli przy katedrze kaplicę ku czci św. Józefa i tam złożyli bezcenną relikwię.

Laska św. Józefa została podzielona na fragmenty. Jeden z nich jest przechowywany w klasztorze Kapucynów w Chambery (Francja). Inne fragmenty znajdują się w Notre Dame de Myans (Francja) oraz w Saint-Pierre d’Albigny (Francja).

Relikwie związane z świętym znajdują się między innymi w Rzymie, Frascati oraz Orvieto.

Nogawki spodni św. Józefa, które w Betlejem były używane jako pieluszki Jezusa (zob. szaty Jezusa), znajdują się w Akwizgranie i są noszone w uroczystej procesji w tzw. Wielkim Relikwiarzu, wystawianym do czci wiernych co siedem lat.

ŚW. JÓZEF MARIA TOMASI (1647-1713)

Syn księcia Lampedusy, teatyn, teolog, biskup i kardynał, urzędnik Kongregacji Obrzędów i Odpustów oraz Świętego Oficjum. Ciało świętego złożono w jego rzymskiej bazylice tytularnej San

Martino ai Monti w ołtarzu bocznym. Z czasem się okazało, że nie uległo ono rozkładowi. W 1971 r. doczesne szczątki świętego ulokowano w bocznym ołtarzu w kościele San Andrea della Valle w Rzymie, a w kościele pw. św. Marcina, w miejscu, gdzie się znajdował jego grób, umieszczono rzeźbę w przeszklonym sarkofagu.

ŚW. JULIA (V LUB VI/VII W.)

Pochodziła z Kartaginy; została sprzedana do niewoli. Na Korsyce była przymuszana do pogańskich obrzędów, a gdy odmówiła, została ukrzyżowana. Według innej wersji, ukrzyżowano ją w Kartaginie. Istnieje kilka różnych życiorysów świętej; uważa się, że doszło do połączenia biografii kilku osób noszących to imię. Ciało świętej przeniesiono z Korsyki, prawdopodobnie w okresie najazdu Wandalów w I poł. V w., na wyspę Gorgonę, a ok. 763 r. przewieziono je do Brescii (Włochy) i złożono w nowo wzniesionym kościele pw. Najświętszego Zbawiciela, przy którym powstało opactwo Benedyktynek pw. św. Julii. Ten kompleks zabudowań jest dziś uważany za największe sanktuarium dedykowane św. Julii.

ŚW. JULIAN Z LE MANS (II/III LUB IV W.)

Był prawdopodobnie pierwszym biskupem w Le Mans. Fragmenty jego relikwii były w posiadaniu kościoła Saint-Julian-du-Pre. Relikwie te w 1562 r. zostały zniszczone przez hugenotów. Zachowały się jedynie te, które w 1243 r. przekazano do katedry w Padeborn. Relikwiarz z głową Juliana od 1254 r. był przechowywany w katedrze pw. Najświętszej Maryi Panny, św. Liberiusza i św. Kiliana w Le Mans, która jest dedykowana świętemu.

ŚW. JULIANA Z NIKOMEDII (OK. 285-305)

Męczennica, poniosła śmierć prawdopodobnie w rodzinnej Nikomedii. Niebawem jej relikwie przeniesiono do Pozzuoli (Włochy), a w VI w. do Kume koło Neapolu. W 1207 r. przeniesiono je po raz kolejny, tym razem do klasztoru Klarysek w Neapolu. Obecnie można je nawiedzić w krypcie św. Wilhelma w klasztorze benedyktyńskim w Montevergine. Cząstki relikwii św. Juliany są rozsiane po całej Europie; znaczniejsze partykuły znajdują się m.in. we włoskich miejscowościach Como, Benewencie oraz w Rawennie, Santilannie (Hiszpania), Autun (Francja), Orleanie, Reims, w kościele pw. Matki Bożej w Brukseli i w kościele pw. św. Michała w Monachium.

ŚW. JUSTYNA Z PADWY (II LUB IV W.)

Według tradycji, pochodziła z zamożnej rodziny padewskiej. Została pojmana jako chrześcijanka i skazana na śmierć. Wyrok wykonano poza miastem, w pobliżu rzymskiego teatru, i tam została pogrzebana. Nad grobem świętej najpierw wzniesiono oratorium, a później okazałą bazylikę jej dedykowaną. Relikwie znajdują się w grobie w kształcie studni. Z czasem przy sanktuarium powstał klasztor Benedyktynów, który został rozwiązany w 1810 r. Jego reerekcja nastąpiła w 1919 r.

ŚW. KALIKST I (ZM. 222)

Jako wyzwolony niewolnik został papieżem. Sprawował funkcję w latach 217-222. Uważany za męczennika; jest prawdopodobne, że zginął podczas zamieszek. Jego doczesne szczątki przeniesiono z katakumb do kościoła Santa Maria in Tarstevere. Według niektórych przekazów, kościół ten wzniesiono nad grobem Kaliksta. Cześć relikwii świętego przekazano w 836 r. do jednego z kościołów w Fuldzie, inną część do opactwa w Cisoing (Francja) — te relikwie przeniesiono z czasem do Reims. Według tradycji, miały się one znajdować także w skarbcu katedralnym na Wawelu.

ŚW. KAMIL DE LELLIS (1550-1614)

Urodził się w Bucchianico w Abruzzach. W młodości był żołnierzem i hazardzistą, który roztrwonił majątek rodzinny. Po nawróceniu został kapłanem i założył wspólnotę zakonną (nazwaną kamilianami), która miała się opiekować chorymi. Został pochowany w kościele pw. św. Marii Magdaleny w Rzymie, poniżej mensy dedykowanego mu ołtarza, natomiast serce oprawione w przeszklony złoty relikwiarz przekazano do klasztoru w Neapolu. W 1925 r. relikwia ta wróciła do domu generalnego Kamilianów i została wystawiona w ołtarzu w kościele pw. św. Marii Magdaleny. Obecnie znajduje się w kaplicy dedykowanej świętemu, urządzonej w celi zakonnej, w której on zmarł. W 1694 r. jego ciało złożono w cyprysowej trumnie, którą umieszczono z kolei w ołowianej, a tę — w wykonanej z drewna kasztanowego.

Relikwie świętego można odnaleźć także w rodzinnym Bucchianico (Włochy), gdzie są umieszczone w figurze woskowej. Figura ta znajduje się natomiast w szklanej trumnie. Inną część relikwii przesłanych do Buchianico umieszczono w naturalnej wielkości pozłacanym popiersiu z wyobrażeniem

świętego — jest ona przeznaczona do noszenia podczas corocznych procesji ku jego czci.

Jedną z relikwii jest krzyż z rzymskiego kościoła pw. św. Marii Magdaleny, przed którym święty często się modlił. Kolejną jest maska pośmiertna przechowywana w tymże kościele.

ŚW. KANDYD (III W.)

Żołnierz rzymski. Ścięty za odmowę złożenia ofiary w świątyni pogańskiej. Relikwie świętego, oprawione w srebrną hermę, są przechowywane w opactwie św. Maurycego w Saint-Maurice (Francja).

W Choroszczy w kościele pw. św. Jana Chrzciciela i św. Szczepana także można odnaleźć relikwie św. Kandyda, przywiezione prawdopodobnie z Rzymu przez dominikanów w XVIII w. Są one oprawione w woskową figurę, a ta jest umieszczona w szklanej trumnie. Przez wiele lat panowało przekonanie, że wewnątrz tej figury znajduje się jedynie kość palca świętego (stąd zapewne legenda, że podnoszący się palec Kandyda wskazuje na koniec świata, który ma nastąpić wtedy, gdy palec dotknie wieka trumny). Jednak ostatnie badania wykazały, że jest tam niemal kompletny szkielet świętego.

ŚW. KANUT IV (OK. 1042-1086)

Król Danii, syn Swena II Estrydsena /1047-1076/. Zakładał klasztory i uposażał kościoły, ufundował katedrę pw. św. Albana w Odense. Zginął podczas walk bratobójczych na stopniach ołtarza tejże katedry i tam został pochowany, pod ołtarzem. W 1101 r., po kanonizacji, szczątki świętego przeniesiono do nowo wzniesionej katedry w Odense, jemu poświęconej. Gdy kościół przejęli luteranie, kaplica z relikwiami Kanuta została zamknięta. Otwarto ją dla pielgrzymów ponownie dopiero w 1870 r. Prowadzone w ostatnich czasach badania potwierdziły autentyczność szczątków; na zachowanych kościach odkryto ślady zadanych ciosów.

ŚW. KAROL BOROMEUSZ (1538-1584)

Urodził się na zamku w Arona nad Lago Maggiore, w północnej Italii. Siostrzeniec papieża Piusa IV /1559-1565/. Sekretarz stanu, kardynał i arcybiskup Mediolanu. Duszpasterz, pisarz-teolog, aktywny uczestnik Soboru Trydenckiego, opiekun ubogich i chorych, tercjarz franciszkański. Zmarł w Mediolanie podczas panującej tam zarazy. Jego ciało spoczywa w kryształowej trumnie w katedrze w

Mediolanie, pod głównym ołtarzem. Serce świętego znajduje się w relikwiarzu przechowywanym w kościele pw. św. Ambrożego i św. Karola w Rzymie.

Rodzajem relikwii jest także biret świętego, który obecnie znajduje się w oratorium św. Fabiana i św. Sebastiana w Asconie (Szwajcaria).

ŚW. KASYLDA Z BURGOS (ZM. 1075 LUB 1121)

Córka muzułmańskiego emira Toledo. Po cudownym odzyskaniu zdrowia za wstawiennictwem św. Wincentego przyjęła chrzest. Została pochowana niedaleko kościoła pw. św. Wincentego w Burgos (Hiszpania), gdzie spędziła ostatnie lata życia jako pustelnica. W 1750 r. relikwie świętej przeniesiono do nowego, jej dedykowanego kościoła w Briviesca (Hiszpania), gdzie do dziś liczni pielgrzymi oddają jej cześć.

ŚW. KATARZYNA MARIA DREXEL (1858-1955)

Urodziła się w Filadelfii jako córka bankiera. W 1891 r. założyła Zgromadzanie Sióstr Sakramentek dla Indian i Ludzi Kolorowych. Ufundowała wiele szkół w USA i Meksyku, a nawet uniwersytet w Luizjanie. Została pochowana w sanktuarium jej

imienia w Filadelfii. Wiele rzeczy osobistych świętej można zobaczyć w muzeum przy sanktuarium.

ŚW. KATARZYNA Z ALEKSANDRII (ZM. OK. 310)

Pochodziła prawdopodobnie z Aleksandrii. Zaliczana do grona 14 wspomożycieli. W czasie dysputy z uczonymi pogańskimi udowodniła prawdziwość myśli chrześcijańskich. W rezultacie skazano ją na tortury. Cudownie z nich ocalona, została ścięta. Według tradycji, z jej szyi wypłynęło mleko.

Tradycja także podaje, że aniołowie przenieśli ciało męczennicy na górę Synaj (obecnie jest tam kaplica), skąd prawosławni mnisi znieśli je w X w. do nowo powstającego klasztoru; dlatego otrzymał on jej imię. Według innej tradycji, szczątki zostały odkryte opodal monastyru i w VIII w. przeniesione do jego wnętrza, gdzie znajdują się obecnie, w złotej trumnie. Okresowo z grobu świętej wypływają mleko i krew.

ŚW. KATARZYNA LABOURÉ (1808-1876)

Z pochodzenia Burgundka; szarytka, wizjonerka, mistyczka. Podczas jednej z wizji otrzymała polecenie rozpowszechnienia „cudownego medalika”. Została pogrzebana w podziemiach klasztoru w Reuilly na

przedmieściach Paryża, gdzie jej ciało przebywało przez 46 lat. W 1933 r., podczas badania stanu relikwii w ramach procesu beatyfikacyjnego, okazało się, że ciało zachowało się w stanie nienaruszonym i że święta ma wciąż otwarte oczy. Ich tęczówka ma intensywną błękitną barwę. Przeniesiono wówczas relikwie do kaplicy domu macierzystego w Paryżu przy du Bac, gdzie są złożone w szklanej trumnie w kaplicy Matki Bożej Cudownego Medalika. W miejscu tym święta dostąpiła wspomnianego wyżej objawienia.

ŚW. KATARZYNA Z BOLONII (1413-1463)

Pochodziła ze szlachetnego rodu bolońskiego Vigri. Malarka miniatur, dama dworu, klaryska, przeorysza. Po śmierci pochowano ją na cmentarzu przyklasztornym. Niebawem przy grobie zaczęły się dokonywać cuda; wydobywał się z niego równocześnie zapach kwiatowy. Siostry uzyskały zgodę na ekshumację ciała Katarzyny. Po otwarciu grobu się okazało, że ciało nie uległo rozkładowi. Doczesne szczątki Katarzyny (z których nadal wydobywa się przyjemny zapach) umieszczono w jednej z kaplic kościoła klasztornego pw. Bożego Ciała w Bolonii, którą to świątynię powszechnie

nazywa się w mieście „kościołem świętej”. Katarzyna siedzi na krześle, w przeszklonym relikwiarzu. Ciało świętej nie uległo rozkładowi do dziś.

ŚW. KATARZYNA ZE SIENY (1347-1380)

Urodziła się w Sienie w rodzinie farbiarza jako 24. dziecko z kolei. Tercjarka dominikańska, mistyczka i stygmatyczka. Współpatronka Europy, wraz ze (zob.) św. Franciszkiem z Asyżu patronka Włoch; doktor Kościoła. Oddała się pokucie i posłudze trędowatym. Jej ciało jest przechowywane poniżej mensy ołtarzowej w kościele Dominikanów pw. Santa Maria della sopra Minerva w Rzymie. W Wenecji przechowywany jest przeszklony relikwiarz z kośćmi stopy świętej, zaś w kościele Dominikanów w Sienie — relikwiarz z zabalsamowaną głową świętej.

Ku czci św. Katarzyny organizowane są corocznie w Sienie gonitwy konne zwane *palio di Siena*.

ŚW. KAZIMIERZ JAGIELLOŃCZYK (1458-1484)

Syn króla Kazimierza IV Jagiellończyka (1427-1492) i Elżbiety Rakuszanki (1436/1437-1505). Słynął z działalności charytatywnej i uczynków miłosierdzia. Po śmierci (zmarł prawdopodobnie na gruźlicę) został pochowany w kaplicy Bogurodzicy w katedrze

wileńskiej. W 1604 r., gdy otwarto trumnę, okazało się, że jego ciało nie uległo rozkładowi. W 1623 r. relikwie świętego przeniesiono do kaplicy Chodkiewiczowskiej, obecnie Gasztołdowej, a w 1636 r. — do nowo zbudowanej kaplicy poświęconej Kazimierzowi. Relikwiarz św. Kazimierza był dwukrotnie wywieziony z Wilna w obawie przed zniszczeniem: w 1659 r. (powrócił po ośmiu latach) i w 1702 r. (na Jasną Górę; powrócił po roku). W 1953 r., gdy Sowieci zamknęli katedrę wileńską, relikwie przeniesiono do kościoła pw. świętych Piotra i Pawła na Anatokolu. Powróciły na swoje miejsce w 1991 r. Relikwie św. Kazimierza są także we Florencji.

ŚW. KEWIN [KELVIN] (OK. 498-618)

Pustelnik, a następnie opat założonego przez siebie klasztoru w Glendalough (Irlandia), słynącego z prowadzonej przez mnichów szkoły. Znajduje się tam także oratorium świętego, w którym przechowywany jest jego krzyż i kamienne, wykute w skalnej jaskini łoże.

ŚW. KLARA Z ASYŻU (1193-1253)

Pochodziła z Asyżu. Przyjęła habit zakonny z rąk św. Franciszka (1181-1226) — to symboliczny

moment założenia Zakonu Klarysek. Mieszkała przy podasyskim kościółku pw. św. Damiana. Autorka II reguły franciszkańskiej. Jej ciało złożono początkowo w asyskim kościele pw. św. Jerzego, a od 1260 r. pozostaje ono pod głównym ołtarzem w bazylice Klarysek pw. św. Klary. Od 1870 r. jest wystawione na widok publiczny w otwartej krypcie, przy czym na twarz świętej nałożono woskową maskę. W krypcie bazyliki przechowywane są także włosy, które św. Franciszek obciął Klarze, gdy zdecydowała się ona poświęcić Bogu. W bazylice znajduje się także habit świętej.

ŚW. KLARA Z MONTEFALCO (1275-1308)

Mistyczka i wizjonerka z Montefalco; tercjarka franciszkańska. W klasztorze, w którym przebywała, biskup wprowadził regułę augustiańską, zaś Klara została obrana ksienią. Ciało świętej złożone jest pod ołtarzem głównym w kościele pw. św. Klary w Montefalco. Dotąd nie uległo rozkładowi. Zaraz po śmierci świętej wycięto jej serce. Jest ono wyraźnie powiększone, ma ukształtowany z naturalnych tkanek wizerunek Ukrzyżowanego (ok. 3 cm wysokości) oraz *Arma Christi*. Obecnie jest umieszczone w

przeszklonym relikwiarzu, mającym kształt krzyża. Dotąd zachowało niezmienioną formę.

ŚW. KLEMENS I RZYMSKI (I W.)

Papież w latach 88-97, prawdopodobnie jeden z uczniów Jezusa. Autor listu do Koryntian. Przebywał na wygnaniu na Krymie, gdzie poniósł śmierć męczeńską. W 868 r. św. Cyryl odnalazł szczątki Klemensa i przywiózł je do Rzymu, gdzie umieszczono je w kościele San Clemente.

Znaczna część relikwii znajdowała się w świątyni klasztornej bernardynów w Krystynopolu (obecnie Czerwonograd na Ukrainie). Ofiarował je tam papież Innocenty XIII /1721-1724/ w 1723 r., na prośbę fundatora Franciszka Ksawerego Potockiego (zm. 1731). Po deportacji bernardynów z ziem zajętych przez ZSRR, w 1951 r. relikwie trafiły do klasztoru Bernardynów w Przeworsku, gdzie zostały złożone w przeszklonej trumnie w bocznym ołtarzu Świętego Krzyża.

ŚW. KOLETA (1381-1447)

Pochodziła z Korbei we Francji. Po śmierci rodziców rozdała majątek ubogim. Początkowo beginka, potem benedyktynka, ostatecznie klaryska.

Przeprowadziła reformę Zakonu Klarysek. Zmarła w Gandawie (Belgia) i tam została pochowana. W czasie rewolucji francuskiej (1789-1799) jej relikwie wywieziono dla bezpieczeństwa do Poligny (Francja), gdzie przechowywane są do tej pory.

ŚW. KOLUMBA [KOLUMBAN] (521-597)

Urodził się w Irlandii w rodzinie królewskiej. Mnich benedyktyński, misjonarz i uczony. Założył około 90 klasztorów i kościołów, w tym opactwo Hy na wyspie Iona — tam też został pochowany. W czasie najazdu Wikingów mnisi, uciekając, zabrali także relikwie św. Kolumba. Część tych relikwii była przechowywana w katedrze Dunkeld w Szkocji; w obawie przed sprofanowaniem przez anglikanów w XVI w. zostały one ukryte i dotychczas nie zostały odnalezione; możliwe, że wywieziono je do Irlandii. Inna cząstka relikwii została złożona w grobie św. Patryka w Derriaghy. W Glencolumbkille (Irlandia), gdzie święty miał swoją pustelnię, znajdują się: jego cela i łóżko oraz święta studnia. Stanowią tzw. szlak św. Kolumby.

ŚW. KONRAD Z PIACENZY (1290-1351)

Pod wpływem wiadomości o św. Franciszku zdecydował się zostać tercjarzem, aby odpokutować swoje występki (jego żona wstąpiła do klasztoru Klarysek). Żył jako wędrowny eremita na Malcie. Został pochowany przy kościele pw. św. Mikołaja w Noto. W 1485 r. jego relikwie zostały przełożone do srebrnego sarkofagu. Raz na dziesięć lat relikwiarz ze szczątkami świętego jest niesiony w procesji z kościoła do jaskini, w której Konrad mieszkał jako pustelnik.

ŚW. KORNELIUSZ I (ZM. OK. 253)

Papież w latach 251-253, zmarł na wygnaniu w Civitavecchia, dokąd został wypędzony przez cesarza Trebonaniusa Gallusa /251-253/ za obronę Kościoła przed schizmą nowacjańską. Jego ciało sprowadzono do Rzymu i pogrzebano w katakumbach Kaliksta. Według innej wersji, Korneliusz zginął w Rzymie zamordowany przez pogan, gdyż nie chciał złożyć ofiary bożkom i prosić ich o ustanie zarazy. Obecnie relikwie świętego znajdują się w opactwie Saint-Corneille-de-Compiegne (Francja), w Kornelimünster pod Akwizgranem (Niemcy) i w kościele pw. św. Seweryna w Kolonii. Relikwiarze zawierające czaszkę

i kości ramienia św. Korneliusza znajdują się w Akwizgranie (Niemcy).

ŚW.ŚW. KOSMA I DAMIAN (III-IV W.)

Według tradycji, pochodzili z Arabii i byli lekarzami, posiadali zdolności uzdrawiania chorych i wskrzeszania. Ponieśli śmierć męczeńską w Cyrze (Syria) i tam zostali pochowani. Papież Feliks IV /526-530/ wzniósł w Rzymie kościół ku ich czci; prawdopodobnie w VI w. relikwie świętych zostały przeniesione do tego kościoła.

ŚW. KRYSTYNA (ZM. 303)

Córka prefekta miasta Bolsena (Włochy); poniosła śmierć męczeńską z wyroku ojca. Pogrzebana w miejscowych katakumbach; jej kult rozwinął się na początku IV w. Na grobie świętej wzniesiono oratorium, które z czasem przekształcono w świątynię, a szczątki Krystyny umieszczono w ozdobnym sarkofagu. Pod koniec VIII w., gdy sarkofag sprofanowano, relikwie świętej przeniesiono na wyspę Martanę na Jeziorze Bolseńskim i tam ukryto. Odnalazła je księżna Matylda z Kanossy (1046-1115), a autentyczność potwierdził papież Grzegorz VII /1073-1085/. Dzięki księżnej relikwie

trafiły w 1078 r. do pierwotnego sarkofagu, nad którym wzniesiono ołtarz. W 1880 r. dokonano otwarcia sarkofagu. Odnaleziono wewnątrz marmurową szkatułę, w której znajdowały się wymieszane z ziemią i próchnem kości — określono je jako szczątki dziewczyny zmarłej w wieku 11-14 lat. Na urnie znajdował się napis „Tu spoczywa ciało św. Krystyny Męczennicy”. Relikwie świętej znajdują się obecnie w relikwiarzu umieszczonym w kaplicy jej poświęconej. Można je także odnaleźć w Palermo na Sycylii. Relikwiarz czaszki świętej przechowywany jest w katedrze w Mediolanie.

ŚW. KRZYSZTOF (ZM. OK. 250)

Pochodził z Samon w Azji Mniejszej. Według najstarszych przekazów, za radą pustelnika, który go ochrzcił, osiadł nad rzeką, by pomagać podróżnym w przeprawie i w ten sposób pełnić pokutę. Przez wielu uważany za męczennika. Jeden z 14 wspomożycieli.

W kościele św. Krzyża w Rab (Chorwacja) znajdował się relikwiarz na głowę św. Krzysztofa — patrona miasta. Został przeniesiony do muzeum miejskiego.

ŚW. KUTBERT Z LIDISFARNE (620-687)

Angielski benedyktyn, przeor w Melrose i Lindisfarne, wędrowny kaznodzieja, pustelnik, a następnie biskup Hexham. Pogrzebany w Lindisfarne. Gdy po 11 latach od jego śmierci otwarto grobowiec, wówczas okazało się, że ciało jest w nienaruszonej formie. W 875 r. relikwie wywieziono w obawie przed zniszczeniem przez Duńczyków; okresowo były przechowywane w Melrose. W 882 r. znalazły swoje miejsce w Chester-le-Street. Z kolei w 995 r. przeniesiono je do Ripon (także w obawie przed Duńczykami). Ostatecznie ciało świętego złożono w katedrze w Durham. Według podania, święty objawił się, wyjawiając, że pragnie, by w tym właśnie miejscu oddawano mu cześć. W 1104 r. w grobowcu świętego znaleziono Ewangelię św. Jana. Jest to najmniejszy (9,75 × 12,5 cm) anglo-saksoński manuskrypt, napisany w opactwie Wearmouth lub Jarrow za czasów opata Ceolfryda /640/642-717/ — obecnie (od 1970 r.) znajduje się w British Museum w Londynie. Grobowiec został wówczas otwarty, by przenieść relikwie świętego do ołtarza. W XVI w. Henryk VIII /1509-1547/ polecił zniszczyć relikwie. Mimo tej decyzji ocalały; zniszczono jedynie relikwiarz. Dla

katolików stało się to kolejnym dowodem na opiekę świętego nad nimi.

ŚW. LONGINUS (I W.)

Według tradycji, nosił imię Kasjusz i był żołnierzem rzymskim, setnikiem nadzorującym wykonanie wyroku śmierci na Jezusie; później złożył fałszywe zeznanie o wykradzeniu ciała Jezusa z grobu. Po Zesłaniu Ducha Świętego przyjął chrześcijaństwo, zmienił imię na Longinus i zginął ścięty jako męczennik za wiarę. Jego głowę wrzucono do dołu kloacznego. W cudowny sposób została odnaleziona — Longinus ukazał się niewidomej kobiecie i wskazał jej miejsce, gdzie się znajduje. Obecnie relikwie świętego są przechowywane w rzymskim kościele pw. św. Augustyna.

Za relikwię związaną z Longinusem uważa się także włócznię, którą przebił on bok Jezusa. Początkowo była ona przechowywana w Jerozolimie, a od VII w. — w Konstantynopolu. W XIII w. jej część kupił król Ludwik IX /1226-1270/ i przewiózł do Świętej Kaplicy w Paryżu. Relikwia ta zaginęła w czasie rewolucji francuskiej. Inną część włóczni w 1492 r. sułtan turecki podarował papieżowi

Innocentemu VIII /1484-1492/. Relikwia ta znajduje się obecnie w bazylice św. Piotra na Watykanie.

ŚW. LUDMIŁA (860-921)

Według tradycji, pochodziła z Serbii; żona pierwszego chrześcijańskiego władcy Czech Bożywoja I (ok. 852-ok. 889); babka św. Wacława I (ok. 907-929/935). Często określana jako „matka Czech”. Uduszona z polecenia zwolenników odradzającego się stronnictwa pogańskiego. Pochowano ją początkowo na cmentarzu opodal murów miejskich. Miejsce to szybko zasłynęło cudami, dlatego przeniesiono relikwie do świątyni (obecnie bazylika) pw. św. Jerzego w Pradze, przy której u schyłku X w. powstał klasztor Benedyktynek (zlikwidowany w 1782 r.; obecnie galeria sztuki). Zachowało się kilka relikwiarzy z partykułami świętej. Za najpiękniejszy uważa się przechowywany w Pradze złocony relikwiarz w kształcie popiersia.

ŚW. LUDWIK IX [LUDWIK FRANCUSKI] (1214-1270)

Syn króla francuskiego Ludwika VIII /1223-1226/ i bł. Blanki Kastylijskiej (1188-1252), od 1226 r. król Francji. Tercjarz franciszkański. Zmarł podczas

wyprawy krzyżowej w pobliżu Kartaginy. Relikwie świętego znajdują się w katedrze w Palermo oraz w kościele pw. św. Dominika w Bolonii, gdzie przechowywany jest przeszklony relikwiarz wykonany w XIII w. z widoczną znaczną partykułą świętego. Do czasów rewolucji francuskiej (1789-1799) relikwie Ludwika znajdowały się też w bazylice Saint Denis w Paryżu. Relikwiarz został przetopiony, a relikwie zniszczone. Ocalały jedynie kości palca. Obecnie relikwia ta jest przechowywana w bazylice Saint Denis. W skarbcu katedry Notre Dame w Paryżu przechowywane są też rzeczy osobiste świętego, między innymi włosienica i tunika.

ŚW. LUDWIKA DE MARILLAC (1591-1660)

Wraz z Wincentym a Paulo (1581-1660) była współzałożycielką Zgromadzenia Szarytek. Relikwie świętej zostały złożone w kaplicy Matki Bożej Cudownego Medalika w klasztorze Szarytek w Paryżu. Znajdują się w woskowej figurze wyobrażającej świętą.

ŚW. LUDWINA [LIDWINA, LIDWIGA, LIDIA] (1380-1433)

Mistyczka, wizjonerka, stygmatyczka. W wieku 15 lat uległa wypadkowi i została przykuta do łóżka na prawie 40 lat. Przez siedem lat mogła poruszać tylko głową i jedną ręką. Oślepła, nie mogła jeść, jej ciało pokryły wrzody, a z nosa wciąż ciekła krew. Otrzymała ukryte stygmaty. Jej ciało, mimo ropiejących ran, wydawało przyjemną woń. Święta została pochowana na cmentarzu przy kościele pw. św. Jana w rodzinnym Schiedem. Rychło miejsce to stało się celem pielgrzymek. Nad jej grobem wzniesiono kaplicę, a szczątki złożono w marmurowym sarkofagu. W 1615 r. jej relikwie przeniesiono do kościoła pw. św. Guduli w Brukseli. Powodem przeniesienia było zniszczenie kaplicy w Schiedam przez kalwinów. W 1871 r. relikwie wróciły do Schiedam; umieszczono je w kościele pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny, który w 1931 r. został dedykowany świętej. Jednak w 1969 r. go rozebrano, a relikwie i posąg świętej zdeponowano w pobliskiej kaplicy domu opieki. Gdy i tę kaplice zburzono, w 1987 r., relikwie przeniesiono do kościoła pw. Matki Bożej Różańcowej (obecnie bazylika).

ŚW. ŁAZARZ (I W.)

Postać ewangeliczna, brat Marii i Marty (zob. J 11, 1-44), wskrzeszony przez Jezusa. Według tradycji, po wskrzeszeniu udał się do miasta Larnaka na wyspie Cypr, gdzie został biskupem. Po śmierci został uznany patronem miasta, zaś jego szczątki zaczęły odbierać szczególną cześć. Nad grobem wzniesiono świątynię Ayios Lazaros. W VIII w. cesarz Leon VI /775-780/ polecił przewieźć odnalezione relikwie do Konstantynopola. Te relikwie zaginęły w 1204 r. w czasie walk z krzyżowcami. Inne przechowywane były we Francji, w kościele pw. św. Łazarza w Autun. Kolejnym miejscem, w którym można odnaleźć relikwie świętego, jest kościół pw. św. Wiktorii w Marsylii.

Za relikwie uważa się także pierwszy grób św. Łazarza, znajdujący się w Betanii, oraz drugi — znajdujący się na Cyprze w Larnace.

ŚW. ŁUCJA FILIPPINI (1672-1732)

Pochodziła z Toskanii, założycielka Zgromadzenia Filipinek. Została pochowana w katedrze pw. św. Małgorzaty Antiocheńskiej w Montefiascone. W 1936 r. otwarto trumnę z jej szczątkami. Okazało się, że ciało nie uległo rozkładowi.

ŚW. ŁUCJA (III/IV W.)

Sycylijka; została poddana torturom, a następnie ścięta w rodzinnych Syrakuzach. Tam też pogrzebana. W 718 r., z obawy przed zbezczeszczeniem przez Arabów, znaczą cześć relikwii wywieziono do Corfino, skąd wróciły do Syrakuz. W 1038 r. przewieziono je do Konstantynopola. W Syrakuzach znajdują się ramię i żebro świętej, które zostały przekazane z Wenecji w kilku partiach. Z Konstantynopola w 1204 r. krzyżowcy, którym przewodził doża Enrico Dandolo (ok. 1107-1205) przewieźli relikwie do kościoła pw. św. Łucji w Wenecji. Po zburzeniu kościoła w 1861 r. relikwie przeniesiono do kościoła pw. św. Jeremiasza (bazylika pw. św. Jeremiasza i św. Łucji). W 1955 r. zakryto maską zmumifikowaną twarz świętej; relikwie, ubrane w szaty, znajdowały się w przeszklonej trumnie. W 1981 r. zostały skradzione. Gdy je odzyskano, przeprowadzono kompleksowe badania ich autentyczności. Stwierdzono, że należą do młodej kobiety, która poniosła męczeńską śmierć prawdopodobnie w IV w.

ŚW. ŁUKASZ EWANGELISTA (I W.)

Pochodził prawdopodobnie z Antiochii Syryjskiej. Towarzysz św. Pawła Apostoła (zm. 67), z zawodu lekarz. Autor jednej z Ewangelii i Dziejów Apostolskich. Zmarł śmiercią męczeńską w Beocji; wg innej tradycji — w Patras w Grecji. Pierwotnie jego relikwie znajdowały się w Tebach. W IV w. przeniesiono je do Konstantynopola, a następnie do Padwy. Tam początkowo zapomniane, po cudownym odnalezieniu zostały umieszczone w kościele (obecnie bazylika) pw. św. Justyny. W XIV w. wzniesiono tam marmurowy sarkofag, by umieścić w nim relikwie świętego. W 1354 r. czaszka św. Łukasza została przekazana do katedry pw. św. Wita w Pradze. W 1992 r. część relikwii z Padwy przekazano do cerkwi prawosławnej w Tebach, gdzie wcześniej czczony był pusty grób świętego.

Oprócz wspomnianych, zachowało się kilka innych partykuł relikwii św. Łukasza, m.in. w sporządzonym w XIV w. srebrnym relikwiarzu przechowywanym obecnie w paryskim Luwrze.

ŚW. MACIEJ APOSTOŁ (I W.)

Wybrany do grona apostołów w miejsce Judasza. Według tradycji, apostołował w Judei, Etiopii i Kolchidzie. Św. Helena (ok. 225-328) przekazała

odnalezione relikwie świętego do Trewiru. Z czasem miejsce ich przechowywania zostało zapomniane. W 1127 r. w czasie przebudowy kościoła klasztornego pw. św. Macieja relikwie zostały odnalezione przez mnichów. Ich fragmenty znajdują się także w bazylice Santa Maria Maggiore w Rzymie i w bazylice pw. św. Justyny w Padwie. Do posiadania relikwii świętego przyznaje się także Gruzja — mają być złożone w ruinach twierdzy rzymskiej Gonio (Apsaros).

ŚW. MAGDALENA ZOFIA BARAT (1779-1865)

Urodziła się w Burgundii, w 1800 r. założyła Zgromadzenie Sacré-Coeur. Zmarła w Paryżu. Jej nienaruszone ciało znajduje się obecnie w pozłacanym przeszklonym relikwiarzu w kościele pw. św. Franciszka Ksawerego w Paryżu.

ŚW. MAŁGORZATA ANTIOCHEŃSKA (ZM. OK. 304)

Zaliczana do grona 14 wspomożycieli. Faktem potwierdzonym jest jedynie to, że po przyjęciu chrześcijaństwa święta prowadziła życie pokutne i została ścięta w Pizydii Antiocheńskiej. Znanych jest wiele legendarnych życiorysów świętej. Jej kult rozwinął się na Wschodzie, a stamtąd został przyniesiony do Europy Środkowej i Zachodniej przez

krzyżowców. Relikwie św. Małgorzaty w 980 r. wywieziono z Antiochii. Ich los owiany jest legendami. Relikwie pojawiają się dopiero w 1145 r. w Montefiascone w Lacjum; w tamtejszym kościele katedralnym są czczone przez wiernych do dziś. W 1213 r. cząstka relikwii została przekazana do opactwa Benedyktynów w Wenecji. Relikwiarz ramienia św. Małgorzaty znajduje się w katedrze pw. św. Gorgoniusza i św. Piotra w Minden w Westfalii (Niemcy).

ŚW. MAŁGORZATA MARIA ALACOQUE (1647-1690)

Urodziła się w Burgundii w rodzinie urzędnika sądowego. Wizytka, mistyczka i wizjonerka, apostołka kultu Serca Jezusa. Jej relikwie, oprawione w figurę woskową, znajdują się w klasztorze Sióstr Nawiedzenia w Paray-le-Monial we Francji.

ŚW. MAŁGORZATA SZKOCKA (OK. 1046/1050-1093)

Żona króla Szkocji Malkolma III (1031-1093). Przyczyniła się do reformy Kościoła w Szkocji, rozwoju oświaty i sztuki. Ufundowała opactwo w Dunfermline i inne liczne świątynie. Jej doczesne szczątki znajdują się w opactwie benedyktyńskim w Dunfermline ufundowanym przez jej syna Dawida I

(1080-1153). W 1560 r. zwolennicy Henryka VIII /1509-1547/ zniszczyli relikwie podczas plądrowania opactwa. Zdołano uratować jedynie bogaty relikwiarz zawierający głowę świętej. Przewieziono go do Belgii; został zniszczony podczas rewolucji francuskiej (1789-1799) w 1793 r.

Niewielka partykuła relikwii znajduje się w Escorialu (Hiszpania). Otrzymał ją król Filip II (1527-1598).

ŚW. MAŁGORZATA Z KORTONY (1247-1297)

Urodziła się w Toskanii. Po śmierci kochanka nawróciła się i pod wpływem franciszkanów została tercjarką. Mistyczka, stygmatyczka. Oddawała się pokucie i posłudze chorym w założonym przez siebie szpitalu w Kortonie, obok kościoła San Basilio. Przy jej grobie dokonywały się liczne cuda. Około 400 lat po śmierci otwarto jej grób i wówczas się okazało, że ciało nie uległo zepsuciu. Z trumny wydobywała się przyjemna woń. Obecnie zmumifikowane ciało świętej przechowywane jest w kryształowej trumnie w ołtarzu głównym bazyliki w Kortonie jej dedykowanej, wzniesionej na miejscu kościoła pw. św. Bazylego.

We wspomnianej bazylice w Kortonie zachował się krucyfiks, z którego miał przemówić do św. Małgorzaty Chrystus słowami: „Czego pragniesz ode mnie, biedaczyno?”, na co święta odpowiedziała: „Tylko Ciebie, Panie”. Zachowała się także pośmiertna maska Małgorzaty.

ŚW. MAŁGORZATA Z LEUVEN (1207-1225)

Urodziła się w Brabancji. Pomagała rodzicom w pracy w prowadzonym przez krewnych zajeździe dla pielgrzymów. Została zamordowana w czasie napadu rabunkowego na zajazd, broniąc czystości. Jej ciało zabójcy wrzucili do rzeki Dijle. Legenda głosi, że wypłynęło w Leuven (miało być ciągnięte przez ryby pod prąd rzeki) i tam zaczęło świecić nadprzyrodzonym światłem. Święta została pogrzebana na brzegu rzeki. Z czasem jej relikwie przeniesiono do kościoła pw. św. Piotra w Leuven i złożono w ozdobnym złoconym relikwiarzu w kaplicy jej dedykowanej. Do 1964 r. organizowane były w mieście uroczyste procesje z relikwiami świętej.

ŚW. MARCIN DE PORRES (1579-1639)

Syn gubernatora hiszpańskiego Panamy Juana de Porres i wyzwolonej czarnoskórej niewolnicy.

Dominikanin, mistyk; prowadził w Limie infirmerię zakonną, opiekował się także chorymi osobami świeckimi. Posiadał dar lewitacji i bilokacji. Został pochowany w kościele klasztornym San Domingo w Limie. Można zobaczyć też celę zakonną, w której mieszkał.

ŚW. MARCIN Z TOURS (316-397)

Syn trybuna wojskowego, żołnierz. W wieku 23 lat przyjął chrzest. Po skończeniu służby wojskowej poświęcił się życiu pustelniczemu i działalności apostolskiej. Był biskupem Tours, gdzie też został pochowany. Nad jego grobem wzniesiono początkowo małą kapliczkę, a w V w. zbudowano na jej miejscu kościół. W 1562 r. hugenoci zniszczyli kościół i zbezcześcili grób świętego. Ocalałe relikwie powróciły do kościoła; jednak w czasie rewolucji francuskiej (1789-1799) doszło do kolejniej dewastacji kościoła i grobu. Szczątki Marcina odnaleziono w 1860 r., w czasie prowadzenia prac, mających na celu wzniesienie w tamtym miejscu nowej świątyni. Ocalałe fragmenty relikwii znajdują się obecnie w krypcie bazyliki pw. św. Marcina w Tours. Ważną relikwią dla władców frankońskich był

przechowywany przez nich w Sainte Chapelle w Paryżu płaszcz św. Marcina.

ŚW. MAREK EWANGELISTA (ZM. OK. 68)

Syn zamieszkałej w Jerozolimie Marii, krewny św. Barnaby. Uczeń św. Piotra Apostoła, który go także ochrzcił; autor jednej z Ewangelii. Zgodnie z tradycją, był pierwszym biskupem Aleksandrii, gdzie zginął śmiercią męczeńską i został pochowany. W 310 r. nad grobem ewangelisty zbudowano kościół. Około 825 r. kupcy weneccy, obawiając się zbezczeszczenia zwłok przez Arabów, wywieźli relikwie do Wenecji. Dla ich ochrony wzniesiono kościół dedykowany świętemu. Jak podają przekazy, kupcy, w obawie przed kontrolą, wywieźli relikwie owinięte w mięso wieprzowe (nieczyste dla muzułmanów). W 1968 r. papież Paweł VI /1963-1978/ ofiarował fragment relikwii dla kościoła koptyjskiego.

ŚW. MARIA ANNA OD JEZUSA PAREDES Y FLORES (1618-1645)

Urodziła się w Quito (Ekwador); tercjarka franciszkańska, prowadziła we własnym domu życie na wzór zakonnego oraz apostołowała wśród Indian. Pochowana w kościele jezuitów La Compania de Jesus

w Quito. W przykościelnym muzeum przechowywane są osobiste rzeczy świętej.

ŚW. MARIA FRANCISZKA OD PIĘCIU RAN JEZUSA (1715-1791)

Neapolitanka, stygmatyczka, tercjarka franciszkańska. Została pochowana w kościele Santa Lucia del Monte w Neapolu. W 2001 r. relikwie świętej przeniesiono do poświęconego jej kościoła w kompleksie pałacowym Tre Re w Neapolu. Dodać należy, że w klasztorze Alkantarystek w Neapolu znajduje się krzesło świętej. Siadają na nim i modlą się kobiety, by uprosić dar macierzyństwa.

ŚW. MARIA GORETTI (1890-1902)

Pochodziła z okolic Ankony. Po śmierci ojca opiekowała się rodzeństwem, odznaczała się pobożnością i uczynnością. W Nettuno koło Rzymu poniosła śmierć męczeńską w obronie swej czci i tam została pogrzebana. W 1929 r. zachowane od zniszczenia ciało męczennicy złożono w kościele pw. Matki Bożej Łaskawej w Nettuno; obecnie spoczywa ono w kryształowej trumnie w kaplicy w Nettuno w Italii. Do grobu pielgrzymuje rocznie ponad milion pątników.

ŚW. MARIA MAGDALENA (I W.)

Według tradycji, pochodziła z Magdali; jest utożsamiana z jawnogrzesznicą, która nawróciła się po spotkaniu z Jezusem (Łk 7, 36-50), z kobietą, z której Jezus wyrzucił siedem złych duchów (por. Łk 8,2; Mk 16,9), oraz z tą, która obmyła nogi Jezusa wonnymi olejkami (J 11, 2). Należała do kobiet towarzyszących Jezusowi w Jego ziemskiej wędrówce aż do śmierci Jezusa na Golgocie (por. Mk 15, 40; Mt 27, 56; J 19, 25); była wśród niewiast, które idąc namaścić ciało Jezusa, zastały pusty grób (por. J 20, 1). Rozmawiała ze Zmartwychwstałym, którego początkowo uznała za ogrodnika (por. J 20, 15). Jako pierwsza przyniosła apostołom wiadomość, że Jezus zmartwychwstał (por. Mk 16, 10; J 20, 18). Nie ma wiarygodnych przekazów na temat dalszych losów Marii Magdaleny. W IV w. pielgrzymowano do jej grobu w Efezie. Podobno cesarz Leon Filozof /886-912/ w 899 r. przewiózł jej relikwie do Konstantynopola, a w XIII w. na teren Francji, gdzie z czasem trafiły do Vezalay.

Inna tradycja głosi, że Maria Magdalena przybyła wraz z Łazarzem do brzegów Marsylii. Zamieszkała w pustelni zwanej obecnie La Saint-Baume, gdzie

oddawała się pokucie. Tam też miała być pochowana. W 745 r. jej relikwie przewieziono do Vezalay. Obecnie w grocie w La Saint-Baume, gdzie mieszkała, znajduje się sanktuarium św. Marii Magdaleny, a kapiąca ze skał woda, nazywana łzami Marii Magdaleny, ma cudowną moc. W sanktuarium Marii Magdaleny u stóp wzgórza przechowywana jest czaszka świętej.

ŚW. MARCELI I (III/IV W.)

Papież w latach 308-309. Kategorycznie odmawiał przyjęcia na powrót do Kościoła tych odstępców, którzy nie chcieli poddać się przepisanej pokucie. Uważany za męczennika, bowiem zmarł na wygnaniu na skutek skrajnych warunków, w jakich przyszło mu przebywać. Po śmierci ciało Marcelego sprowadzono do Rzymu i pogrzebano na cmentarzu Pryscylli przy via Salaria. Do grobu z czasem zaczęły ściągać pielgrzymki wiernych. Dlatego relikwie Marcelego przeniesiono do kościoła mu poświęconego i umieszczono w ołtarzu. Cząstki relikwii świętego papieża można odnaleźć także we Francji — w Cluny, Namurs i Mons.

ŚW.ŚW. MARCELIN I PIOTR (II/III W.)

Marcelin był kapłanem, zaś Piotr miał święcenia niższe. Obaj ponieśli śmierć męczeńską ok. 304 r. Pojmani w czasie prześladowania, zostali skazani na śmierć. Nakazano im wykopać sobie groby, następnie obu ścięto. Ciała świętych odnalazły chrześcijanki Lucylla i Firmina i pogrzebały przy via Labicana, obok grobu św. Tyburcjusza. Cesarz Konstantyn /306-337/ nakazał wybudowanie na miejscu ich pochówku kościoła (w którym została później pochowana także jego matka, św. Helena). Prawdopodobnie w 1254 r., decyzją papieża Aleksandra IV /1254-1261/, relikwie obu świętych przeniesiono do pobliskiego kościoła z IV w., który po translacji im poświęcono. Część relikwii znalazła się w opactwie Seiligenstadt (Niemcy), gdzie dedykowano im świątynię klasztorną. Inna część relikwii znajduje się w katedrze pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Cremonie (Włochy), w sarkofagu znajdującym się w transepcie świątyni. Czaszkę św. Piotra przechowywano natomiast w opactwie św. Dionizego w Paryżu. W 1794 r. zarówno relikwie, jak i relikwiarz uległy zniszczeniu.

ŚW. MATEUSZ (I W.)

Apostoł i ewangelista; pochodził z Kafarnaum, gdzie był celnikiem. Według tradycji, głosił chrześcijaństwo na terenie Etiopii i tam miał ponieść śmierć męczeńską. W V w. relikwie Mateusza przechowywane były w Velia w Kampanii (Włochy). W 1080 r. odkrył je w Palermo św. Alfan (ok. 1015-1085) i przeniósł do katedry w Salerno. Corocznie, 21 września, organizowane są w Salerno obchody ku czci św. Mateusza, w których głównym punktem jest uroczysta procesja z jego relikwiami.

ŚW. MATRONA (MADRONA) Z BARCELONY (II/III W.)

Męczennica pierwszych wieków. Pogrzebano ją w rodzinnych Salonikach, gdzie oddawano jej cześć. Jej relikwie zaginęły na początku VIII w. Odnalezione w 892 r., chciano złożyć w Marsylii, jednak statek, na którym się znajdowały, nie mógł wpłynąć do portu i niejako sam skierował się do portu w Barcelonie. Uznano to za znak i złożono relikwie świętej w kaplicy na wzgórzu Montjuic. Niebawem powstała tam kaplica ku czci świętej, a następnie wzniesiono obok kościół i klasztor. Wielokroć w czasie zagrożenia miasta wyruszały stamtąd procesje z relikwiami świętej patronki. Ostatnia taka procesja odbyła się w

1651 r. W XVIII w. klasztor i kościół uległy zniszczeniu, a relikwie przeniesiono do katedry pw. św. Eulalii. Równocześnie kapucyni rozpoczęli w centrum miasta budowę kościoła pw. św. Matrony, do którego z czasem przeniesiono jej relikwie. Świątynia uległa zniszczeniu w 1853 r. Ocalałe relikwie umieszczono w kościele pw. św. Michała. Gdy i ten kościół uległ zniszczeniu, relikwie trafiły na powrót do kościoła na wzgórzu Montjuic.

ŚW. MAUR (511-583)

Benedyktyn, uczeń św. Benedykta (480-547), opat w Saint-Maur-sur-Loire, gdzie został pogrzebany. Jego doczesne szczątki odnaleziono w 845 r. W obawie przed najeźdźcami relikwie wywieziono do Burgundii i umieszczono w jednym z zamków nad Saoną. 24 lata później zostały przeniesione do klasztoru św. Piotra z Fory pod Paryżem. W 1137 r. kościół, w którym były przechowywane, z uwagi na liczne pielgrzymki i cuda przy grobie świętego, przemianowano — dedykowano go św. Maurowi. Klasztor i kościół zamknięto w 1535 r., a relikwie przeniesiono do opactwa Saint-Germaine-de-Pres w Paryżu. Część relikwii przekazano do innych świątyń. Relikwie z opactwa Saint-Germaine-de-Pres

zniszczono w czasie rewolucji francuskiej (1789-1799).

Znaczne partykuły relikwii św. Maura znajdowały się w Kolonii (były to prawdopodobnie relikwie czaszki) oraz w opactwach Susa w Piemoncie i Monte Cassiono (relikwie ręki). Relikwie ręki miały się znajdować także w kościele pw. św. Jana w Buterze na Sycylii. Według tradycji, Karol IV /1355-1378/ przekazał do Pragi relikwiarz z żebrem Maura. Relikwie świętego można było nawiedzić także w północnej Francja w Bavay i w katedrze Notre Dame w Cambrai.

W X w. część relikwii znajdujących się w Cambrai przeznaczono do kościoła pw. św. Jana w opactwie we Florennes (Belgia). Oprawiono je w kunsztowny, srebrny pozłacany relikwiarz ozdobiony 200 drogimi kamieniami. Po rewolucji francuskiej (1789-1799), prawdopodobnie w 1803 r., relikwie wraz z relikwiarzem zakupił książę Alfréd de Beaufort-Spontin i przewiózł do rodowego pałacu w Bečov (Beczów) koło Karlowych Var (Czechy). W 1945 r. relikwiarz ukryto pod podłogą kaplicy pałacowej. Odnaleziony został w 1985 r. Obecnie jest w pałacu wystawiany dla zwiedzających.

ŚW. MAURYCY (III W.)

Według tradycji, był oficerem legii tebańskiej. Gdy odmówił złożenia ofiar bożkom, został zamordowany wraz z poddanymi mu żołnierzami w Agaunum. W miejscu pochówku wzniesiono niewielką kaplicę, a z czasem miejsce to stało się celem tak licznych pielgrzymek, że wokół kościółka powstało miasto — Saint-Maurice. W 961 r. relikwie przeniesiono do Ratyzbony, a stamtąd do Magdeburga.

Relikwią związaną ze świętym jest także tak zwana włócznia św. Maurycego. Zgodnie z podaniami, w jej grocie miał być umieszczony gwóźdź, którym Jezus został przybity do krzyża. W VI w. włócznia była w posiadaniu władcy Burgundii. W 926 r. przeszła w ręce cesarzy niemieckich i stała się jednym z insygniów władzy cesarskiej. W XIV w. włócznię przekazano do kościoła pw. Świętego Ducha w Norymberdze; znalazła ona miejsce w ołtarzu głównym. W każdy drugi piątek po Wielkanocy odbywały się uroczystości zwane Świętem Włóczni Pańskiej. W czasie wojen napoleońskich wywieziono ją do wiedeńskiego skarbca Habsburgów, gdzie przechowywana jest do dziś. Kopię włóczni, wraz z

fragmentem gwoździa, cesarz Otton III /996-1002/ ofiarował w czasie zjazdu gnieźnieńskiego (1000) Bolesławowi Chrobremu (967-1025).

ŚW. MEDARD Z NOYON (456-545)

Pikardyjczyk, pochodził z Salancy (Francja), biskup Noyon (od 530) i Tournau (od 532). Zmarł w Noyon, pochowany w kaplicy w Crouy po murami miejskimi Soissons. Wokół jego grobu powstało z czasem opactwo Saint-Medard, które zniszczyli rewolucjoniści w 1791 r. Niewielkie cząstki uratowanych relikwii przewieziono do kościoła pw. św. Medarda w Paryżu.

Na ziemiach polskich miejscem kultu świętego jest świątynia pw. św. Medarda w Potępie na Śląsku.

ŚW. MEINARD (ZM. OK. 1196)

Prowadził ewangelizację i misje na terenie dzisiejszej Łotwy; biskup. Został pochowany w kościele w Lkšķile. W 1226 r. z inicjatywy bpa Alberta szczątki Meinarda przewieziono do katedry pw. Najświętszej Maryi Panny Wniebowziętej w Rydze. Według relacji z 1747 r., spoczywające w sarkofagu ciało świętego nie uległo rozkładowi. Zabrano

wówczas z grobu relikwie: palec i fragment odzieży, które przeznaczono do relikwiarzy.

ŚW. MIKOŁAJ (OK. 260-342 LUB 352)

Pochodził z Patras (Grecja), biskup Myry (od 300 r.), gdzie został pogrzebany. Niemal od początku do grobu Mikołaja zaczęły podążać pielgrzymki, a on sam stał się jednym z bardziej znanych świętych i otaczanych kultem we wszystkich kościołach i obrządkach chrześcijańskich. W 1087 r. Myra dostała się pod panowanie Saracenów, co skutecznie uniemożliwiło pielgrzymowanie go grobu św. Mikołaja. Wówczas mieszkańcy Bari zdecydowali się na wykradzenie doczesnych szczątków świętego. Po przewiezieniu relikwii na teren dzisiejszej Italii, ciało świętego zostało złożone w kościele przy klasztorze Benedyktynów w Bari, a niedługo potem przeniesiono je do świątyni dedykowanej św. Eustracjuszowi. Przystąpiono równocześnie do wznoszenia w Bari okazałej świątyni, którą miano dedykować świętemu. Kryptę tej świątyni poświęcono w 1089 r. Do niej przeniesiono uroczyście relikwie Mikołaja. Konsekracja bazyliki nastąpiła ponad sto lat później.

Na szczególną uwagę zasługuje niecodzienne zjawisko związane z relikwiami. Otóż już w sarkofagu

w Myrze z kości świętego wydobywała się ciecz nazwana „manną św. Mikołaja”. Ciecz ta wydobywa się do dnia dzisiejszego. Rokrocznie, 9 maja, celebrans w obecności tłumów wiernych otwiera sarkofag i nabiera dwie lub trzy ampułki manny, by następnie rozlać ją i rozdać wiernym. Badania chemiczne wykazały, że owa gęsta oleista ciecz jest czystą wodą (H_2O). Sposób jej powstawania do dziś nie został wiarygodnie wyjaśniony. W księdze cudów przechowywanej w bazylice można przeczytać o wielu cudach, które się dokonały po spożyciu manny.

Należy zaznaczyć, że największe obchody ku czci św. Mikołaja w Bari rozpoczynają się 7 maja (w rocznicę przeniesienia relikwii). Odbywają się wówczas inscenizacje przeniesienia relikwii oraz liczne procesje, między innymi (8 maja) słynna procesja łodzi, statków i wszelkich jednostek pływających. Na jednej z nich (wybranej losowo) umieszczana jest figura świętego. Następnego dnia (9 maja) wierni gromadzą się w bazylice na nabożeństwach i wieczornym wydobywaniu manny.

Trzeba dodać, że osobliwą relikwią jest pusty grób świętego w Mirze.

W Polsce znanym sanktuarium św. Mikołaja jest kościół w Pierśćcu koło Skoczowa, gdzie przechowywane są relikwie świętego. Cząstkę relikwii przywiózł z Bari w 1963 r. kard. Bolesław Kominek (1903-1974). W sanktuarium tym znajduje się także słynąca cudami figurka świętego, od XVI w. otaczana kultem.

ŚW. MIKOŁAJ Z FLÜE [BRUDER KLAUS] (1417-1487)

Pochodził w terenu dzisiejszej Szwajcarii. Po zakończeniu długoletniej służby wojskowej opuścił rodzinę (żonę Dorotę i dziesięcioro dzieci) i pędził życie pustelnicze. Pochowany w Sachseln. Do połowy XX w. jego relikwie oprawione, w wystawny relikwiarz, znajdowały się w ołtarzu głównym. W latach 70. umieszczono je w prostym sarkofagu pod mensą ołtarzową.

ŚW. MONIKA (OK. 332-387)

Matka św. Augustyna. Zmarła w Ostii, gdzie jej doczesne szczątki odbierały kult przez ok. 1040 lat na cmentarzu miejskim; później jej ciało przeniesiono do kościoła pw. św. Aurea. W 1430 r. relikwie świętej przeniesiono do Rzymu i umieszczono w kaplicy pw.

św. Tryfona. Według przekazów, przeniesieniu temu towarzyszyło wiele cudów. W 1566 r. relikwie wyjęto ze znajdującego się pod ołtarzem marmurowego sarkofagu (ufundowanego w 1455 r.) i umieszczono w sarkofagu przyściennym.

ŚW. OLAF II HARALDSSON (995-1030)

Król Norwegii od 1015 r; przyczynił się do umocnienia chrześcijaństwa w swym kraju. Poległ w bitwie pod Stiklestad, pochowany w kościele w Nidaros. Uznany za męczennika. W mieście tym w 1070 r. wzniesiono sanktuarium, do którego przeniesiono relikwie świętego. W 1584 r., w obawie przed zbezczeszczeniem ich przez luteran, ukryto je i do tej pory nie zostały odnalezione.

ŚW. OLIWER PLUNKETT (1625-1681)

Jezuita, biskup Armagh, prymas Irlandii, obrońca Kościoła katolickiego w Irlandii. Skazany na śmierć za rzekomą zdradę państwa. Powieszony i poćwiartowany w Tyburn; ciało pogrzebano na pobliskim cmentarzu w dwóch cynowych skrzyniach. W 1685 r. doczesne szczątki świętego wykradziono i przeniesiono do klasztoru Benedyktynów w Lamspringe (Niemcy). Głowa świętego została

ofiarowana przyjacielowi męczennika, kard. Philipowi Thomasowi Howardowi of Norfolk (zm. 1694), przebywającemu w Rzymie, skąd została przewieziona do Armagh i dalej (w 1921) do kościoła pw. św. Piotra przy klasztorze Dominikanów w Drogheda. Jest przechowywana w ozdobnym złotym relikwiarzu. Relikwie świętego znajdują się też, od 1883 r., w opactwie Downside (Anglia) oraz w kościele w Oldcastle.

ŚW. ORANNA (V/VI W.)

Córka króla iroszkockiego, misjonarka; zmarła w opinii świętości w okolicach Saary (Niemcy). Pochowana została niedaleko Berus, a nad jej grobem wzniesiono kaplicę. W 1480 r., z inicjatywy norbertanów propagujących kult świętej, jej relikwie (ubrane w nowe szaty) złożono w nowym sarkofagu i przeniesiono do kościoła pw. św. Marcina w Berus. Kaplica zaś popadła w ruinę; odbudowano ją w 1814 r. W czasie II wojny światowej relikwie przewieziono do Lebach, a następnie do kościoła pw. św. Ludwika w Saarlouis. Po wojnie odbudowano kaplicę nad pierwotnym grobem świętej (tzw. Orannkapelle), korzystając z zachowanej dokumentacji. W 1969 r. umieszczono w niej relikwie.

ŚW. PANKRACY (OK. 286-OK. 304)

Urodził się prawdopodobnie na terenie Frygii; według tradycji, był sierotą. W Rzymie przyjął chrzest i tam poniósł śmierć męczeńską. Także tradycja podaje, że pewna pobożna niewiasta odnalazła jego ciało i pochowała w katakumbach przy via Aurelia. W V w. wybudowano w tym miejscu kościół, przy którym w XVII w. osiedlili się karmelici. Relikwiarz głowy świętego znajduje się obecnie w bazylice pw. św. Pankracego w Rzymie. Znaczne partykuły relikwii można znaleźć w Anglii oraz w Polsce; przechowywane były m.in. w katedrze wawelskiej, w kościele pw. św. Barbary w Krakowie oraz w kościołach w Szreńsku i w Cieksynie.

ŚW. PATRYK (OK. 385-OK. 461)

Urodził się w Brytanii. W młodości został uprowadzony przez piratów do Irlandii, gdzie pracował jako pasterz owiec. Gdy odzyskał wolność, został duchownym, później biskupem i wędrownym misjonarzem. Organizator Kościoła w Irlandii. Pogrzebany na cmentarzu w Downpatrick w Irlandii Północnej. Relikwiarz z jego żuchwą znajduje się w kościele pw. św. Kolmana i św. Patryka w Derriaghy,

natomiast relikwiarz z zębem znajduje się w Muzeum Narodowym w Dublinie.

Istnieje wiele przedmiotów, które należały do świętego. Po jego śmierci wierni ze czcią je przechowywali. Zachował się dzwonek, którym Patryk rozpraszał złe moce. Przyjmuje się, że zwyczaj dzwonienia ma Msze pochodzi właśnie od niego. Łoże i kamień, na których miał odpoczywać, znajdują się w Croagh Patrick (Irlandia). Zachowała się także laska, którą miał otrzymać od Chrystusa. Święty nakreślił nią na ziemi krąg; wówczas ziemia się otwarła i ukazało się wejście do czyśćca — tzw. czyściec św. Patryka na wyspie Station Island położonej na jeziorze Laugh Derg; jest to studnia, do której wchodzili na polecenie świętego wierni, by oczyścić się od kar za popełnione grzechy. Ci, którzy z niej wyszli, byli uwolnieni od kar. Nad studnią wzniesiono bazylikę, którą zburzyli w 1632 r. anglikanie. Studnia jest miejscem nieustannych pielgrzymek. Pastorał świętego zniszczono podczas reformacji — został on publicznie spalony w Dublinie. Ewangeliarz, który należał do św. Patryka, jest obecnie przechowywany w Irlandzkiej Akademii Królewskiej.

ŚW. PAULA RZYMIANKA (347-OK. 404)

Urodziła się w Rzymie jako córka patrycjusza, należała do osób bliskich św. Hieronimowi (347-420). Po śmierci męża wraz z córką Eustochią udała się do Betlejem, gdzie kierowała ascetyczną wspólnotą kobiet oraz prowadziła hospicjum dla pielgrzymów. Została pogrzebana opodal Groty Narodzenia. Obecnie jej relikwie znajdują się w skarbcu katedry w Sens (Francja).

ŚW. PAULIN Z NOLI (355-431)

Pochodził z rodu senatorskiego. Po śmierci syna rozpoczął wraz z żoną życie ascetyczne, poświęcając się działalności apostolskiej. Gdy Paulin został kapłanem, przeniósł się do Italii. W Noli założył klasztor, a z czasem został tam obrany biskupem. Pochowano go w bazylice w Noli. Została ona zniszczona w V w. w czasie najazdu Wandalów. Relikwie Paulina przeniesiono do Benewentu, a stamtąd w XI w. — do kościoła pw. św. Bartłomieja w Rzymie. Obecnie można je nawiedzić w Suterze na Sycylii; są przechowywane, w ozdobnym sarkofagu, w kościele dedykowanym świętemu.

ŚW. PAWEŁ APOSTOŁ (OK. 10-OK. 67)

Pochodził z rodziny żydowskiej, był obywatelem rzymskim. Początkowo gorliwy faryzeusz i prześladowca chrześcijan; po nawróceniu (Dz 9, 1-19) i przyjęciu chrztu stał się głosicielem Dobrej Nowiny. Zginął ścięty mieczem w Rzymie, a jego ciało zabrała chrześcijanka rzymska Lucyna, która pogrzebała je w swojej posiadłości. Obecnie znajduje się w tym miejscu bazylika św. Pawła za Murami. Za panowania cesarza Waleriana /253-260/ wybuchły prześladowania chrześcijan. Starano się wówczas zniszczyć także cmentarze chrześcijańskie. Członkowie gminy chrześcijańskiej z Rzymu przenieśli więc relikwie świętego (prawdopodobnie czaszkę) i umieścili je na cmentarzu przy via Appia. Po ustaniu prześladowań, za panowania Konstantyna Wielkiego /306-337/, relikwie prześladowań, na pierwotne miejsce, a z czasem zbudowano wspomnianą bazylikę św. Pawła za Murami. Obecnie czaszka świętego znajduje się w bazylice św. Jana na Lateranie, gdzie przeniesiono ją we wczesnych wiekach średnich. W 1370 r. papież Urban V /1362-1370/ dokonał uroczystego przeniesienia czaszek św. Piotra i św. Pawła do ufundowanego przez siebie cyborium w ołtarzu głównym tej świątyni.

Kolumna, przy której został ścięty Paweł, znajduje się w kościele pw. św. Pawła w opactwie *Tre Fontane* w Rzymie, wzniesionym na miejscu męczeńskiej śmierci apostoła.

ŚW. PAWEŁ PUSTELNIK [PAWEŁ Z TEB] (228-341)

Urodził się w Tebach, pustelnik. Pogrzebany nieopodal swojej pustelni — według tradycji, w grobie wykopanym przez lwy — przez opata Antoniego (251-356), gdzie z czasem wzniesiono koptyjski monastyr pw. św. Pawła — według tradycji, z fundacji cesarza Justyniana I /527-565/. Relikwie świętego miały być w XII w. przewiezione do Konstantynopola. W 1240 r. krzyżowcy wywieźli je do Wenecji, a stamtąd przewieziono je, w 1381 r., do Budy. Relikwia głowy św. Pawła, którą otrzymał Karol IV Luksemburski (1316-1378), przechowywana była w kaplicy zamkowej w Karlsteinie, skąd Ludwik Węgierski (1326-1382) przewiózł ją do Budy. Relikwie te spłonęły w czasie najazdu wojsk tureckich w 1526 r.

W Polsce święty czczony jest zwłaszcza w Zakonie Paulinów. W każdym klasztorze znajduje się jego relikwiarz, który szczególną czcią otaczany jest w okresie nowenny (zwanej pawełkami)

poprzedzającej patronalną uroczystość świętego; podczas kolejnych nabożeństw wystawiane są jego relikwie, a w ostatnim dniu nowenny podawane są wiernym do ucałowania.

ŚW. PAWEŁ Z KONSTANTYNOPOLA (ZM. 350)

Biskup Konstantynopola. Poniósł śmierć męczeńską z rąk Arian. Cesarz Teodozjusz nakazał umieszczenie relikwii świętego w kościele pw. św. Pawła w Konstantynopolu. W 1236 r. ich część przekazano do kościoła pw. św. Wawrzyńca w Wenecji. Opiekę nad sanktuarium sprawował Zakon Minimów, który w 1810 r. uległ rozwiązaniu. Kościół z relikwiami świętego przechodził z rąk do rąk, aż w 1920 r. został dekonsekrowany. Przechowywane w nim relikwie zaginęły.

ŚW. PEREGRYN LAZIOSI (OK. 1322-OK. 1402)

Urodził się w Forli; serwita, pustelnik. Został pochowany w kościele pw. św. Agnieszki w Forli. Po beatyfikacji w 1609 r. szczątki świętego przeniesiono do wybudowanej przez serwitów kaplicy ku jego czci. Z czasem wzniesiono na tym miejscu sanktuarium dedykowane świętemu. Relikwie, ukryte w woskowej figurze ubranej w habit serwity, zostały umieszczone

w przeszklonej trumnie; znajdują się w bocznym ołtarzu.

ŚW.ŚW. PERPETUA I FELICYTA (ZM. 203)

Bogata niewiasta z północnej Afryki i jej służąca. Zginęły śmiercią męczeńską w amfiteatrze w Kartaginie i zostały pogrzebane w pobliżu. Nad ich grobem wzniesiono bazylikę wczesnochrześcijańską. W VII w. kościół został zniszczony przez muzułmanów. Uważano, że relikwie zaginęły, niemniej okazało się, że już w 439 r., podczas inwazji Wandalów, wywieziono je do Rzymu, skąd w 843 r. trafiły do opactwa w Saint-Georges-sur-la-Prée, a po złupieniu klasztoru przez Normanów translokowano je, w 903 r., do katedry Notre Dame w Vierzon (Francja). Relikwie św. Perpetuy znajdują się w figurze złożonej pod mensą ołtarzową. Relikwie świętych przechowywane były także w opactwach Dore-en-Berry i Beaulieu.

ŚW. PETRONELA (I W.)

Uważana za córkę (zob.) św. Piotra Apostoła (zm. ok. 64/67); jej grób znajduje się w bazylice św. Piotra w Rzymie. Pierwotnie relikwie świętej znajdowały się w katakumbach Domicyli w pobliżu via Appia; w 757

r. zostały przeniesione do bazyliki na Watykanie (pierwotnej bazyliki). Po przebudowie bazyliki jej relikwie umieszczono w nawie bocznej, opodal transeptu. Rokrocznie w dzień wspomnienia św. Petroneli jest tam sprawowana Msza w intencji Francji i Francuzów.

ŚW. PIO [OJCIEC PIO] (1887-1968)

Urodził się w Pietrelcina (Włochy), kapucyn. Podczas jednego z mistycznych przeżyć (1918) otrzymał widoczne stygmaty, które nosił 50 lat. Zasłynął jako spowiednik i kierownik duchowy. Z jego inicjatywy wzniesiono w San Giovanni Rotondo szpital zwany Domem Ulgi w Cierpieniu. Pochowany w marmurowym sarkofagu w podziemiach świątyni pw. Matki Bożej Łaskawej. Krypta stała się celem peregrynacji milionów pielgrzymów, w tym papieża Jana Pawła II /1978-2005/. Wbrew zwyczajom, grobu Ojca Pio nie otwarto ani przed beatyfikacją, ani przed kanonizacją. Dopiero w 2008 r. dokonano elewacji ciała świętego. Okresowo było ono udostepnione do publicznego kultu wiernych. Obecnie jest umieszczone w zamkniętej srebrnej trumnie w nowej świątyni wzniesionej na cześć świętego.

Już po śmierci Ojca Pio rozpowszechniano fragmenty używanych przez niego przedmiotów, które po beatyfikacji trafiły do relikwiarzy. Były to m.in. fragmenty korporału, bandaży oraz mitenek (rękawiczek), habitu, szat liturgicznych używanych przez stygmatyka. Są w posiadaniu wielu świątyń oraz osób prywatnych.

Osobliwą relikwią jest różaniec świętego, którym błogosławiono wiernych przy furcie klasztornej. W klasztorze San Giovanni Rotondo zachowało się wiele przedmiotów związanych bezpośrednio ze stygmatykiem. Można je oglądać w dostępnej dla wiernych części konwentu.

Warto dodać, że w ostatniej dekadzie do San Giovanni Rotondo przybywa corocznie 9 mln pielgrzymów.

ŚW. PIOTR APOSTOŁ (ZM. 64 LUB 67)

Urodził się w Betsaidzie Galilejskiej, brat św. Andrzeja. Apostoł, pierwszy następca Chrystusa. Zmarł śmiercią męczeńską w Rzymie za panowania cesarza Nerona /54-68/. Pochowany na cmentarzu na wzgórzu watykańskim. Pierwszy jego grób, ze względu na niewielkie fundusze gminy

chrześcijańskiej, został przykryty jedynie sześcioma dachówkami, zamiast płytą kamienną. W 160 r. grób otoczono murem i wzniesiono nagrobek. Za panowania cesarza Waleriana /253-260/ wybuchły prześladowania chrześcijan. Starano się zniszczyć między innymi cmentarze chrześcijańskie. Po ustaniu prześladowań, za panowania Konstantyna Wielkiego /306-337/, relikwie przeniesiono na ich pierwotne miejsce, gdzie z czasem powstała bazylika św. Piotra na Watykanie. Po 1505 r. na miejscu częściowo zburzonej bazyliki wzniesiono, z polecenia papieża Juliusza II /1503-1513/, nową świątynię. Podczas prac rozpoczętych pod bazyliką po pochówku Piusa XI /1929-1939/ — miały one na celu przygotowanie nowych miejsc pochówku — natrafiono na mauzoleum z II w., kryjące prosty grób z czerwonej cegły, w którym złożono ciało dorosłego mężczyzny. Na ścianie widniał grecki napis „Piotr jest tutaj” oraz liczne teksty modlitewne. Wokół grobu znajdowały się inne miejsca pochówku. Po kolejnych identyfikacjach, prowadzonych m.in. przez prof. Margheritę Guarducci, w 1963 r. stwierdzono, że wydobyte w 1942 r. owinięte w purpurę szczątki należą do św.

Piotra. W 1968 r. zostały one powtórnie złożone w grobie, w którym je znaleziono.

Obecnie czaszka świętego znajduje się w bazylice św. Jana na Lateranie, gdzie została przeniesiona we wczesnych wiekach średnich. W 1370 r. papież Urban V /1362-1370/ dokonał uroczystego przeniesienia czaszek św. Piotra i św. Pawła do ufundowanego przez siebie cyborium w ołtarzu głównym tej świątyni.

Ze świętym Piotrem związane są też inne przedmioty i miejsca. W Kafarnaum znajduje się dom, w którym — według tradycji — święty mieszkał. Warto wspomnieć też o łańcuchach św. Piotra. Według tradycji, cesarzowa Licynia Eudoksja (V w.) podczas swej pielgrzymki do Jerozolimy w 438 r. otrzymała od nieznanego mieszkańca (Żyda) łańcuchy, którymi był skrępowany św. Piotr Apostoł z polecenia króla Agrypy (zm. 44). Według jednej z legend, pęta (łańcuchy) przechowywali potomkowie setnika, który przyjął chrzest po cudownym uwolnieniu apostoła z więzienia w Jerozolimie. Na początku IV w. złożono je w jednym z jerozolimskich kościołów. Cesarzowej Licynii Eudoksji przekazał owe łańcuchy patriarcha Juwenalis. Eudoksja jeden

łańcuch pozostawiła w Konstantynopolu, a drugi zabrała do Rzymu. Według tradycji, papież porównał je z innymi łańcuchami św. Piotra, pochodzącymi z więzienia mamertyńskiego. W chwili porównywania miały się one cudownie połączyć, co przedstawia malowidło na suficie rzymskiej bazyliki św. Piotra w Okowach. Obecnie łańcuchy te przechowywane są w złotej przeszklonej urnie w ołtarzu głównym bazyliki św. Piotra w Okowach (basilica San Pietro in Vincoli), na wzgórzu eskwilińskim w Rzymie. Corocznie 1 sierpnia (w ten dzień Apostoł miał być cudownie uwolniony z więzienia — zob. Dz 12, 1-17; według innego podania, w tym dniu cesarzowa Eudoksja przywiozła łańcuch do Rzymu) ukazywane są wiernym podczas uroczystego nabożeństwa.

Dwa ogniwa łańcucha oraz włos z brody świętego znajdują się w skarbcu katedry pw. św. Piotra w Trewirze (Niemcy). Umieszczone są w relikwiarzu Egberta.

ŚW. PIOTR CHANEL (1803-1841)

Kapłan diecezjalny, później marysta, misjonarz na wyspach Pacyfiku; poniósł śmierć męczeńską na wyspie Futuna. Potajemnie został pochowany przez pobożne niewiasty. W 1849 r. doczesne szczątki

świętego wywieziono do Francji. Relikwiarz z żebrem przechowywany jest w kaplicy seminarium w Auckland. W 1977 r. relikwie świętego przesłano do Futuny, gdzie prowadził on misje i poniósł śmierć. W 1985 r. przesłano na wyspę Futuna także relikwie czaszki świętego, przechowywane wcześniej w Rzymie.

ŚW. PIOTR KLAWER (1580-1654)

Z pochodzenia Katalończyk, jezuita, misjonarz w Ameryce Łacińskiej. Duszpasterz czarnoskórych niewolników. Zmarł zarażony dżumą. Jego relikwie złożone są w przeszklonej trumnie, znajdującej się poniżej mensy ołtarzowej w kościele pw. św. Piotra Klawera w Cartagenie (Kolumbia). W celi świętego znajduje się przeszklona trumna z jego woskową figurą, zawierającą partykułę relikwii, oraz używane przez niego sprzęty liturgiczne. Zachowało się również łóżko, na którym święty zmarł.

ŚW. PIOTR NOLASCO (OK. 1189-1256)

Katalończyk, założyciel Zakonu Najświętszej Maryi Panny Miłosierdzia od Wykupu Niewolników (mercedariuszy). Zmarł w Barcelonie, gdzie został pochowany w kościele Beatae Mariae Virginis de

Mercede. Jego kult uległ zapomnieniu, ale odrodził się w 1788 r., kiedy to król Hiszpanii Karol III /1759-1788/ odnalazł szczątki świętego, ubrane w rycerską zbroję, a przy nich napis „To jest Piotr Nolasco”.

ŚW. PIUS X (1835-1914)

Kapłan, członek III Zakonu św. Franciszka, kanclerz kurii, biskup Mantui, patriarcha Wenecji, kardynał. Od 1903 r. papież. Zmodyfikował brewiarz i kalendarz świąt kościelnych. Jego ciało znajduje się w bazylice św. Piotra w Rzymie, w ołtarzu Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny, w przeszklonej pozłacanej trumnie. Ubrane jest w pontyfikalne szaty papieskie; twarz i dłonie zostały pokryte srebrem.

ŚW. PROTAZY

Patrz: św.św. Gerwazy i Protazy

ŚW. RADEGUNDA (OK. 520-587)

Córka Berthachara — króla Turyngii. Została uprowadzona, a następnie poślubiona przez Chlotara (zm. 561) — króla Neustrii. Gdy mąż zabił jej młodszego brata, usunęła się z dworu. Została diakonisą i zamieszkała w ufundowanym przez siebie klasztorze w Poitiers. Po śmierci została pochowana w Poitiers; jej ciało nie uległo rozkładowi. W 1562 r.

hugenoci włamali się do sanktuarium i spalili część relikwii w świętej. Profanacji dokonano także podczas rewolucji francuskiej (1789-1799). Zachowane fragmenty zostały złożone do kamiennego sarkofagu, w romańskiej krypcie. W 1987 r. miała miejsce ostatnia rekognicja.

ŚW. REGINA (ZM. OK. 286/300)

Męczennica pierwszych wieków. Od 827 r. relikwie świętej przechowywane były w burgundzkim opactwie Flavigny-sur-Ozerain, w krypcie jej dedykowanej. Relikwiarze ze znacznymi partykułami można odnaleźć także w kościele pw. św. Reginy w Drensteinfurcie (Niemcy). W mieście Alice-Saint-Reine (prawdopodobnie rodzinne miasto świętej) od wieków bije źródło, którego woda ma mieć cudowne właściwości lecznicze, zwłaszcza w chorobach skórnych. W mieście tym w dzień liturgicznego wspomnienia świętej (7 września) wystawia się inscenizacje ukazujące życie Reginy. W tym samym dniu w Dijon (Francja) urządzane są procesje ku jej czci.

ŚW. REMIGIUSZ Z REIMS (440-533)

Pochodził z zamożnej rodziny, w młodości zdobył gruntowne wykształcenie. W 458 r. został biskupem Reims. Był bliskim współpracownikiem elit rządzących. Znacznie się przyczynił do chrystianizacji ziem francuskich. Po śmierci został pochowany w kościele pw. św. Krzysztofa w Reims. Abp Sonnancjusz /614-631/ nakazał przeniesienie doczesnych szczątków świętego do katedry, zaś abp Hincmar /843-882/ — w trosce o ich zabezpieczenie przed Wikingami — do Epernay. Na początku X w. relikwie wróciły do Reims i zostały umieszczone w bazylice pw. św. Remigisza. Kaplica grobowa świętego został zniszczona w czasie rewolucji francuskiej (1789-1799). W 1793 r. relikwie Remigiusza wyrzucono do dołu z gruzem. Zostały potajemnie stamtąd zabrane i ukryte w bibliotece klasztornej minimów. W 1803 r. ponownie powróciły do bazyliki.

ŚW. RESTYTUTA (ZM. OK. 300)

Pochodziła z Kartaginy; męczennica pierwszych wieków. Po licznych torturach włożono ją do łodzi nasączonej żywicą i podpalono. Ogień strawił jednak jej oprawców, a ona sama zmarła od ran. Ciało niesione prądem dopłynęło do brzegów wyspy

Aenaria (obecnie Ischia), w pobliżu Neapolu. Tam też pewnej kobiecie objawił się anioł i wskazał jej miejsce spoczynku ciała męczennicy. Restytuta została pochowana u stóp Monte Vico w Lacco Ameno. Z czasem nad jej grobem wzniesiono bazylikę poświęconą jej imieniu. Relikwiarz ma kształt figury z wyobrażeniem świętej trzymającej palmę męczeństwa. W Lacca Ameno rokrocznie odbywa się jedenastodniowa nowenna ku czci św. Restytuty, zakończona procesją z jej relikwiami.

Część relikwii przewieziono w XIII w. do Konstantynopola.

Ku czci świętej wzniesiono w Neapolu — z fundacji cesarza Konstantyna /306-337/ — kościół, który w XIII w. włączono do nowo budowanej katedry. Tam, w kaplicy pw. Matki Bożej, w ozdobnej urnie znajdują się relikwie świętej.

ŚW. RITA (1381-1457)

Pochodziła z Umbrii (Włochy). Po śmierci męża i dzieci wstąpiła do Zakonu Augustianek w Cascia. W 1432 r. otrzymała stygmaty korony cierniowej. Dodatkowym cierpieniem dla Rity był odór rany. Jej grób znajduje się w Cascia we Włoszech, w

dedykowanym jej sanktuarium. Nienaruszone ciało świętej złożono w szklanej trumnie nakrytej pozłacanym baldachimem. Według zachowanych świadectw, jej ciało kilka razy zmieniało pozycję, a oczy otwierały się i zamykały.

Szczególnym miejscem kultu świętej w Polsce jest krakowski klasztor Augustianów.

ŚW. ROCH (1295-1327)

Urodził się w Montpellier (Francja). Zgodnie z tradycją, rozdał swój majątek ubogim i udał się jako pielgrzym do Rzymu. Tam opiekował się chorymi. Sam podupadł na zdrowiu, ale został cudownie uzdrowiony. Zmarł w rodzinnym mieście w więzieniu, gdzie wtrącono go jako podejrzanego o szpiegostwo. Prawdopodobnie w 1372 r. relikwie świętego przeniesiono do Arles, a stamtąd, w 1485 r., do Wenecji, gdzie zostały złożone w kościele wybudowanym ku czci św. Rocha. Przechowywane są w przeszklonym relikwiarzu z leżącą figurą świętego, naturalnej wielkości. W 1575 r. relikwiarz z kością ramienia Rocha przewieziono do Rzymu. W tym samym roku, decyzją papieża Grzegorza XIII /1572-1585/, do Montpellier (Francja) przewieziono fragment laski pielgrzymiej Rocha oraz relikwiarz z

kością piszczelową. Złożono je w kościele dedykowanym świętemu. Sanktuaria św. Rocha znajdują się także w Arles (Francja), St. Roch Berg, Huy (Belgia) oraz w Antwerpii (Belgia). 16 sierpnia w chorwackiej Bibinje odbywają się ku czci tego świętego szczególne uroczystości, podczas których jest mu poświęcane morze. W Polsce miejscem kultu jest białostocka świątynia dedykowana świętemu.

ŚW. ROZALIA (ZM. OK. 1170)

Według tradycji, pochodziła z rodu królewskiego. Żyła w XII w. w okolicach Palermo jako pustelnica. W górach wznoszących się ponad miastem znajduje się sanktuarium urządzone w grocie, w której święta żyła i gdzie odkryto jej zwłoki, u podnóża góry Pellegrino. Rozalia ukazała się wówczas pewnej kobiecie i wyjawiła, gdzie jest jej ciało. Poleciła też, by przenieść jej szczątki do Palermo. W grocie znajduje się też przeszklona tumba, w której widoczna jest woskowa figura świętej z jej relikwiami. Obecnie najważniejszym miejscem kultu św. Rozalii jest katedra pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Palermo, w której znajduje się ołtarz dedykowany świętej, srebrna trumna z jej ciałem oraz bogato zdobiony srebrny relikwiarz z widocznymi jej

partykułami. Wystawiane są one do publicznego kultu trzy razy w roku.

W Polsce znanych jest kilka miejsc kultu świętej. Do najbardziej znanych należy Wrocanka koło Krosna, gdzie nieopodal kaplicy dedykowanej św. Rozalii znajduje „cudowne źródełko”; za najstarsze miejsce kultu tej świętej na ziemiach polskich uważa się jednak kościół pw. św. Barbary w Krakowie.

ŚW. RÓŻA Z VITERBO (OK. 1233-1252)

Urodziła się w Viterbo; tercjarka franciszkańska. Doznała licznych wizji i objawień, posiadała dar prorokowania, który był przyczyną wielu problemów jej rodziny. Pogrzebana w rodzinnym mieście. Po około sześciu latach jej ciało przeniesiono do klasztoru Klarysek (damianitek) i pochowano je — zwyczajem sióstr — bezpośrednio w ziemi, bez trumny. W 1258 r. Róża kilkakrotnie ukazała się we śnie papieżowi Aleksandrowi IV /1492-1503/ i nakazał on w rezultacie ekshumować jej ciało. Okazało się, że nie uległo ono rozkładowi. Złożono je wówczas do szklanej hermetycznej trumny i umieszczono w jednej z kaplic świątyni klasztornej. W 1357 r. kaplica i sarkofag spłonęły, jednak ciało świętej w cudowny sposób ocalało. Obecnie znajduje się w kościele pw.

św. Róży w Viterbo, złożone w pozłacanym sarkofagu. W 1921 r. z ciała zmarłej wyjęto serce. W 2010 r. zespół naukowców pod kierunkiem Ruggera D'Anastasia oraz Gabriela d'Annunzia przeprowadził na nim badania. Stwierdzono, że święta zmarła w wyniku zatoru serca spowodowanego skrzepem krwi.

W Viterbo do dziś są organizowane uroczystości ku czci świętej. Upamiętniają one dzień podniesienia jej relikwii. W przeddzień głównych uroczystości ulicami miasta podąża procesja, w której 100 mężczyzn niesie „maszynę św. Róży". Jest to oświetlona, 30-metrowa spiralna kolumna, ważąca ok. 5 ton. Na jej szczycie stoi figura św. Róży.

ŚW. RÓŻA FILIPINA DUCHESNE (1769-1852)

Urodziła się w Grenoble. Wizytka, misjonarka w Ameryce. W 1792 r. klasztor, w którym przebywała, został zlikwidowany. Przez 10 lat żyła jako osoba świecka, zachowując jednak złożone śluby. Jedna z pierwszych sióstr nowo założonego Zgromadzenia *Sacré-Coeur*. Zmarła w Saint Charles (Missouri, USA), gdzie została pochowana. W 1855 r. miała miejsce ekshumacja jej ciała; wówczas złożono je do świątyni pw. Matki Bożej z Pilar. W 1951 r. relikwie przeniesiono do marmurowego sarkofagu

ulokowanego w niszy kaplicy św. Róży w Saint Charles.

ŚW. RUPERT (ZM. OK. 720)

Pochodził z Nadrenii, z rodziny spokrewnionej z Karolingami. Biskup Wormacji i założyciel biskupstwa w Salzburgu. Przyczynił się do założenia kilku klasztorów na terenie diecezji. Pochowany w opactwie benedyktyńskim w Bonenbergu (obecnie Austria). Gdy następca św. Ruperta ukończył budowę salzburskiej katedry, przewiózł do niej, w 774 r., jego relikwie. W 1628 r. umieszczono je w ołtarzu głównym nowej świątyni, a św. Rupert został jej głównym patronem.

ŚW. SEBASTIAN (ZM. 288)

Żołnierz rzymski, dowódca kohorty pretoriańskiej. Poniósł śmierć męczeńską przeszyty strzałami. Jego ciało pochowano na cmentarzu przy via Appia. Według innej wersji, przeżył zranienie strzałami i został zachłostany na śmierć, a jego ciało wrzucono do kloaki. Wydobyła je stamtąd św. Łucja i pogrzebała obok grobu (zob.) św. Piotra Apostoła. Według najstarszych źródeł, św. Sebastian został pochowany w miejscu przechowywania czaszek

świętych Piotra i Pawła. Po ustaniu prześladowań w miejscu jego pochówku wzniesiono kościół. W 350 r. przeniesiono do niego szczątki świętego. Początkowo kościół dedykowany był Apostołom; z czasem zmieniono wezwanie i poświęcono go św. Sebastianowi. W 826 r., w obawie przed napaścią Saracenów, relikwie przeniesiono do bazyliki św. Piotra na Watykanie. Obawy okazały się słuszne, bowiem kościół pw. św. Sebastiana doszczętnie zniszczono. Odbudowano go w czasie pontyfikatu papieża Mikołaja I /1058-1061/. W 1612 r. relikwie świętego umieszczono w ołtarzu, który znajduje się bezpośrednio nad miejscem (*loculus*), gdzie w katakumbach pochowany był Sebastian. W VII w. partykuły relikwii św. Sebastiana przewieziono do Florencji, Kapui i Mediolanu. W 826 r. cząstka relikwii została przewieziona do opactwa św. Medarda w Soissons (Francja). W 1564 r. hugenoci napadli na opactwo i je zbezcześcili, a następnie wyrzucili relikwie świętego. Udało się jednak je odnaleźć i zachować. Mniejsze cząstki relikwii znajdują się w wielu kościołach na terenie całej Europy. Należy wpomnieć o bazylice św. Sebastiana na Palatynie. Jest to miejsce, w którym — według

tradycji — św. Sebastian zginął śmiercią męczeńską. W kościele San Andrea della Valle przechowuje się natomiast trzy ogniwa z łańcucha, którym związano świętego.

ŚW. SERWACY (ZM. 384)

Biskup Tongeren (obecnie Belgia), zmarł w Maastricht (obecnie Holandia). Według niektórych źródeł zmarł w Tongeren i najpierw tam był pogrzebany. Kilka wieków później relikwie przeniesiono do Maastricht. Nad grobem świętego wzniesiono kaplicę, a z czasem zbudowano w jej miejsce kościół. Świątynia została zniszczona w 881 r., w czasie najazdu Normanów. Odbudowano ją w 1039 r. Niedługo potem relikwie Serwacego przeniesiono do bazyliki w Maastricht i umieszczono w pozłacanym ozdobnym sarkofagu.

Czaszka świętego została umieszczona w relikwiarzu mającym kształt hermy; jest przechowywana w Maastricht. Ponadto wykonano kilka bogato zdobionych relikwiarzy w kształcie popiersia świętego. Część relikwii została przeniesiona do Kwedilnburga i złożona w 961 r. w kaplicy grobowej króla Niemiec Henryka I Ptasznika

/919-936/. Z czasem w miejscu tym wzniesiono kolegiatę pw. św. Serwacego.

W Maastricht przechowywane są pamiątki związane z patronem miasta: kielich, srebrny klucz i łańcuch, które to przedmioty miał on otrzymać od papieża.

ŚW. SOLANGIA Z BOURGES (863-880)

Pochodziła z ubogiej rodziny w Bourges (Francja), od najmłodszych lat zajmowała się pasaniem owiec. Została zamordowana przez młodzieńca, który chciał ją porwać. Według legendy, po śmierci wzięła do rąk swą własną odciętą głowę i przeszła do kościoła pw. św. Marcina. W 1281 r. w tym właśnie kościele wzniesiono ołtarz poświęcony Solangii, a z czasem — nowy kościół, poświęcony już św. Solangii. Zachował się zwyczaj, że gdy okolicy grozi susza, organizuje się procesję, podczas której niesione są relikwie głowy świętej. W XVII w. relikwie oprawiono w nowy srebrny relikwiarz. W miejscu, gdzie święta została zamordowana, na tzw. polu męczeństwa, wzniesiono w XIX w. niewielką kaplicę. Rokrocznie, w poniedziałek po Zesłaniu Ducha Świętego, wyrusza tam z kościoła procesja z relikwiami świętej, której przewodniczy arcybiskup diecezji.

ŚW. SPIRYDON (270-348)

Cypryjczyk według tradycji był bankierem lub lichwiarzem. Po śmierci żony prowadził życie pustelnicze, później został biskupem w Tremithus. Tam też poniósł śmierć męczeńską. Nienaruszone relikwie świętego zostały przewiezione do Konstantynopola, w obawie przed sprofanowaniem przez muzułmanów (inwazja Arabów na Cypr), a w 1453 r. — po zajęciu miasta przez Arabów — mnich Kalohairetis je ukrył i przewiózł na swą ojczystą wyspę Korfu. Obecnie znajdują się one w cerkwi pw. św. Spirydona w Kerkirze, w ozdobnej szkatule.

W miejscowości tej istnieje zwyczaj ofiarowywania corocznie świętemu pary jedwabnych ozdobnych sandałów, aby mógł on przemierzać Kerkir i obdarzać mieszkańców błogosławieństwem. Niesłusznie się więc uważa, że sandały mają pochodzenie starożytne i że należały do świętego.

ŚW. STANISŁAW KOSTKA (1550-1568)

Urodził się w Rostkowie na Mazowszu, kształcił w kolegium jezuickim w Wiedniu. Zmarł jako nowicjusz jezuicki w Rzymie. Podczas pierwszej ekshumacji stwierdzono, że ciało nie uległo rozkładowi. Relikwie znajdują się w sarkofagu w kościele Jezuitów pw. św.

Andrzeja w Rzymie, obok klasztoru, w którym święty zmarł.

ŚW. STANISŁAW ZE SZCZEPANOWA (1030-1079)

Biskup krakowski. Na skutek konfliktu z królem Bolesławem Śmiałym /1058-1079/ został na jego polecenie zamordowany w 1079 r. w kościele św. Michała na Skałce. Relikwiarz w postaci srebrnej trumny znajduje się w katedrze na Wawelu w Krakowie (relikwie przeniesiono ze Skałki na Wawel dziesięć lat po śmierci Stanisława). Pierwotną trumnę zrabowali Szwedzi w 1655 r. Obecna została wykonana około 1670 r. Zdobią ją sceny z życia świętego, przedstawienia cudów, które dokonały się za jego wstawiennictwem za życia i po śmierci. Trumnę podtrzymują czterej aniołowie, zaś nad nią rozpięta jest złota kopuła oparta na czterech marmurowych kolumnach. Konfesja św. Stanisława jest nazywana Ołtarzem Ojczyzny.

W krakowskim kościele pw. św. Michała na Skałce — miejscu męczeńskiej śmierci świętego — znajduje się fragment kamiennej posadzki ze śladami krwi. Jest tam także przechowywany fragment stopni ołtarza, przy którym Stanisław poniósł śmierć. To właśnie na Skałkę pielgrzymowali kolejni królowie

polscy w czasie obrzędów koronacji na władców Polski. Obecnie rokrocznie, w niedzielę po dniu liturgicznego wspomnienia św. Stanisława, odbywa się procesja ulicami miasta, z Wawelu na Skałkę. W procesji niesione są między innymi relikwie św. Stanisława.

ŚW. STEFAN I WĘGIERSKI (969-1038)

Syn księcia węgierskiego Gejzy (ok. 949-997) i Sarolty (zm. po 997), mąż Gizeli (985-1060), król Węgier. Zmarł w Budzie. W 1038 r., w czasie procesu kanonizacyjnego, ciało Stefana zostało ekshumowane. Zachowana od zniszczenia prawa ręka została umieszczona w złotym relikwiarzu i była przechowywana w różnych świątyniach na Węgrzech. W 1526 r., w obawie przed zniszczeniem relikwii przez Turków, którzy zdobyli Węgry, relikwiarz został wywieziony do Serbii. Powrócił na Węgry w 1771 r. Obecnie znajduje się w bazylice św. Stefana w Budapeszcie. Warto wspomnieć, że zachowały się liczne pamiątki związane ze świętym, m.in. korona królewska — dar papieża Sylwestra II /999-1003/ na jego koronację w 1001 r.

ŚW. STEFAN I PAPIEŻ (ZM. 257)

W latach jego pontyfikatu /254-257/ dochodziło do sporów dotyczących ważności chrztu udzielanego przez heretyków. Zmarł (według niektórych źródeł zginął śmiercią męczeńską) w pierwszych dniach prześladowań cesarza Waleriana /253-260/. Pochowany został w katakumbach św. Kaliksta. W VIII w. relikwie świętego przeniesiono do kościoła pw. św. Sylwestra. Z czasem zostały zapomniane. Odkryto je w 1596 r. i na polecenie papieża Klemensa VIII /1592-1605/ umieszczono w ołtarzu głównym. Kolejne przeniesienie relikwii miało miejsce do kościoła pw. św. Stefana w Pizie. Relikwie głowy przekazano natomiast w 1899 r. do katedry pw. św. Szczepana w Hvarze.

ŚW. SWITHUN Z WINCHESTER (ZM. 862)

Urodził się w Wessex; biskup Winchester. Zgodnie z jego wolą, pochowany nie w kościele, a na dziedzińcu kościelnym. Z czasem przy grobie zaczęły się dokonywać liczne cuda. W 971 r. relikwie przeniesiono do wnętrza, gdyż w wyniku przebudowy świątyni jej mury objęły także grób świętego. Trzy lata później król Edgar Spokojny /959-975/ ofiarował imponujący relikwiarz przeznaczony na cenne relikwie św. Swithuna. Umieszczono je w nim, przy

czym relikwie samej głowy wystawiono osobno, na ołtarzu głównym. W 1006 r. relikwie z ołtarza głównego przewieziono do Canterbury, a relikwie ręki Swithuna otrzymało opactwo Peterborough. Te ostatnie wróciły do Winchester w 1093 r. Kolejna przebudowa sanktuarium w Winchester nastąpiła w XII w. Wówczas obudowano kryptę z relikwiami świętego tak, że prowadziło do niej jedynie wąskie przejście, zwane holy hole (święta dziura), gdyż pielgrzymi musieli niemal wczołgiwać się przez nią do krypty. Zarówno relikwie, jak i sanktuarium ucierpiały w czasie reformacji. Ocalały relikwie czaszki, które najprawdopodobniej w 1170 r. przekazano do Evreaux. Zostały one jednak zniszczone (ze względu na rabunek cennego relikwiarza) w czasie rewolucji francuskiej.

ŚW. SYKSTUS I (ZM. OK. 125)

Rzymianin, siódmy z kolei papież. Zmarł prawdopodobnie śmiercią męczeńską. Relikwie świętego są przechowywane w dwu konkurujących z sobą sanktuariach: w katedrze pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Alife oraz w katedrze pw. św. Pawła w Alatri (Włochy). Według jednego z podań, normandzki książę Ranulf II (zm. 1139) w 1131 r.

prosił w Rzymie o relikwie świętego, którego wstawiennictwo mogłoby odwrócić szalejącą na jego ziemiach zarazę. W czasie jego pobytu w Rzymie zawaliła się część bazyliki św. Piotra, a gruzy zniszczyły ołtarz z relikwiami św. Sykstusa I. Relikwie przekazano na czas remontu antypapieżowi Analektowi III /1130-1138/, zaś ten ofiarował je księciu Ranulfowi. Początkowo relikwie wystawiono w kościele św. Sykstusa za Murami. W 1135 r. umieszczono je w nowo wzniesionej katedrze w Alife. Od tego czasu w dniu przeniesienia urządzane są procesje z relikwiami św. Sykstusa z katedry do kościoła św. Sykstusa za Murami. Tam są adorowane przez całą noc i kolejnego dnia wracają do katedry. XVII-wieczny relikwiarz, w który były oprawione, skradziono w 1984 r. Nie został on odnaleziony; na podstawie dokumentacji wykonano jednak jego kopię. Inne podanie propagowane jest przez mieszkańców Alatri. Według nich, w czasie gdy wieziono relikwie świętego z Rzymu, osioł objuczony cennym ładunkiem, doszedłszy do rozstaju dróg, skierował się w stronę Alatri. Żadne starania nie zdołały go zmusić, by powrócił na drogę prowadzącą do Alife. Gdy osioł dotarł do miasta, przysiadł u bram katedry. Uznano to

za znak. Relikwie złożono w katedrze; jedynie ich cząstkę (palec) przekazano do Alife. W XX w. przeprowadzono badania, które wykazały, że każde z konkurujących ze sobą miast przechowuje dokładnie połowę relikwii świętego.

ŚW. SYMEON (I W.)

Postać znana z kart Pisma Świętego. W 1203 r. kupiec wenecki wiózł, zabrane z Ziemi Świętej, ciało św. Symeona do Wenecji. Po drodze schronił się przed burzą w Zadarze (Chorwacja). Złożony chorobą, niebawem zmarł. Cenny „ładunek” pochowano na cmentarzu lokalnym w przekonaniu, że są to zwłoki brata kupca. Wkrótce jednak, zidentyfikowane w sposób cudowny, zostały przeniesione do kościoła. Obecnie relikwie świętego znajdują się w kościele św. Symeona we wspomnianym Zadarze. Srebrny sarkofag powstał w latach 1377-1380 z fundacji Elżbiety (1340-1387), żony chorwacko-węgierskiego króla Ludwika I Wielkiego (1326-1382), późniejszego króla Polski (od 1370). Sarkofag wykonali italscy i chorwaccy złotnicy. Jest pokaźny, liczy 192 × 80 × 127 cm i waży ok. 250 kg. Na jego ścianach bocznych przedstawiono sceny z życia świętego oraz dzieje jego relikwii. Corocznie, 8 października, odbywa się

uroczysta ceremonia otwarcia sarkofagu. Wówczas ukazywane są wiernym zmumifikowane doczesne szczątki świętego.

ŚW. SZCZEPAN (ZM. 35)

Diakon kościoła jerozolimskiego, postać biblijna (Dz 6-7). Według tradycji, w 415 r. kapłan Lucjan otrzymał podczas wizji polecenie, by udać się do miejscowości Caphar Gamal, położonej na północ od Jerozolimy, gdzie miał odnaleźć relikwie świętego. Wyruszył tam w towarzystwie bpa jerozolimskiego Jana wraz z rzeszą wiernych, wśród których było wielu chorych. Na miejscu odnalazł trumnę św. Szczepana. Po jej otwarciu zaczął się z niej wydzielać przyjemny zapach, a ponad 70 chorych odzyskało zdrowie. Relikwie św. Szczepana zostały rozesłane do wielu kościołów, a znaczną ich część złożono w grobie św. Wawrzyńca i św. Justyna w rzymskiej bazylice św. Wawrzyńca za Murami. W V w., prawdopodobnie po odnalezieniu relikwii, na miejscu ukamienowania Szczepana wzniesiono oratorium, w pobliżu Bramy Damasceńskiej, następnie na jego miejscu — świątynię. Kult świętego bardzo się rozwinął w Rzymie; w średniowieczu było w nim 30 kościołów dedykowanych św. Szczepanowi.

W katedrze pw. św. Cyriaka w Ankonie jest przechowywany jeden z kamieni, którymi kamienowano świętego.

ŚW. SZYMON [SYMEON] SŁUPNIK (OK. 390-450)

Pokutnik i asceta. Żył na pograniczu Cylicji i Syrii. Po śmierci rodziców i brata rozdał majątek ubogim. Zamieszkał w klasztorze w Telanissos, a następnie w pustelni. Zmarł w okolicach Antiochii Syryjskiej. Srebrny relikwiarz z prawą ręką świętego znajduje się w klasztorze Przemienienia Pańskiego w Berei (Grecja). Według tradycji, czaszka świętego przechowywana jest od 1204 r. w klasztorze Kamedułów w Arezzo. Fragment kolumny, liczącej niegdyś około 18 m, na której święty przeżył około 40 lat, znajduje się w ruinach kościoła pw. św. Szymona Słupnika, około 30 km od Aleppo (Syria).

ŚW. TADEUSZ JUDA (I W.)

Apostoł, brat Jakuba Młodszego. Według tradycji, prowadził misje w Edessie lub Mezopotamii. Wymienia się kilka miejsc, w których mógł on ponieść śmierć męczeńską: Morze Czerwone, Egipt, Babilonię, Palestynę, Syrię, Mezopotamię, Persję. Według świadectw z IX w., relikwie świętego

przechowywano w Nicopolis (obecnie Bułgaria) w kościele jemu dedykowanym. Współcześnie można je odnaleźć w kaplicy Najświętszego Sakramentu w bazylice św. Piotra na Watykanie, w Tuluzie (Francja) oraz w sanktuarium św. Tadeusza Judy w Chicago.

ŚW. TEKLA (I W.)

Prawdopodobnie uczennica (zob.) św. Pawła Apostoła (10-ok. 67). Relikwie świętej znajdują się w świątyni klasztornej Mar Taqla w miejscowości Ma'loula w Syrii, gdzie spędziła ona ostatnie lata życia w pustelni; na miejscu tej pustelni z czasem powstał klasztor. Relikwiarz z ramieniem świętej znajduje się w kaplicy św. Tekli w katedrze Tarragona (Hiszpania).

ŚW. TEOFIL (ZM. 792)

Dowódca garnizonu cesarskiego na terenie Grecji. Pojmany przez Arabów przebywał kilka lat w niewoli na Cyprze. Z powodu odmówienia przyjęcia islamu został rozszarpany przez tłum muzułmanów. W kościele Dominikanów w Jarosławiu znajdują się, w przeszklonej trumnie, relikwie świętego okryte purpurowym płaszczem. Wcześniej były przechowywane w świątyni dominikańskiej w

Czortkowie. Sprowadził je tam Joachim Potocki w XVIII w. Po wymordowaniu dominikanów w Czortkowie w 1941 r. i opuszczeniu miasta przez większość katolików w latach 1945-1946 relikwie przewieziono do Jarosławia. Do kultu publicznego udostępniono je w 2001 r. Obecnie znajdują się w Ołtarzu Relikwii Świętych.

ŚW. TERESA Z LISIEUX (1873-1897)

Francuzka, w 15 roku życia wstąpiła do klasztoru Karmelitanek. Odznaczała się dojrzałością duchową, prostotą i świętością. Zmarła na gruźlicę. Grób świętej znajduje się w bazylice w Lisieux; część relikwii włożono do woskowej figury przedstawiającej świętą, a część do relikwiarzy przenośnych. Jeden z nich znajduje się w karmelu w Lisieux.

ŚW. TOMASZ Z AKWINU (OK. 1225-1274)

Oblat benedyktyński na Monte Cassino, później dominikanin. Kształcił się w klasztorze Benedyktynów na Monte Cassino, potem w Neapolu, Paryżu i w Kolonii pod kierunkiem św. Alberta Wielkiego. Kaznodzieja, wybitny teolog i filozof, twórca tomizmu, doktor Kościoła. Zmarł w opactwie Cystersów w Fossanova. Mnisi, przekonani o jego świętości, nie

chcieli się rozstać z „przyszłymi relikwiami”, mimo nalegań dominikanów. Spodziewali się, że po wyniesieniu Tomasza na ołtarze kościół klasztorny stanie się miejscem, które przyciągnie pielgrzymów. W 1369 roku papież Urban V /1362-1370/ nakazał cystersom zwrócić relikwie Zakonowi Dominikanów. Zostały one przewiezione do świątyni Dominikanów w Tuluzie. Zagrożone zniszczeniem w okresie rewolucji francuskiej, zostały przeniesione do miejscowej świątyni pw. św. Semina, gdzie pozostają do czasów współczesnych, w relikwiarzu w kształcie popiersia.

ŚW. TOMASZ BECKET (1118-1170)

Duchowny, kanclerz, współpracownik króla Henryka II /1154-1189/, arcybiskup Canterbury. Został zamordowany w katedrze w Canterbury podczas nieszporów z polecenia króla, w wyniku sporów o przywileje Kościoła i duchowieństwa. Pochowano go w krypcie katedry. W 1220 r. jego relikwie przeniesiono do ołtarza, gdzie przebywały do 1538 r. Wówczas to wysłannicy Henryka VIII /1509-1547/ ograbili świątynię z kosztowności, a — jak głosi legenda — relikwie świętego wystrzelono z armaty. Jednak nie wszystkie ich fragmenty zostały zniszczone; część z nich trafiła na kontynent. W XIX

w. biskup Gubbio (Włochy) przekazał do katedry w Canterbury relikwie świętego i fragment jego szaty. W 1953 r. o. Tomasz Becquet, przeor Chevetogne, potomek Becketów, ujawnił, że w posiadaniu rodziny są kości palców świętego. Zostały przekazane do Canterbury. W katedrze w Fermo (Włochy) jest przechowywany jedwabny ornat świętego.

ŚW. TOMASZ MORE [MORUS] (1478-1535)

Adwokat, prawnik, polityk, pisarz, kanclerz Henryka VIII /1509-1547/. Pozostał wierny Kościołowi katolickiemu podczas schizmy królewskiej i został ścięty w londyńskiej twierdzy Tower. Tułów świętego pogrzebano w krypcie kaplicy St Peter ad Vincula w Tower. Głowa, która po ścięciu pozostawała nabita na pal na Tower Bridge, później była przechowywana przez córkę More'a. Po jej śmierci w 1544 r. czaszka św. Tomasza została złożona w jej grobie w kościele pw. św. Dunstana w Canterbury. Potwierdziły to badania w 1978 r. Warto dodać, że przedmioty należące do św. Tomasza (krucyfiks, emaliowany posążek św. Jerzego, kapelusz i inne rzeczy osobiste) są przechowywane w Stonyhurst College w Anglii. Jego włosienica, którą przesłał z Tower córce

Małgorzacie, znajduje się w klasztorze Brygidek w Syon Abbey w South Brent w Anglii.

ŚW. TOTNAN (ZM. 689)

Diakon; wraz ze św. Kilianem i towarzyszami ewangelizował Frankonię. Ponieśli śmierć męczeńską na polecenie żony księcia Turyngii. W 752 r. jego doczesne szczątki przeniesiono do katedry w Würzburgu. Relikwie czaszki świętego umieszczone są w kryształowym relikwiarzu, który jest noszony w procesji, odbywającej się w uroczyste wspomnienie świętych męczenników.

ŚW. URSZULA (V W.)

Prawdopodobnie córka króla Brytów. W drodze powrotnej z Rzymu, dokąd pielgrzymowała, pojmana wraz z 11 towarzyszkami (według innych źródeł: 11 tys. towarzyszek) przez Hunów; przeszyta strzałami, zginęła wraz z nimi w Kolonii. W kościele dedykowanym świętej w Kolonii znajdują się liczne złote i srebrne relikwiarze zawierające czaszki i kości, niektóre jako popiersia młodych kobiet — są to relikwie św. Urszuli i jej towarzyszek. W V w. Christian wzniósł w miejscu obecnego kościoła pw. św. Urszuli świątynię ku czci 11 chrześcijańskich

dziewic, o czym świadczy napis na zachowanym kamieniu fundacyjnym tegoż kościoła. W 1156 r. podczas prac budowlanych w pobliżu kościoła odkryto liczne kości — wówczas powstało podanie o tym, że są to relikwie 11 tysięcy towarzyszek świętej.

ŚW. WACŁAW (907-929)

Syn księcia czeskiego Wratysława I (ok. 888-921). Jako król Czech popierał misjonarzy i zabiegał o szerzenie chrześcijaństwa. Zginął u drzwi kościoła w Starym Bolesławcu z rąk siepaczy nasłanych przez rodzonego brata — Bolesława Okrutnego (ok. 903-972). Najpierw pochowany został w świątyni, w której poniósł męczeńską śmierć. Później, z inicjatywy samego skruszonego zabójcy, ciało Wacława zostało przeniesione do katedry praskiej pw. św. Wita, do kaplicy nazwanej imieniem świętego. Relikwie św. Wacława znajdują się także w katedrze na Wawelu w Krakowie.

ŚW. WILBURGA [WALPURGA] (710-779)

Benedyktynka w Dorset, a następnie misjonarka na terenie dzisiejszych Niemiec. Współpracując ze swymi braćmi: św. Wilibardem (700-781) i św. Winebaldem (VIII w.), założyła wiele klasztorów i

kościołów. Została pochowana opodal grobu swego brata, Winebalda. Zakładane przez święte rodzeństwo klasztory dość szybko popadły w ruinę. W 870 r. rozpoczęto prace, które miały na celu podźwignięcie opactw z gruzów. W czasie tychże prac zniszczono nieświadomie grób świętej; wówczas Wilburga ukazała się biskupowi Eichstätt (głównemu inicjatorowi odbudowy). Relikwie świętej przeniesiono do kościoła pw. Świętego Krzyża w Eichstätt. W 893 r. zamierzano przekazać część relikwii świętej do klasztoru w Monheim. Po otwarciu trumny dostrzeżono, że kości Wilburgi wydzielają kwiatowy zapach i oleistą substancję. Niebawem się okazało, że substancja ta ma właściwości lecznicze. Zauważono też, że gdy przy ołtarzu, na którym złożone były relikwie świętej, jest odprawiana Msza św. i ma miejsce Przeistoczenie, oleista substancja wypływa z kości świętej obficiej. Obecnie relikwie Wilburgi wystawia się do czci publicznej w październiku i w lutym. Nadal z jej kości wypływa pachnący olej.

Część relikwii świętej znajduje się w wielu świątyniach na terenie Francji i Flandrii.

ŚW. WALENTY (ZM. OK. 269)

Historiografia wspomina o kilku świętych biskupach lub kapłanach noszących to imię, żyjących w tym samym czasie. Najpopularniejszym z nich jest biskup Terni (Italia), męczennik, ścięty w Rzymie. Jego relikwie do XIII w. znajdowały się w jednym z kościołów na obrzeżach Rzymu; później zostały przeniesione do świątyni pw. św. Praksedy. Obecnie czaszka wraz z kilkoma kośćmi znajduje się w świątyni Santa Maria in Cosmedin. Relikwie świętego znajdują się także w Terni (Włochy). Uważa się, że relikwie z Terni należą do innego św. Walentego niż rzymskie. Początki sanktuarium św. Walentego w Terni datuje się na połowę IV w.

Relikwie św. Walentego można odnaleźć także w kościele Karmelitów w Whitefriar Street w Dublinie (Irlandia). Pochodzą one z katakumb św. Hipolita i w 1835 r., na polecenie papieża Grzegorza XVI /1831-1846/, zostały przekazane do Irlandii. W 1847 r. John Henry Newman (1801-1890) otrzymał relikwie św. Walentego od papieża Piusa IX /1846-1878/. Obecnie są one przechowywane w złotym relikwiarzu w bocznym ołtarzu oratorium w Birmingham w Anglii. Duże partykuły relikwii św. Walentego znajdują się w

katedrze św. Stefana w Wiedniu oraz w kościele pw. bł. Jana Dunsa Szkota w Glasgow w Szkocji.

W Polsce relikwie św. Walentego można odnaleźć w pocysterskim kościele w Rudach Raciborskich oraz w kościele pw. św. Mikołaja i w kościele Nawrócenia św. Pawła w Lublinie. Także w kościele pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Chełmnie można nawiedzić relikwie św. Walentego. Jest tam relikwiarz zawierający fragment czaszki świętego. Ofiarowała go Jadwiga z Czarnków Działyńska jako wotum za uzdrowienie jej córki. Do XIX w. istniał w Chełmnie zwyczaj organizowania w przeddzień wspomnienia liturgicznego św. Walentego procesji, w której relikwie świętego niesiono z fary do kościoła Ducha Świętego i — po uroczystościach — z powrotem do fary. Partykuły relikwii Walentego posiadał także kościół w Brodnicy. Dokonało się tam wiele cudów za przyczyną Walentego. Kościół został zniszczony przez Szwedów w 1629 r. Na szczęście ocalały relikwie, które przeniesiono do Chełmna. Relikwie świętego przechowywane są też w kościele św. Floriana w Krakowie — są to relikwie ręki. Kolejny relikwiarz znajduje się w Bieruniu Starym. 14 lutego relikwie wystawiane są do publicznej czci, a

wierni — zgodnie ze zwyczajem — na kolanach okrążają ołtarz i ze czcią je całują.

ŚW. WALTRUDA (OK. 619-686)

Wywodziła się z arystokracji francuskiej. Żona hrabiego Wincentego z Soignies, z którym miała czworo dzieci. Nakłoniła męża, by wstąpił do zakonu; sama uczyniła podobnie. Pochowana w Mons, w klasztorze, w którym spędziła ostatnie lata życia. Relikwiarz ze szczątkami Waltrudy umieszczono w XV-wiecznej katedrze w Mons. Srebrny relikwiarz (datowany na 1313 r.) uległ zniszczeniu w czasie rewolucji francuskiej (1789-1799); nowy powstał w 1887 r. Corocznie odbywają się w mieście ośmiodniowe obchody ku czci Waltrudy, zwane *Ducasse de Mons*. Uroczystości rozpoczynają się w sobotę przed niedzielą Trójcy Świętej. Tradycja ta sięga połowy XIV w., gdy w czasie panującej w mieście zarazy zorganizowano procesję ulicami miasta, w której niesiono relikwie świętej, i podtrzymywana jest do dziś. Relikwiarz św. Waltrudy ustawia się na złoconym powozie i przewozi w procesji ulicami miasta.

ŚW. WAWRZYNIEC (ZM. 258)

Diakon w czasach papieża Sykstusa II /257-258/, męczennik. Pochowany na cmentarzu przy via Tiburtina w Rzymie. W 330 r. nad grobem świętego wzniesiono oratorium, które z czasem przebudowano na kościół. W średniowieczu było w Rzymie ponad 30 świątyń i kaplic dedykowanych Wawrzyńcowi, co świadczy o niezwykłej popularności tego świętego. Obecnie są w tym mieście dwa kościoły poświęcone Wawrzyńcowi: San Lorenzo in Miranda oraz San Lorenzo in Panisperna. Kratę, na której żywcem spalono świętego, papież Paschalis II /1099-1118/ przekazał do kościoła San Lorenco in Lucina; zaś relikwię głowy przechowuje się na Watykanie. Jest ona wystawiana do publicznej czci co roku, 10 sierpnia. Relikwiarz zawierający partykułę relikwii św. Wawrzyńca znajduje się w katedrze pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Dubrowniku. Dalmatyka św. Wawrzyńca znajduje się w kaplicy pałacu laterańskiego w Rzymie.

ŚW. WAWRZYNIEC O'TOOLE (1128-1180)

Urodził się w Castledemot (obecnie Irlandia), mnich, a następnie opat w Glendalough i biskup Dublina. Przeprowadził szereg reform u augustianów. Zmarł w opactwie Eu w Normandii i tam został

pochowany. Jego serce przewieziono do Dublina. W czasie rewolucji francuskiej (1789-1799) relikwie świętego zniszczono. Zachowało się jedynie serce, do dziś przechowywane w Dublinie.

ŚW. WAWRZYNIEC Z BRINDISI (1559-1619)

Syn włoskiego kupca, kapucyn, teolog i pisarz, lingwista, kaznodzieja, dyplomata, legat papieski, generał zakonu; doktor Kościoła. Pochowany na cmentarzu przy klasztorze Klarysek w Villafrance (Włochy). Według tradycji, w czasie gdy ciało świętego wieziono na miejsce pochówku, dokonało się wiele cudów. Jak głosi podanie, w dzień poprzedzający pogrzeb w miejscu, gdzie Wawrzyniec miał być pochowany, ukazała się kula ognista, zaś następnego dnia zaczęły bić w mieście wszystkie dzwony kościelne. Z czasem ciało świętego przewieziono do Brindisi. Obecnie jest ono złożone w kryształowej trumnie, w woskowej figurze naturalnej wielkości. Serce św. Wawrzyńca przekazano do Wenecji.

ŚW. WIBIANA (III W.)

Męczennica pierwszych wieków. W 1853 r., podczas prac archeologicznych na rzymskim

cmentarzu Pretextanis przy via Appia odkryto nienaruszony grobowiec ozdobiony wieńcem wawrzynu oraz napisem „Dusza Vibiana niewinna i czysta”. Wewnątrz znajdował się szkielet młodej kobiety oraz szklana fiolka, która prawdopodobnie zawierała krew. Należy wyjaśnić, że w starożytności wieńcami wawrzynu zdobiono miejsca pochówku męczenników; był też zwyczaj, że do grobów wkładano naczynia z ich krwią. Badania zachowanych szczątków wykazały, że pogrzebana kobieta zmarła nagłą śmiercią. W 1854 r., po zakończeniu badań przez lekarzy, archeologów i historyków, papież Pius IX /1846-1878/ orzekł, że Wibiana powinna być czczona jako męczennica. Relikwie świętej papież przekazał nowo konsekrowanemu biskupowi Monterey w Kaliforni — Thadeuszowi Amat y Brusi /1853-1878/ z sugestią zbudowania na kontynencie amerykańskim świątyni ku czci św. Wibiany. Początkowo relikwie złożono w kościele pw. Marii Bolesnej w Santa Barbara w Kalifornii, a w 1876 r. — w katedrze w Los Angeles, w szklanej trumnie umieszczonej w ołtarzu głównym, wewnątrz przedstawiającej świętą figury woskowej. Podczas prac restauracyjnych w 1970 r. kości świętej zostały

złożone do marmurowego sarkofagu ulokowanego w jednej z kaplic katedry.

ŚW. WILHELM Z BOURGES (OK. 1135-1209)

Urodził się w rodzinie książęcej de Nevers. Cysters, opat, a następnie biskup Bourges (Francja); tam też został pochowany, w katedrze pw. św. Szczepana. W 1562 r. relikwie spalili hugenoci. Ocalały tylko te, które wcześniej ofiarowano innym świątyniom. W Chaalis (Francja) przechowywana jest relikwia ręki świętego, przekazana do tamtejszego opactwa Cystersów, zaś żebro znajduje się w kościele Kolegium Nawarry na Wzgórzu św. Genowefy w Paryżu.

ŚW. WIKTORIA (III/IV W.)

Początkowo grób świętej znajdował się w katakumbach przy via Salaria w Rzymie. Obecnie relikwie znajdują się w Polsce. Do świątyni kolegiackiej w Łowiczu (obecnie katedra) przekazał je prymas Henryk Firlej /1624-1626/. Otrzymał je w 1625 r., za pozwoleniem papieża Pawła V /1605-1621/, od księcia Brabantu Wilhelma. Szczątki głowy świętej umieszczono w oddzielnym relikwiarzu i złożono w ufundowanej przez prymasa Jakuba

Uchańskiego /1562-1581/ kaplicy, która z czasem stała się sanktuarium świętej. Pozostałą część relikwii złożono, z polecenia prymasa Macieja Łubieńskiego /1641-1652/, w srebrnym relikwiarzu mającym kształt trumienki (wykonanym w 1651). Kolejny relikwiarz ufundował prymas Teodor A. Potocki /1723-1738/ w 1730 r. Warto wspomnieć, że w antepedium ołtarza św. Wiktorii znajduje się wykonana z marmuru tablica z łacińską dedykacją „Ta tablica z napisem zabrana została znad ciała św. Wiktorii w katakumbach rzymskich…”

ŚW. WILIAM Z YORKU (ZM. 1154)

Arcybiskup Yorku (Anglia). Po kanonizacji w 1227 r. ciało świętego zostało umieszczone w chórze katedry pw. św. Piotra w Yorku. Podczas reformacji świątynia uległa zniszczeniu, jednak szczątki świętego zdołano ukryć. Dopiero w 1960 r., podczas prac restauracyjnych, robotnicy odkryli relikwie. Obecnie znajdują się one w krypcie katedry, złożone w kamiennym sarkofagu.

BŁ. WINCENTY LEWONIUK (1849-1874) I TOWARZYSZE

Urodził się w rodzinie unickiej. Zginął wraz z 12 towarzyszami śmiercią męczeńską w Pratulinie, broniąc świątyni przez żołnierzami carskimi, którzy chcieli w parafii pratulińskiej wprowadzić prawosławie. Kozacy pogrzebali zastrzelonych i zmarłych od ran, bez udziału rodzin, w rogu cmentarza, a grób został zrównany z ziemią. Po 1918 r., po odzyskaniu niepodległości, mieszkańcy Pratulina wznieśli na grobie krzyż. W 1990 r. szczątki zamordowanych ekshumowano i przeniesiono do kościoła parafialnego. Obecnie szczątki męczenników znajdują się w kaplicy bocznej świątyni w Pratulinie. Warto dodać, że relikwiarz męczenników jest niesiony przez wiernych podczas procesji ku czci św. Stanisława z Wawelu na Skałkę. Jest to wyraz wdzięczności za udzielanie unitom w okresie zaborów sakramentów (zwłaszcza małżeństwa) w świątyniach krakowskich.

Osobliwą relikwią związaną z męczennikami jest przechowywany w Pratulinie krzyż, z którym szedł na czele obrońców bł. Daniel Karmasz (1828-1874) — jako przewodniczący Bractwa Cerkiewnego.

ŚW. WINCENTY (zM. 304)

Diakon z Saragossy; zginął śmiercią męczeńską przez ukrzyżowanie w Walencji. Według tradycji, został pogrzebany w Saragossie w Cape Saint Vincent. W 1173 r. król Alfons I Zdobywca /1139-1185/ polecił przewieźć relikwie do Lizbony; zostały one złożone w świątyni pw. św. Wincentego de Fora. Obecnie przechowywane są w katedrze lizbońskiej w ozdobnym relikwiarzu inkrustowanym macicą perłową. Według tradycji, wkrótce po śmierci męczennika partykuły relikwii przesłano do Paryża, Poitiers i Rzymu.

Obecnie relikwie świętego znajdują się także w Castries (Francja) i w Ávila (Hiszpania).

ŚW. WINCENTY A PAULO (1581-1660)

Gaskończyk; jako młody kapłan dostał się do niewoli mauretańskiej; po powrocie z niewoli był duszpasterzem w Paryżu. Założył Zgromadzenie Lazarystów (misjonarzy) dla opieki nad ubogimi; w tym samym celu powołał do życia wspólnotę szarytek. Relikwie świętego znajdują się w kaplicy jego imienia przy rue de Serves w Paryżu, wewnątrz figury woskowej umieszczonej w srebrzonej, bogato zdobionej tumbie.

ŚW. WINCENTY FERRARIUSZ (OK. 1350-1419)

Dominikanin, kaznodzieja i teolog. Odznaczał się niespotykaną elokwencją. Zmarł w Vannes (Francja); tam też, w kaplicy pw. św. Piotra, znajdują się jego relikwie. Przy grobie dokonywały się liczne cuda, m.in. wskrzeszenia zmarłych.

ŚW. WINCENTY PALLOTTI (1795-1850)

Tercjarz franciszkański, ojciec duchowy w seminarium. Założyciel wspólnot pallotyńskich. Oddawał się działalności charytatywnej, był duszpasterzem chorych, więźniów i ubogich. Pochowano go w krypcie kościoła San Salvatore in Onda w Rzymie. Gdy w czasie procesu beatyfikacyjnego otworzono trumnę z jego szczątkami, okazało się, że ciało nie uległo rozkładowi, a z trumny rozszedł się przyjemny zapach. Obecnie ciało świętego spoczywa w przeszklonej trumnie; twarz i dłonie są pokryte srebrem.

ŚW. WINIFRYDA [WENEFRYDA] (ZM. OK. 660)

Pochodziła ze szlachetnego rodu. Pragnęła wstąpić do zakonu, więc odrzuciła propozycję małżeństwa. Została ścięta przez narzeczonego w

akcie zemsty. Według legendy, głowa świętej powróciła do ciała, a ona sama ożyła. Wstąpiła do klasztoru, gdzie z czasem została ksienią. Po śmierci została pochowana w opactwie w Winifred. W 1138 r. relikwie przeniesiono do Shrewsbury (Anglia), gdzie z czasem urządzono sanktuarium. W 1536 r. zniszczyli je komisarze Henryka VIII /1509-1547/. Katolicy odnaleźli kości palca i przewieźli je do Rzymu. Relikwia wróciła do Anglii w 1852 r. i obecnie znajduje się w świątyni katolickiej w pobliżu St Winifred's Well, w Północnej Walii.

W St Winifred's Well w miejscu, w którym miała upaść głowa świętej, znajduje się sadzawka. Jej dno ma czerwony kolor — rośnie tam rzadki rodzaj mchu, który barwi wodę na czerwono i przypomina o przelanej w tym miejscu krwi.

ŚW. WOJCIECH (956-997)

Biskup i męczennik; poniósł śmierć męczeńską w czasie misji wśród Prusów nad jeziorem Drużno, w miejscowości zwanej obecnie Święty Gaj. Nabitą na pal głowę świętego przekazał do Gniezna potajemnie pewien Pomorzanin; ciało Wojciecha wykupił książę Bolesław Chrobry /992-1025/ i umieścił je w Trzemesznie. Po kanonizacji (999) relikwie

przeniesiono do gnieźnieńskiej katedry. W 1000 r. Bolesław Chrobry podarował relikwie ramienia św. Wojciecha cesarzowi Ottonowi III /996-1002/, który pielgrzymował do grobu świętego biskupa. Relikwie te cesarz przekazał do Akwizgranu i do Rzymu (do kościoła pw. św. Wojciecha). Obecnie relikwiarz ramenia znajduje się w skarbcu katedry w Esztergomie. Prawdopodobnie w 1039 r. część relikwii św. Wojciecha przekazano do Pragi. W 1083 r. w czasie najazdu Brzetysława na Polskę relikwie skradziono. Na początku XII w. rozpoczęto ich poszukiwania. W 1127 r. odbyło się wprowadzenie odnalezionych relikwii głowy świętego. Zostały one skradzione w 1923 r. Pięć lat później, dzięki staraniom prymasa Augusta Hlonda (1881-1948), relikwie św. Wojciecha — które od 1000 r. były przechowywane w Rzymie — przewieziono do Polski. Partykuły relikwii sprowadzone z Czech znajdują się także w kościołach w Bytomiu i Skibniewie, a cząstka relikwii z Gniezna — w Tumie pod Łęczycą.

ŚW. ZYGMUNT (ZM. 524)

W młodości zwolennik arianizmu; król Burgundii. Chrzest przyjął ok. 500 r. Zginął zamordowany w niewoli w Culmiers; uznany za męczennika.

Pochowany w kościele opackim pw. św. Maurycego w Agaunum (obecnie Saint-Maurice d’Agaune — Szwajcaria), gdzie wcześniej pokutował za zabójstwo syna, w kosztownym sarkofagu. Część partykuł złożono w oddzielnych relikwiarzach, aby mogły być noszone podczas procesji. W 1200 r. wybudowano nową świątynie dedykowaną męczennikowi. W 1365 r. relikwie translokowano z krypty do srebrnego relikwiarza. Część z nich przekazano wówczas cesarzowi Karolowi IV (1347-1378), który wybudował w katedrze praskiej specjalny ołtarz ku czci świętego.

W 676 r. król Austrazji Dagobert II /676-679/ otrzymał fragment czaszki męczennika i przekazał ją do alzackiego opactwa w Ruffach (obecnie Francja).

Relikwie czaszki świętego sprowadził w 1166 r. do Płocka z Akwizgranu bp Werner (zm. 1170) jako dar cesarza Fryderyka I Barbarossy /1155-1190/. Relikwiarz w kształcie hermy ozdobionej koroną królewską, wykonaną z szafirów, pereł i rubinów, ufundował król Kazimierz Wielki.

ŚW. ZYTA (1218-1272)

Urodziła się w Monsagrati w okolicach Lukki. Jej brat był pustelnikiem, a siostra — cysterką;

pracowała jako służąca. Posiadała dar czynienia cudów, kontemplacji i ekstazy. Już za życia uchodziła za świętą, dlatego pogrzebano ją nie na cmentarzu, lecz w kościele pw. św. Frediana w Lukce, w którym codziennie uczestniczyła we Mszy świętej. Do kanonizacji (1696) ciało było zachowane w stanie nienaruszonym; później uległo mumifikacji. Obecnie znajduje się w szklanej trumnie we wspomnianej świątyni.

TRZEJ MĘDRCY

Postacie znane w kart Pisma Świętego Nowego Testamentu (por. Mt 2, 1-12). Według tradycji, nosili imiona: Kacper, Melchior i Baltazar. Ich relikwie odnalazła prawdopodobnie św. Helena (ok. 255-ok. 328) w 334 r. i przewiozła je z Persji do Konstantynopola. W VI w. cesarz Maurycjusz /582-602/ przekazał relikwie do Mediolanu. Podczas wojny w 1164 r. arcybiskup Kolonii Rainald von Kassel (zm. 1167), który wystawił własną armię, wspomagającą cesarza Fryderyka I Barbarossę /1155-1190/, zdobył Mediolan, a relikwie Trzech Króli wywiózł do Kolonii. Obecnie są one przechowywane w relikwiarzu o długości 87 cm, wysokości 60 cm i szerokości 43 cm, wykonanym przez złotnika Mikołaja z Verdun (1130-

1205). Wewnątrz relikwiarza w kształcie trójnawowej bazyliki umieszczone są trzy drewniane sarkofagi obite złotem, ukazujące sceny z życia Chrystusa (w tym pokłon Trzech Króli) oraz przedstawienia apostołów i proroków. Relikwiarz znajduje się w ołtarzu głównym katedry w Kolonii. Przeprowadzone w 1864 i w 2003 r. badania potwierdziły tradycję, zgodnie z którą czaszki należą do mężczyzn: jeden zmarł w wieku podeszłym, drugi w średnim, a trzeci w młodym wieku.

WSZYSCY ŚWIĘCI

W kościele św. Błażeja w Vodnjan (Chorwacja) znajdują się liczne grobowce z relikwiami i relikwiarze świętych, w większości miejscowych. Są tam relikwie ok. 270 świętych, w tym szczątki św. Sebastiana i św. Barbary (autentyczność tych ostatnich została potwierdzona). Część zwłok nie uległa rozkładowi, lecz została naturalnie zmumifikowana.

W kościele Dominikanów w Jarosławiu znajduje się Ołtarz Świętych Relikwii, w którym znajduje się obecnie ponad 200 relikwii sprowadzonych w XVIII w. z Rzymu. Dodano do nich relikwiarze św. Wojciecha i

bł. Wincentego Kadłubka oraz relikwie (zob.) św. Teofila (zm. 792).

Ponad 100 relikwii znajduje się w kościele pw. św. Michała Archanioła w Leśnej koło Żywca.

Bibliografia

Acta sanctorum, t. 1-68, Paris 1863-1894.

Apokryfy Nowego Testamentu, red. Marek Starowieyski, t. 1-2, Lublin 1980.

Atti minori delle sante Perpetua e Felicita, [w:] *Atti die Martiri*, Milano 1985.

Attwater Donald, *Dykcjonarz świętych*, Wrocław 1997.

Bennett Janice, *Święta Chusta, Święta Krew. Tajemnica sudarionu z Oviedu, nieznanej relikwii z Grobu Pańskiego*, Kraków 2010.

Bibliotheca Sanctorum, t. 1-13, Romae 1961-1971.

Bocian Martin, *Leksykon postaci biblijnych*, Kraków 1995.

Bochnak Adam, Pagaczewski Julian, *Polskie rzemiosło artystyczne wieków średnich*, Kraków 1959.

Bouchard Françoise, *Wielkie cuda pobożności, czyli skarby Kościoła wsparciem dla Ludu Bożego*, Gdańsk 2002.

Braun Joseph, *Tracht und Attribute der Heiligen in der deutschen Kunst*, Stuttgart 1943.

Brunon z Kwerfurtu, *Żywot pięciu braci eremitów*, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. 4, series nova, Warszawa 1973.

Bukowski Kazimierz, *Słownik polskich świętych*, Kraków 1995.

Butler Alban, *Il primo grande dizionario dei santi secondo il calendario*, Casale Monferrato 2001.

Cammilleri Rino, *Wielka księga świętych patronów*, Kielce 2002.

Clifford Lawrence Hugh, *Monastycyzm średniowieczny*, Warszawa 2005.

Cruz Joan Carroll, *Cuda eucharystyczne. Eucharystyczne fenomeny w życiu świętych*, Gdańsk 1993.

Day Malcolm, *Wszyscy święci. Ich życie i czasy*, Warszawa 2002.

Enciclopedia biografica. I grandi del cattolicesimo, t. 1-2, red. Carlo Carbone, Roma 1955.

Encyklopedia katolicka, t. 1-10, Lublin 1995-2004.

Fros Henryk, *Pamiętajcie o mieszkańcach nieba: kult świętych w dziejach i w liturgii*, Tarnów 1994.

Fros Henryk, *Święci doby współczesnej 1939-1989*, Kraków 1991.

Fros Henryk, *Święci i błogosławieni Towarzystwa Jezusowego*, Kraków 1992.

Fros Henryk, Sowa Franciszek, *Księga imion i świętych*, t. 1-5, Kraków 1997-2004.

Fros Henryk, Sowa Franciszek, *Twoje imię. Przewodnik onomastyczno-hagiograficzny*, Kraków 2000.

Gołębiowski Krzysztof, *Poznaj swego patrona. Co oznacza twoje imię?*, Warszawa 1995.

Gherardi Luciano, *Il sole sugli argini*, Bologna 1989.

Gorzandt Antoni, *Mój święty patron*, Lublin 1999.

Groń Stanisław, SJ, *Kult relikwii chrześcijańskich*, http://www.jezuici.pl/am/arc/arc_072. htm.

Gansiniec Ryszard, *Eucharystia w wierzeniach i praktykach ludu*, „Lud" 1957, t. 44.

Hagiografia polska. Słownik bio-bibliograficzny, red. Romuald Gustaw, t. 1-2, Poznań 1971-1972.

Hertling Ludwig, *Materiali per la storia del processo di canonizzazione*, „Gregorianum" 1936, t. 16.

Hoever Hugo, *Żywoty świętych Pańskich na każdy dzień roku: według kalendarza rzymskiego*, Olsztyn 1985.

Jagla Jowita, *Boska medycyna i niebiescy uzdrowiciele wobec kalectwa i chorób człowieka*, Warszawa 2004.

Jakóbczak Andrzej, *Oni budowali na skale*, Sandomierz 2003.

Jakub de Voragine, *Złota legenda*, Kraków 2003.

Janicka-Krzywda Urszula, *Patron, atrybut, symbol*, Poznań 1993.

Jaśkiewicz Krzysztof, *Święci na co dzień*, t. 1-2, Warszawa 2002.

Jelonek Tomasz, *Prorocy Starego Testamentu*, Kraków 1993.

Kolak Wacław, Marecki Józef, *Leksykon godeł zakonnych*, Łódź 1994.

Koneczny Feliks, *Święci w dziejach narodu polskiego*, Warszawa 1985.

Kracik Jan, *Relikwie*, Kraków 2002.

Kraniszewska Aneta, *Visio religiosa w polskiej sztuce barokowej*, Lublin 2003.

Kupis Bogdan, *Najciekawsze imiona*, Warszawa 2000.

Lanzi Fernando, Lanzi Gioia, *Jak rozpoznać świętych i patronów w sztuce i w wyobrażeniach ludowych*, Kielce 2004.

van der Leeuw Gerardus, *Fenomenologia religii*, Warszawa 1997.

Legendy chrześcijańskie. Niezwykłe historie o świętych, męczennikach, pustelnikach i pielgrzymach, t. 2, red. Robert Bellinzaghi, Warszawa 2006.

Legendy chrześcijańskie: antologia i wybór, t. 1, red. Luigi Santucci, Stanisław Klimaszewski, Warszawa 2006.

Legendy dominikańskie, red. Jacek Salij, Poznań 1985.

Legendy o świętych, red. Maciej Kuczyński, Warszawa 1999.

[Leszczyński] Prokop, *Żywoty świętych pańskich na wszystkie dni roku z przydaniem do każdego pożytku duchownego i właściwej modlitwy na wszystkie uroczystości i święta*, Warszawa 1901.

Liturgia godzin, t. 1-4, Poznań 1982.

Lurker Martin, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, Poznań 1989.

Marchewka Antoni, *Żywoty świętych pańskich na wszystkie dnie roku podług najwiarygodniejszych źródeł z dzieł ojców i doktorów Kościoła św.*, Mikołów 1927.

Marecki Józef, Rotter Lucyna, *Jak czytać wizerunki świętych. Leksykon atrybutów i symboli hagiograficznych*, Kraków 2009.

Martirologium franciscanum, Vicenza 1939.

Martyrologium czyli wspomnienia świętych przypadające na poszczególne dni roku, red. Henryk Fros, Warszawa 1984.

Martyrologium rzymskie oraz elegie świętych i błogosławionych z niektórych martyrologiów zakonnych, red. Piotr Turbak, Kraków 1967.

Matwiejuk Kazimierz, *Błogosławieni męczennicy z Pratulina*, Siedlce 1995.

Mazur Bożena, *Poczet świętych i błogosławionych*, Poznań 2005.

Męczeństwo św. Polikarpa biskupa Smyrny, [w:] *Ojcowie apostolscy*, tłum. A. Świderkówna, oprac. Wincenty Myszor, Warszawa 1990.

Mikołajczyk Andrzej, *Uświęcają nas i nasze dzieje. Sylwetki duchowe polskich świętych i błogosławionych, którzy zostali wyniesieni do tej godności przez Jana Pawła II*, t. 1-2, Piastów 1997-2001.

Misztal Henryk, *Causae historicae w postępowaniu beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym*, Lublin 1981.

Misztal Henryk, *Drogi rozwoju postępowania kanonizacyjnego*, „Częstochowskie Studia Teologiczne" 1983, nr 11.

Misztal Henryk, *Prawo kanonizacyjne według ustawodawstwa Jana Pawła II*, Sandomierz 1997.

Misztal Henryk, Nowak Władysław, *Kanonizacja*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 8, Lublin 2000.

Moroz Walerian, *Świętość nieśli polskiej ziemi. Informator hagiograficzny*, Warszawa-Kraków, 1991.

Niewęgłowski Wiesław Aleksander, *Leksykon świętych*, Warszawa 1999.

Nitecki Jan, *Ku zbawieniu. Myśli świętych i błogosławionych*, Warszawa 2002.

Ogrodowska Barbara, *Polskie obrzędy i zwyczaje doroczne*, Warszawa 2006.

Paszulewicz Jan, *Mój patron*, Olsztyn 2001.

Pazzini Adalberto, *I santi nella storia della medizina*, Roma 1937.

Pierrard Pier, *Dictionnaire des prénoms et des saint*, Paris 1974.

Piszczek Wacław, *Patronowie zawodów, stanów, instytucji, stowarzyszeń, wzywani w nieszczęściu*, Kraków 2002.

Początki kultu relikwii na zachodzie, red. Robert Wiśniewski, Warszawa 2011.

Podgórska Anna, *Mój przyjaciel patron*, Warszawa 1997.

Podlejski Zygmunt, *Sól ziemi i światłość świata. Święci i błogosławieni wyniesieni na ołtarze przez Jana Pawła II*, t. 1-4.

Podlejski Zygmunt, *Święci (nie)święci. Epizody z życia świętych*, Kraków 2001.

Pośrednicy łask, red. J. Marecki, L. Rotter, Kraków 2006.

Radoński Karol, *Święci i błogosławieni Kościoła katolickiego. Encyklopedia hagiograficzna*, Warszawa-Lublin-Ponań 1947.

Réau Louis, *Iconographie de l'art chrétien*, t. 1-3, Paris 1958-1959.

Ricci Elisa, *Mille santi nell arte*, Milano 1931.

Ricci Giuliana, *Legendario dei santi. I santi del giorno*, Brescia 1967.

Rusecki Innocenty, *Sylwetki polskich świętych, błogosławionych i sług Bożych z Zakonu Braci Mniejszych św. Franciszka z Asyżu*, Kalwaria Zebrzydowska 2005.

Ryszka Czesław, *Stygmatycy*, Bytom 1992.

Salij Jacek, *Relikwie świętych*, „W Drodze" 2006, nr 5(393).

Samek Jan, *Polskie rzemiosło artystyczne. Czasy nowożytne*, Warszawa 1984.

Schauber Vera, Schindler Hanns Michael, *Święci na każdy dzień. Patroni naszych imion*, Warszawa 2000.

Sikorska Joanna, *Relikwiarze puszkowe w Polsce*, Warszawa 2010.

Sinka Tarzycjusz, *Twój patron*, t. 1-11, Kraków 2002.

Skarga Piotr, *Żywoty świętych Starego i Nowego Zakonu*, t. 1-2, Petersburg 1862 (reprint Warszawa 1996).

Skierkowski Marek, Mondel Dorota, *Xięga imion*, Wrocław 1995.

Słotwiński Tadeusz, Damian Maksymilian, *Święci franciszkańscy na każdy dzień*, Wrocław 2003.

Smosarski Józef, *Oblicza świąt*, Warszawa 2005.

Spiss Maria, *Cuda eucharystyczne w Polsce*, Kraków 2010.

Stankiewicz Antoni, *Uprawnienia biskupów przy kanonizacji świętych przed XIII wiekiem*, „Prawo Kanoniczne” 1966, nr 9, z. 3-4.

Święci na każdy dzień, Kielce 2011.

Torsy Jakob, *Lexikon der deutschen Heiligen*, Köln 1959.

Ukleja Ryszard, *Wieczny ślad Boga. Kult relikwii świętych Pańskich*, Warszawa 2011.

Werbiński Ireneusz, *Świętość w świetle dekretów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych po Soborze Watykańskim II*,

Warszawa 1993.

Woodward Kennneth, *Fabryka świętych. Kulisy i tajemnice procesów kanonizacyjnych*, Kraków 2008.

Zaleski Wincenty, *Święci na każdy dzień*, Warszawa 2000.

Żywot błogosławionej Kingi, [w:] *Toć jest dziwne a nowe. Antologia literatury polskiego średniowiecza*, oprac. Antonina Jelicz, Warszawa 1987.

Żywot św. Jadwigi Śląskiej, [w:] *Toć jest dziwne a nowe. Antologia literatury polskiego średniowiecza*, oprac. Antonina Jelicz, Warszawa 1987.

Przypisy

[1] Relikwia to należące do osoby świętej materialne pozostałości (ciało, kości lub inne partykuły, szaty lub przedmioty osobiste), które ze względu na osobę tegoż świętego otaczane są przez wiernych szczególną czcią.

[2] F. Lanzi, G. Lanzi, *Jak rozpoznać świętych i patronów w sztuce i w wyobrażeniach ludowych*, Kielce 2004, s. 9-11; L. Gherardi, *Il sole sugli argini*, Bologna 1989, s. 9 nn; J. Marecki, L. Rotter, *Jak czytać wizerunki świętych. Leksykon atrybutów i symboli hagiograficznych*, Kraków 2009, s. 7-24.

[3] *Atti minori delle sante Perpetua e Felicita*, [w:] *Atti die Martiri*, Milano 1985, s. 214. Por też. H. Fros, *Pamiętajcie o mieszkańcach nieba: kult świętych w dziejach i w liturgii*, Tarnów 1994.

[4] Według Kodeksu Prawa Kanonicznego promulgowanego w 1983 roku „kult publiczny można oddać tylko tym sługom Bożym, którzy autorytetem Kościoła zostali zaliczeni w poczet Świętych lub Błogosławionych". *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1187.

[5] A. Stankiewicz, *Uprawnienia biskupów przy kanonizacji świętych przed XIII wiekiem*, „Prawo Kanoniczne" 1966, nr 9, z. 3-4, s. 225-254.

[6] Por. H. Misztal, W. Nowak, *Kanonizacja*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 8, Lublin 2000, kol. 607-612; L. Hertling, *Materialiper la storia del processo di canonizzazione*, „Gregorianum" 1936, t. 16, s. 170-195; S. Indelicato, *Il processo apostolico di beatificazione*, Roma 1945, *passim*; H. Misztal, *Causae historicae w postępowaniu beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym*, Lublin 1981, *passim*; *idem*, *Prawo kanonizacyjne według ustawodawstwa Jana Pawła II*, Sandomierz 1997, *passim*; *idem*, *Drogi rozwoju postępowania kanonizacyjnego*, „Częstochowskie Studia Teologiczne" 1983, nr 11, s. 175-277; I. Werbiński, *Świętość w świetle dekretów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych po Soborze Watykańskim II*, Warszawa 1993, *passim*; K. Woodward, *Fabryka świętych. Kulisy i tajemnice procesów kanonizacyjnych*, Kraków 2008, *passim*.

[7] *Męczeństwo św. Polikarpa biskupa Smyrny*, [w:] *Ojcowie apostolscy*, tłum. A. Świderkówna, oprac. W. Myszor, Warszawa 1990, s. 103-111, werset 18,2.

[8] K. Woodward, *op.cit.*, s. 68.

[9] J. Kracik, *Relikwie*, Kraków 2002, s. 5-11; R. Ukleja, *Wieczny ślad Boga. Kult relikwii świętych Pańskich*, Warszawa 2011, *passim*; *Początki kultu relikwii na zachodzie*, red. R. Wiśniewski, Warszawa 2011; G. van der Leeuw, *Fenomenologia religii*, Warszawa 1997, s. 117-120.

[10] J. Salij, *Relikwie świętych*, „W Drodze" 2006, nr 5(393), s. 127.

[11] Por. H. Denzinger, A. Schönmetzer, *Echiridion symbolorum, Definitionum et declarationum de rebusfidei et morum*, Freiburg im Br. 1976, [dalej DS], nr 601, 603.

[12] Por. DS 1822.

[13] Należy zaznaczyć, że w wielu publikacjach powtarzana jest nieprawdziwa informacja, jakoby *Katechizm Kościoła Katolickiego* nie wspominał o kulcie relikwii, m.in. J. Kracik, *op.cit.*; S. Groń SJ, *Kult relikwii chrześcijańskich*, http://www.jezuici.pl/am/arc/arc_072.htm.

[14] Doczesne szczątki świętych przenoszono do kościołów lub świątynie wznoszono nad miejscem ich pochówku.

[15] J. Bennett, *Święta Chusta, Święta Krew. Tajemnica sudarionu z Oviedu, nieznanej relikwii z Grobu Pańskiego*, Kraków 2010.

[16] Zgodnie z tezą Witrykcjusza z Rouen, każda cząstka ciała świętego ma takie same moce czynienia cudów jak całe ciało. Por. *Początki kultu relikwii na zachodzie*, red. R. Wiśniewski, Warszawa 2011, s. 60-81.

[17] Pozyskanie relikwii przez kradzież było uważane za bardziej szlachetne niż jej kupno.

[18] K. Woodward, *op.cit.*, s. 74-76; J. Kracik, *op.cit.*, s. 15, 29-30; H. Fros, *Pamiętajcie...*, s. 51-52.

[19] Spotkać można relikwiarze zawierające fragmenty ciał świętych, które w sposób cudowny nie uległy rozkładowi (lub przed nim zostały zabezpieczone), np. język św. Jana Nepomucena.

[20] M. Spiss, *Cuda eucharystyczne w Polsce*, Kraków 2010, *passim*; J. Kracik, *op.cit.*, s. 92-107; R. Gansiniec, *Eucharystia w wierzeniach i praktykach ludu*, „Lud" 1957, t. 44, s. 77-98.

[21] Trumienki niekoniecznie musiały mieć imponujące rozmiary. Mogły to być niewielkie trumny zawierające jedynie fragmenty ciała zmarłego. Takie trumienki często stawiano na mensie ołtarzowej.

[22] J. Sikorska, *Relikwiarze puszkowe w Polsce*, Warszawa 2010, *passim*; J. Samek, *Polskie rzemiosło artystyczne. Czasy nowożytne*, Warszawa 1984, *passim*; *idem*, *Polskie rzemiosło artystyczne Średniowiecze*, Warszawa 2000, *passim*; A. Bochnak, J. Pagaczewski, *Polskie rzemiosło artystyczne wieków średnich*, Kraków 1959, *passim*.

[23] *Żywot św. Jadwigi Śląskiej* i *Żywot błogosławionej Kingi*, [w:] *Toć jest dziwne a nowe. Antologia literatury polskiego średniowiecza*, oprac. A. Jelicz, Warszawa 1987.